

KAP. 4.

Galdandi stýrisskipan í Føroyum

I Vald ríkismyndugleikanna

A. Gildi grundlógarinnar fyri Føroyar

Ovasta rættarkelda, tað er teir tættir, sum teir rættarverjandi stovnarnir halda seg til í einum og hvørjum samfelagi, er altíð óskrivað, og hevur sítt grundarlag í siðvenjurætti, nevnliga at ein óskrivað regla er, at ein heldur seg til ein grundnorm.¹²

Hesin grundnormur kann verða ein skrivað grundregla, ein grundlóg, sum ein ikki víkir frá og ikki broytir uttan samsvarandi innihaldinum í hesi grundlóg.

Ein og hvør grundlóg nýtist ikki beinleiðis at hava heimild í siðvenjurætti, hon kann hava heimild sína í grundlóg, sum var frammanundan, sum so aftur hevur heimild í grundlóg frammanundan, og soleiðis missa vit heimildina fyri grundlógini burtur í søgu landsins. – Eitt er tó vist, onkustaðni afturi í søguni er óskrivað regla um, at ein vil halda seg til eitt ávíst skrivað skjal.

Heimildin fyri eini grundlóg er tí ikki altíð so trygg, álitid á hana velst um, hvussu teir rættarverjandi stovnarnir og fólkid í landinum taka undir við henni og halda henni uppi sum eina grundreglu, og her spælir sjálvsagt avgjørt inn, um hon er gjørd samsvarandi eini fyrr galdandi grundlóg. Hetta nýtist tó ikki at vera so, er ófriðaligt ella uppreistur í landinum, og uppreistarfólkið fær valdið, so kann tað henda, at ikki verður stórt lagt í grundlógina, sum var galdandi, tá ið valdið var yvirtikið, og nýggja skipanin fær tá fult lögfrøðiligt gildi.

Grundlóg ríkisins lóg nr. 169 frá 05.06.1953 sigur í § 1, at hon er galdandi fyri allar partar av ríki Danmarkar og harvið eisini Føroyar, og er hon formliga lógliga lýst eisini at galda fyri Føroyar eftir reglunum í lóg nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundgørelse af love og anordninger på Færøerne.¹³ Ein sannroynd er eisini, at hon er tikin í fullum álvara og hildin uppi av teim rættarverjandi stovnunum í Føroyum, nevnliga løgtingi, landsstýri, lögreglu, fúta, sorinskrivara, biskupi o.ø, og hava frælsisrættindini í henni eisini verið hildin uppi í Føroyum. Eisini hava danska drottningin, danska stjórnin, hernaðarvaldið og eystari landsrættur og hægstirættur nýtt sínar heimildir sbr. hesi lóg til fulnar í

¹². Hetta sjónarmið er nærri útgreinað av Alf Ross, professara dr. jur.& phil í bókini „Dansk Statsforfatningsret I, Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck, København 1966. (2. udg) bls. 154 ff.

¹³. Kunngerðin fór fram í Dimmalætting nr. 51, leygardagin 27. juni 1953.

Føroyum. Somuleiðis hefur fólkaatkvøða verið um lógina í Føroyum 28. mai 1953 við eini valluttøku uppá 7,6 % har 1158 atkvøddu fyri og 253 ímóti.¹⁴ Eisini hava fólkatingsval verið hildin samsvarandi hesi lóg í Føroyum eitt ótal av ferðum. Grundlóg ríkisins er eisini samsvarandi fyrr galdandi grundlógum, nevniliga 1915 grundlógini við ískoyti í 1920, og er henda grundlógin eisini í samsvari við grundlógina frammanundan, nevniliga 1849 grundlógina.

Zakarias Wang, stjórn málafrøðingur, hefur ført fram tað sjónarmið,¹⁵ at grundlógin frá 1849, sum var endaliga lýst at galda fyri Føroyar 27. mars 1850, ikki var heilt í samsvari við ta fyri hesa tíð galdandi grundlóg, nevniliga kongslógina frá 14. november 1665,¹⁶ og at hetta eigur at hava stýrisskipanarligar avleiðingar.

Sjónarmiðið er áhugavert, men at føra hetta sjónarmið so vítt, at hetta førir við sær, at grundlóg ríkisins frá 1953 ikki hefur lögfrøðiligt gildi í Føroyum, ber ikki til. Sum nevnt hava rættarverjandi myndugleikarnir frá 1849 til í dag hildið teimum galdandi dansku grundlógunum uppi í Føroyum út frá einum sjónarmiði um, at hon er lögfrøðiliga bindandi her á landi, og sostatt er niðurstøðan tann, at tá ið hugsast skal um at gera nýtt stýrislag fyri Føroyar, so er tað ein lögfrøðilig sannroynd, at lóg nr. 169 frá 05.06.1953: Danmark Riges Grundlov má roknast at hava fult lögfrøðiligt gildi her á landi.

B. Skipan grundlógarrinnar

1. Alment

Grundlógin ásetur í § 1, at hon er galdandi fyri alt ríkið, og sigur í § 2, at stjórnarskipanin er avmarkað – monarkisk.

Í § 3 í grundlógini er ein týðningarmikil grundregla, nevniliga at

- lóggevandi myndugleikin er hjá kongi og fólkatíngi í felag
- úttinnandi valdið er hjá kongi
- hin dømandi myndugleikin er hjá dómstólunum.

Hetta valdsbýti er kveikt sbr. teim av tí franska heimsspekinginum Montesquieu ásettu politisku grundreglunum í bók hansara „l'Esprit des lois (1748)“ har hann setur fram sína læru um, at valdsbýtið skal

¹⁴. Sbr. Dimmalætting nr. 43 frá leygardegnum 30.05.1953.

¹⁵. Zakarias Wang, Stjórn málafrøði, Hoyvík 1988, bls. 151, og sami høvundi, Bergen-unionen eller EF-unionen?, Hoyvík 1993.

¹⁶. Henda lóg segði seg at vera „fuldkommelig uryggelig og uimodsigelig forordning og Lov til evig tid“ (inngangurin sbr. artikkel 26)

fara fram í samfelagnum millum statsvaldini soleiðis, at stýrisskip-anarligu störvini verða sundurbýtt millum javnbjóðis politiskar kreffir á ein tilíkan hátt, at tær ansa eftir hvør øðrum í javnvág.

Slík eftiransan og javnvág, sigur Montesquieu, er neyðug, tí

„tað er ein ævig sannroynd, at eitt og hvørt menniskja, sum hefur vald, vil fæst til at misnýta tað, tað vil fara so langt, til tað finnur eitt mark.

Hvør vil nokta hesum. Sjálvt dygdin krevur eina avmarking. Fyri at hindra valdsmisnýtslu má skipast soleiðis, at valdið sjálvt setur avmarkingar fyri valdinum“.

Reglan í § 3 setur stevnumiðini fyri býtinum av danska statsvaldinum, og er í praksis síðan 1849 toygd og tambað nakað.

Sum dømi kunnu nevnast:

Í ávísium færum hefur úttinnandi valdið lóggávuvald, nevniliga tá ið lóg leggur til kong heimild at áseta nærri reglur (kongelig anordning) ella til ávísan ráðharra (bekentgørelse).

Í ávísium færum hefur lóggávuvaldið tikið sær nærum at kalla úttinnandi myndugleika, tá ið ein lóg bert viðvíkur viðferðini av ávísium borgarum t.d. lóg nr. 144 frá 03.03.1992 om opholdstilladelse for statsløse palæstinere fra Libanon.

Somuleiðis hefur fyrstingarligi myndugleikin eisini í ávísium færum nærum dømandi vald, t.d. tá ið ávísar nevndir og ráð gera av trætur eitt nú „forbrugerklagenævnet“ sbr. lovbekentgørelse nr. 282 frá 10.05.1988 om forbrugerklagenævnet.

2. Kongur og stjórnin

Kongur

Kongsstarvið er í ríkinum arvaligt, sbr. grundlógarinnar § 2 og lóg nr. 170 frá 27.03.1953: Tronfølgelov.

Eftir hesi lóg arvar ættin hjá Christiani X og drotning Alexandrinu kongsstarvið á tann hátt, at elsti sonur gerst kongur, tó soleiðis, at er eingin sonur, so arvar dóttir trúnuna.

Hevur kongur eingi livandi børn ella barnabørn, so taka við eftir somu reglum, sum frammanfyri nevnt, systkin og børn teirra.

Kongur hefur onga ábyrgd móttvegis nøkrum, sbr. grundlógarinnar §13, og kunnu eingir myndugleikar í ríkinum gera nakað inntriv í frælsi hansara av nakrari grund, tað veri seg lögregla ella dómstólar ríkisins. Børn kongsins hava bert ábyrgd ímóti kongi eftir teim reglum, kongur setur sbr. dansku lóg 1-2-1, og dómari teirra er kongur ella tann, hann setur til hetta.

Av tí at kongur er ábyrgdarleysur sbr. grundlógini, so eru sjálvstøðugu heimildir hansara sbr. grundlógini sera avmarkaðar.

Ein týðningarmikil heimild er tó heimild hansara at gera av, hvørjum litið skal verða upp í hendi at skipa stjórn.

Tó kann hann altíð verja verandi støðu við at lata vera við at seta undirskrift sína á skjál, har hetta krevst. Í 1945 noktaði Christian X at undirrita tey neyðugu skjøluni í samband við náðing av deyðadømdum fyri ymisk brotsverk undir krígunum, og var hetta persónliga grundað hjá kongi við, at hann í sínum 76'inda ári ikki vildi taka støðu til, hvør skuldi eirast fyri deyðadómi – og harvið óbeinleiðis hvør ikki.¹⁷ Í hesum føri vóru tó náðarmálini fyrisitingarliga avgreidd á annan hátt uttan medvirkan hús kongsins.

Allar aðrar avgerðir kongs krevja kontrasignatur frá ráðharra. Hava tær ikki tað, hava tær ikki gildi. Hetta sbr. grundlógarinnar § 14, 2. pkt.

Ráðharrin hevur so móttvegis fólkatinginum politisku og rættarligu ábyrgdina av avgerðini. Ábyrgdin er nærri umrødd á bls. 53.

Danska stjórnin

Setan

Sbr. grundlógarinnar § 14, stk. 1, setur og loysir úr starvi kongur donsku stjórnina og býtir málsøkini ráðharranna millum. Eisini henda avgerð krevur kontrasignatur frá ráðharra, og nýggi forsætismálaráðharrin skrivar tá sjálvur undir egnu tilnevning sína og hjá ráðharrum sínum.

Sbr. siðvenju fer tilnevningin av nýggjari stjórn fram eftir serligari manngongd.¹⁸

Kongur spyr seg fyri hjá teim ymsu flokkunum á fólkatingi, hvønn teir mæla til skal fara undir at kanna móguleikarnir at skipa stjórn, sum nú, ið drotning situr, verður kallað „dronningerunden“.

Kongur tilnevnir tá tann til kongligan kanningarleiðara, sum flest umboðaðu fólkatingslimirnir vísa á.

Hesin kemur so til kongs og tilmælir teirri stjórn, sum kann skipast, og sum hevur best móguleika ikki at fáa meiriluta á fólkatingi ímóti sær. Eisini kann tað henda, at hann leggur frá sær sum kanningarleiðari og boðar frá, at honum ber ikki til at skipa stjórn, og hann mælir kongi til at seta nýggjan kanningarleiðara.

¹⁷. Sbr. Dimmalætting 21. juli 1945 bls. 1 og skriv frá „De kongelige ordeners historiograf“, Tage Kaarsted, 15.10.1993.

¹⁸. Sí nærri um hetta lic. jur. Holger Hansen, Regeringsskiftet i januar 1993, Juristen 1. september 1993.

Um kanningarleiðarin tilmælir skipan av stjórn, tilnevnið kongur tá kanningarleiðaran, ella tann hann tilmælir, til forsætismálaráðharran, og hesin kontrasignerar tá sjálvur avgerðina, sbr. grundlógarrinnar § 14. Samstundis verður gamli forsætismálaráðharrin við somu undirskriftum loystur úr starvi.

Eftir tilmæli frá forsætismálaráðharranum tilnevnið kongur teir ráðharrar, sum forsætismálaráðharrin tilmælir, og sum forsætismálaráðharrin metir vera politiskt klókt, og sum hann hevur samráðst seg til hjá hinum flokkunum fyri at fáa teirra stuðul ella í øllum førum ikki meirilutan ímóti sær á fólkatingi. Forsætismálaráðharrin tilmælir kongi og kontrasignerar avgerð kongs at loysa ráðharran úr starvi.

Kongur fær ikki sjálvstøðugt sett stjórnina frá við tað, at slík avgerð krevur kontrasignatur frá ráðharran, sbr. grundlógarrinnar §14. Tí má gamli forsætismálaráðharrin medundirskriva uppsøgn sína, ella má nýggjur forsætismálaráðharrin setast eftir frammanfyri umrøddu manngongd, og sum kontrasignerar sína egnu setan og uppsøgn hins farandi forsætismálaráðharrans.

Størv og heimildir

Teir ymsu ráðharrarnir kunnu leggja uppskot til lógir fyri fólkatingið¹⁹. Teir kunnu útskriva rættarreglur (bekendtgørelser), tá ið teir hava heimild til tess í lóggávuni.

Teir taka hvør sær avgerð í teim fyrisitingarmálum, sum teimum sbr. býti kongs (við kontrasignaturi frá forsætismálaráðharranum) av heimildum stjórnarinnar sbr. lóggávuni er litið upp í hendur, men kunnu ikki taka avgerðir móttvegis borgarunum, uttan at hetta hevur heimild í lóggávuni.²⁰ Móttvegis teim stovnum og embætismonnum, sum settir eru undir ráðharrastovuni, kunnu teir geva tænastrubøð uttan lógaheimild, hvussu starv teirra skal verða útint innan karmar lógarrinnar.²¹

Kongur, við kontrasignaturi av uttanríkisráðharranum, virkar í millumtjóða viðurskiptum sbr. grundlógarrinnar § 19, stk. 1. Í veruleikanum liggur henda heimild tó hjá uttanríkisráðharranum við tað, at kongur uttan undantak altíð tekur undir við tilmæli uttanríkisráð-

¹⁹. Formliga er tað kongur við kontrasignaturi frá ráðharran, sbr. grundlógarrinnar § 21.

²⁰. Hetta er hin sonevnda löglydnisgrundreglan (legalitetsprincippet). Sí um hesa t.d. Ole Krarup og Jørgen Mathiassen „Elementær Forvaltningsret“ Juristisforbundets forlag (3.udg), København 1976, bls 52 ff.

²¹. Nærri útgreinað um slíkar tænastrufyriskipanir er í tí á notu 20 nevndu heimild bls. 25 ff..

harrans. Uttan samtykki fólkatingsins kann hann tó ikki gera nakað, sum førir við sær, at ríkið verður økt ella minskað, ella gera nakað, sum krevur fólkatingsins meðvirkan fyri at verða útint. Sama er, um millumlanda sáttmáli, sum gjørdur er við fólkatingsins samtykki, skal avtakast.

Einstøku ráðharrarnir kontrasignera avgerð kongs um at staðfesta endaliga samtykt lógaruppskot sbr. grundlógarinnar § 22, og kunnu sostatt steðga tílkari lóg vegna tess, at kongur fær ikki skrivað undir einsamallur sbr. § 14 í grundlógini.

Ábyrgd

Ábyrgdin hjá ráðharrunum verður vanlig á bytt sundur í politiska og rættarlaga ábyrgd.

Politiska ábyrgdin merkir, at ráðharri kann verða frásættur sbr. grundlógarinnar § 15, stk. 1, um hann ikki ber seg at, sum meiriluti á fólkingi ynskir. Eftir § 15, stk. 1, kann fólkingið samtykkja, at ráðharri skal fara frá. Fær forsætismálaráðharri misálitisvátan frá fólkinginum, biðir hann kong um, at allir ráðharrarnir verða loystir úr starvi. Ráðharri, sum hevur fingið misálit fólkatingsins, heldur fram, til nýggjur ráðharri er tilnevndur, men kann sbr. § 15, stk. 2, síðsta pkt., bert gera tað, sum ikki tolir at setast út. Eitt serligt slag av misálitisvátan eru teir sokallaðu „kabinettspurningarnir“, t.e. at stjórnin frammanundan, at hon hevur lagt uppskot fyri fólkingið, sigur, at um uppskotið fellur, so verður hetta roknað sum ein „kabinettspurningur“, t.e. at stjórnin so leggur frá sær av sínum eintingum. Formliga er ikki talan um misálitisvátan við tað, at stjórnin tá sjálf ger av, hvørji uppskot eru „kabinettspurningar“, og hon kann verða sitandi, sjálv um tingið er ímóti einum uppskoti, hon hevur lagt fram. § 15, stk. 1, er bert galdandi, tá ið fólkingið beinleiðis samtykkir misálit sitt á stjórnina.

Rættarlaga ábyrgdin merkir, at ráðharri kann setast til svars fyri einum rætti, um so er, at hann brýtur lóggávu Danmarkar í sínari ráðharræmbætisfærslu. Hildið hevur verið, at slík mál eru á markinum millum lögfrøði og politik, og tí eru settar serligar reglur fyri viðgerð av slíkum málum. Ákæra í slíkum málum verður reist, um kongur við kontrasignatur frá forsætismálaráðharranum ger hetta av, ella um fólkingið samtykkir ríkisrættarákæru ímóti ráðharra sbr. grundlógarinnar § 60. Serligur dómstólur dómir slík mál – ríkisrætturin. Í ríkisrættinum sita 15 hægstarættardómarar og 15 dómarar, sum valdir verða av fólkinginum fyri 6 ár, sbr. grundlógarinnar § 59, stk. 1. Greiniligari reglur um virki ríkisrættarinnar eru ásettar í lovbekendtgørelse nr. 641

frá 17.09.1986 om rigsretten. Ábyrgdargrundarlagið sjálvt er ásett í lóg nr. 117 frá 15.04.1964 „om ministres ansvarlighed“. Eftir hesi lóg verður í § 3 ásett fyri hvørjar gerðir á ráðharrastovuni, ráðharri kann revsast, og í § 4 og § 5 er ásett, hvørjar gerðir eru revsiverdar. Ákæra kann verða sett fram ímóti ráðharra, sjálvt um hann er farin frá. Ger ráðharri brot á lóggávuna, og hetta ikki er at rokna sum liður í vanligu embætisfærslu hansara, fer málið revsirættarlíga fram við vanligu dómstólarnar sum hjá øðrum borgarum ríkisins.

3. Fólkingið

Val av fólkingi

Á fólkingi sita 179 limir, sbr. grundlógini § 28. Valrætt hevur ein og hvør danskur ríkisborgari, sum er myndugur, sbr. grundlógini § 29. Valbærur, sbr. grundlógini § 31 og 32, er ein og hvør, sum kann velja, tó er tann treyt, at fólkingið ikki heldur, at hann er revsaður fyri eina gerð, sum førir við sær, at limurin verður hildin at vera óverdugur at sita á tingi. Limirnir verða valdir fyri 4 ár á vanligum, beinleiðis og loyniligum valum eftir grundlógini § 31 og 32, tó kann kongur (í roynd og veru forsætismálaráðharrin) gera av, at val skal verða í ótíð.

Um føroysku fólkingismenninar

Sbr. grundlógarinnar § 28 er ásett, at „...folketinget udgør een forsamling bestående af højst 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland“. Í heimastýrslógini § 14 er ásett, at „...Føroyar .. (eru) umboðaðar við tveimum limum í fólkinginum“

Í grundlógarinnar § 32, stk. 5, er ásett, at við lóg kann „...gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør“. Í forfatningskommissionens betænkning²² verður um hesa grein sagt, at

„da nyvalg i Grønland ofte først kan afholdes på et senere tidspunkt end i den øvrige del af riget, har man ment det rigtigst at foreslå, at der ved lov kan gives særlige regler for de grønlandske rigsmandaters ikrafttræden og ophør. Da det også kan blive nødvendigt at udsætte afholdelse af valg på Færøerne, omfatter den foreslåede bestemmelse tillige de færøske rigsmandater“.

Sostatt snýr henda grein seg bert um at geva reglur um skiftisreglur í

²². Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946. J.H. Schultz A/S, København 1953, bls. 35.

samband við, at nýtt fólkatingsval hevur verið í Danmark, m.a. at valið í Føroyum verður hildið eitt sindur seinni.

Spurningurin, um til ber at avtaka føroysku fólkatingsumboðanina uttan grundlógarbroyting, hevur ofta verið havdur á lofti.

Grundlógarinnar § 28 sigur greitt, at 2 fólkatingsmenn verða valdir í Føroyum, og sbr. grundlógarinnar § 31, stk. 1, skulu teir veljast við vanligum, beinleiðis og loyniligum vali.

Tá ið tingmaðurin Jóhan Kallsoy 12. mars 1953²³ legði fram á løgting uppskot um at heita á ríkismyndugleikarnar um at seta grein í grundlógina, har sagt var „Særlige regler om Færøernes repræsentation i rigsdagen kan gives ved lov“, var hetta uppskot felt.

Í grundlógini § 31, stk. 5, er harafturímóti ein áseting, sum sigur, at „særlige regler om Grønlands repræsentation kan gives ved lov“. Forfatningskommissionen²⁴ sigur í viðmerkingunum til hesa grein, at

„... man har endvidere ikke ment at burde afskære muligheden for at lade de to grønlandske rigsdagsrepræsentanter vælge ved indirekte val, såfremt den grønlandske befolkning måtte ønske dette.“

Slík áseting er ikki galdandi fyri Føroyar.

Orsakað av orðaljóðinum í § 28, § 31, stk. 1, og støðu løgtingsins í 1953 og av øvugdømi av § 31, stk. 5, ber tí ikki til at koma til aðra lögfrøðiliga niðurstøðu, enn at 2 føroyskir fólkatingsmenn skulu veljast við vanligum, beinleiðis og loyniligum vali.

Jógvan Sundstein, frv. lögmaður, hevur í orðaskiftinum ført fram, at § 28 skal skiljast sum ein rættur hjá føroyingum at velja á fólkating 2 umboðsmenn, og at føroysku fólkatingsumboðini tí eftir ynski føroyinga við lóg kunnu verða avtíkin.

Til hetta sjónarmið er at viðmerkja, at hetta er partvís rætt, hetta er ein rættur hjá einstaka veljaranum í Føroyum, og allir veljarar í Føroyum kunnu lata vera við at fara á val og lata vera við at stilla upp vaevni til fólkatingsmann, og sostatt verður eingin fólkatingsumboðan fyri komandi valskeiðið. Við lóg ber tó ikki til at nokta borgarum í Føroyum, sjálvt um hetta er ein minniluti, rætt at stilla upp og velja fólkatingsumboð.

Hinvegin er einki til hindurs fyri, at løgtingið samtykkir við hvørt fólkatingsval at stilla upp tveir ávísar persónar eftir reglunum í fólkatingsvallógini og mælir veljarunum til at velja hesar á beinleiðis fólk-

²³. Løgtingstíðindi 1952, bls. 164.

²⁴. Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946. J.H. Schultz A/S, København 1953, bls. 34.

tingsvalinum, og at hesir persónar so á fólkatingi virka sum umboð fyri sjónarmiðum løgtingsins.

Starv fólkatingsins

Fólkatingið viðger sbr. § 43 og § 45, stk. 1, í grundlógini uppskot til skattalógir og figgjarlógir, og eingin útreiðsla má haldast, uttan hon er samsvarandi tí av fólkatinginum samtyktu og av kongi við kontrasignaturi staðfestu figgjarlóg, grundlógin § 46, stk. 2.

Fólkatingið hevur óbeinleiðis eftirlit við stjórnini vegna tess, at ein av limum fólkatingsins kann seta ráðharra fyrispurning sbr. grundlóg-arinnar § 53. Er hann og aðrir fólkatingslimir ikki nøgdir við svarið, so ber teimum til at seta fram misálitisváttan á ávísan ráðharra ella alla stjórnina, so hon noyðist frá sbr. § 15, stk. 1, í grundlógini. – Á henda hátt hevur fólkatingið óbeinleiðis ávirkan á stjórnina, men sjálvsagt verður tað ikki ein og hvør smálutur í virki stjórnarinnar, sum fólkatingið á henda hátt leggur seg úti.

Fólkatingið hevur ávirkan á uttanríkispolitikk Danmarkar við tað, at sbr. grundlógarinnar § 19 krevst fólkatingsins samtykki fyri, at stjórnin kann gera nakað, sum førir við sær, at ríkið verður økt ella minkað, ella gera nakað, sum krevur fólkatingsins medvirkan fyri at verða útint. Sama er, um millumlanda sáttmáli, sum gjørdur er við fólkatingsins samtykki, skal avtakast.

Størsta arbeiðsbyrða fólkatingsins er sjálvsagt at samtykkja lógaruppskot, sum eftir at verða endaliga samtykt av fólkatinginum eftir 3 viðgerðir, verða lögð kongi at staðfesta (við kontrasignaturi frá ráðharra). Tá tær eru kunngjördar, eru tær lóg og bindandi fyri allar borgarar landsins. Lógir eru vanliga reglur av almennum slagi og kunnu vera um øll viðurskifti; einasta avmarkingin er, at tær eru innan karmar grundlógarinnar.

Ávís minnilutaverja er sett í grundlógini fyri virki fólkatingsins. Soleiðis kann ein triðingur av øllum fólkatingsmonnum sbr. grundlógarinnar § 42, stk. 1, krevja, at endaliga samtykt lógaruppskot skal samtykkjast á fólkaatkvøðu, áðrenn tað verður lagt kongi til staðfestingar. Uppskot um figgjarlógir, lánslógir, lønarlógir, skattalógir og lógir at útinna millumlanda sáttmálar kunnu ikki krevjast til fólkaatkvøðu sbr. § 42, stk. 6. Samtykt ognartøkulógaruppskot kunnu eftir somu reglum heldur ikki leggjast til fólkaatkvøðu, men sbr. grundlógarinnar § 72, stk. 2, kann staðfestingin av slíkum lógum verða útsett til eftir fólkatingsval.

At samtykkja mál á fólkatingi krevst, at helmingurin av fólkatings-

limunum er á fundi og luttekur í atkvøðugreiðsluni sbr. grundlógarrinnar § 50.

4. Dómsvaldið

Dømandi valdið er valdið til endaliga at áseta rættarstandin í ávísari ítøkiligari støðu við at samanbera veruleikan í mun til rættarreglurnar ella við øðrum orðum valdið at siga síðsta orðið.²⁵

Soleiðis taka dómstólarnir sær av at gera av trætur borgaranna millum og at revsa borgarar landsins sbr. lóggávuni galdandi í landinum.

Skipanin fyri dómstólarnar kann bert ásetast við lóg, og serdómstólar við dømandi myndugleika kunnu ikki setast, sbr. grundlógini § 61. Sbr. § 62 skal rættargongdin altíð verða sundurskild frá fyrisitingini. Eftir § 64 skulu dómarrarnir í kalli sínum bert halda seg til lóggávuna, og kunnu ikki frásetast ella flytast ímóti teirra ynski uttan við dómi.

Eftir rættargangslógini er ríkið býtt sundur í 83 rættardømi við hvør sínum býarrætti, har Føroyar er eitt av teimum. Dómar hjá býrættunum kunnu skjótast inn fyri landsrættirnar, sum eru tveir, eystari landsrættur og vestari landsrættur; dómar sorinskrivaraembætisins verða skotnir inn fyri eystara landsrætt. Landsrættirnar eru skipaðir í deildum við 3 landsdómarum í hvørjari, sum døma í einstøku málunum. Í Føroyum dømir 5. deild hjá eystara landsrætti, sum kemur higar 3-4 ferðir árliga. Fyri ríkið er ein hægstarættur við 15 hægstarættardómarum, sum virkar í 2 deildum, har 5 dómarrar døma í hvørjum einstøkum máli. Øll mál kunnu ikki skjótast inn fyri hægstarætt. Í lóggávuni eru settar avmarkingar fyri hesum.

Skipan og starv dómsvaldsins er ásett í rættargangslógini, sum er drúgv lóg við yvir túsund §§.

Dómararnir við allar dómstólarnar í ríkinum, sum sbr. § 42, stk. 3, í rættargangslógini skulu hava lögfrøðiligt embætisprógv, verða tilnevndir av kongi eftir tilmæli frá lögmláráðharranum sbr. rættargangslógini § 42, stk. 1. Tilnevningin fer fram eftir rættiliga fastari mannagongd.²⁶

Tvinnir vegir eru:

a) Eftir lokið prógv sum lögfrøðiligur kandidatur verður persónurin

²⁵. Hetta sjónarmið er nærri útgreinað av Alf Ross, professara dr. jur. & phil í bókini „Dansk Statsforfatningsret I, Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck, København 1966, (2. udg) bls. 528 ff.

²⁶. Sbr. upplýsingum frá Hans Mosbæk, rættarhjáseta.

settur í starv sum dómarafulltrúi í lögmláráðnum í útivistu við býráttarembæti landsins.

Fyrstu 4 árin er útivistan vanlig á við eitt av størri embætunum í Danmark; tey sokallaðu útbúgvingarstøðini, København, Odense, Århus, Randers osfr. Eftir at hetta starvsskeið er lokið, verður vanlig flutt til eitt av teim smærri embætunum í landinum t.d. sorin-skrivaraembætið í Føroyum. Eftir eina tíð úti í smáu embætunum kann koma upp á tal tilnevning sum rættarhjási t.e. varamaður hjá býráttardómaranum. Hereftir er vanlig mannagongdin, at persónurin verður settur í starv sum settur landsdómari við landsrættin í 9 mánaðir, fyri at landsráttardómararnir kunnu meta um, hvussu skikkaður persónurin er at verða tilnevndur býráttardómari. Um so er, fer tilnevning fram sum býráttardómari, eftir at forseti landsrættarinnar hevur ummælt umsøkjaran, tá ið hóskaði starv er leyst. Dómarafulltrúar kunnu eisini taka royndartíðina í landsrættinum; teir verða settir í 2 ár sum landsráttarfulltrúar við at fyrreika mál, 1/2 ár av tíðini eru teir tó settir landsdómarar.

- b) Annar vegur er, og hetta eru helst bert viðvíkjandi teimum, sum hava hægstu lögfrøðiligu embætisprógvini, at verða sett/ur í starv í sjálvum lögmláráðnum í Keypmannahavn, nøkur tíðarskeið hált starv við dómarafulltrúastarvi ella líknandi í Keypmannahavn hina helvtina av tíðini. Eftir 10-12 ár fer so fram tilnevning til býráttardómara í Keypmannahavn eftir áður umrøddu reglum.

Tilnevning til landsráttardómara og hægstaráttardómara fer fram eftir ummæli frá hægstarætti, og oftast verða býráttardómarar, landsráttardómarar ella fólk úr hægri størvum úr miðfyrstingini sett í hesi størv. – Tað er tó komið fyri, at advokatar eru tilnevndir.

5. Grundlógin § 20

Eftir § 20 í grundlógini er veitt heimild til, at tær heimildir, sum kongur, stjórnin, fólkatingið og dómsvaldið hava við lóg „í nærmere bestemt omfang“, kunnu verða lagdar til millumtjóða myndugleikar, sum stovnsettir eru í sínámillum sáttmálum við onnur lond at fremja millumtjóða rættarskipan og samstarv. Slík lógaruppskot krevja, at 5/6 av øllum fólkatingsmonnum atkvøða fyri, ella at meiriluti er á fólkkaatkvøðu (tó í minsta lagi 30% av øllum veljarum) fyri at verða samtykt.

Eftir hesi grein hevur Europeiska Sambandið fingið ávísar heimildir at ráða í danska ríkinum, men sum kunnugt er henda skipan ikki sett í gildi fyri Føroyar.

6. Frælsisrættindi og aðrar fyriskipanir

Grundlóg ríkisins veitir borgarum ríkisins ávís rættindi, sum lóggávuvaldið, bæði ríkismyndugleikar og heimastýrismyndugleikar, ikki kunnu skúgva til viks. Hesar reglur standa í grundlógarinnar § 67 og § 68, §§ 70-79 og § 82. M.a. veita hesar reglur trúarfrælsi, ávísar rættartrygd undir handtøku, fongsling, húsarannsókn, rætt til at skriva uttan sensur og rætt til endurgjald undir ognartøku. Ásett er, at miðjað skal verða ímóti, at hvør arbeiðsførur borgari í landinum hevur arbeiði. Almanna hjálp hevur borgari eisini eftir hesum reglum krav uppá í ávisan mun og rætt til frían fólkkaskúla.

C Føroyski ummælisrætturin

1. Reglur, sum bert viðvíkja Føroyum

Sbr. heimastýrislógini § 7, stk. 1, 1. pkt., skulu lógaruppskot frá donsku stjórnini, ið bert viðvíkja Føroyum, leggjast fyri føroyska heimastýrið til álitis, áðrenn tey verða lögð fram fyri ríkisdagin, nú fólkingið.

Ásetanin snýr seg bert um stjórnaruppskot. Er uppskotið lagt fram av fólkatingsmanni, krevst ikki ummæli frá heimastýrinum.

Greinin snýr seg um uppskot „ið bert viðvíkja Føroyum“, og hevur ta avleiðing, at uppskot til lógir, sum eru av almennum slagi t.d. lóggáva um partafeløg, ikki fella inn undir orðaljóðið í greinini, og har krevst ikki ummæli frá heimastýrinum, áðrenn málið verður lagt fyri fólkingið.

Einki stendur í § 7 um, at kongligar fyriskipanir, sum bert viðvíkja Føroyum, skulu sendast heimastýrinum til ummælis, áðrenn tær verða settar í gildi (um kongligar fyriskipanir, sum seta lóg í gildi, sí niðanfyri). Rímiligt er tó at nýta § 7 til javndømis í hesum førum.

Somuleiðis stendur einki í § 7 um, at bekendtgørelser, sum bert viðvíkja Føroyum, skulu sendast heimastýrinum til ummælis, áðrenn tær verða settar í gildi. Rímiligt er tó eisini í hesum føri at nýta § 7 til javndømis.

Sbr. heimastýrislógarinnar § 7, stk. 2, skal

„... á sama hátt verður framfarið viðvíkjandi sáttmálum og øðrum internationalum semjum, sum krevja ríkisdagssamtykt (nú fólkingssamtykt), og sum nerta við serlig føroysk áhugamál“.

Sostatt skulu millumtjóða sáttmálar, sum bert viðvíkja Føroyum, leggjast

fyrí heimastýrið til ummælis, áðrenn fólkatingið samtykkir at góðkenna teir.

Greinin verður helst at nýta til javndømis viðvíkjandi teim sáttmálum, har fólkatingssamtykt ikki er neyðug við tað, at málsøkið er yvirtikið, men har lótingslóg er neyðug fyrí at útinna millumtjóða sáttmálan t.d. á fiskivinnuøkinum. Í slíkum føri skal sáttmálin leggjast fyrí heimastýrið, áðrenn hann fær gildi.

2. Sum viðvíkja lokalum viðurskiftum

§ 7, stk. 1, 2. pkt., ásetur, at tær ríkislógir, sum viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum, skulu leggjast fyrí føroyska heimastýrið, áðrenn tær verða settar í gildi í Føroyum.

Greinin avmarkar seg til ríkislógir, sum „viðvíkja lokalum viðurskiftum“, og hetta má so ein tulking gerast av í hvørjum føri, og í fyrstu atløgu liggur heimildin at gera slíka tulking hjá ríkisstjórnini, við tað at tað er hon, sum sendir heimastýrinum lógina til ummælis.

Slík lóggáva er ikki neyðug at leggja fyrí heimastýrið, áðrenn málið verður lagt fyrí fólkatingið; ummæli skal bert fáast til vega, áðrenn lógin fær gildi fyrí Føroyar.

Hetta vil í praksis siga, at lógin skal leggjast heimastýrinum til ummælis, áðrenn hon verður kunngjørd fyrí Føroyar, ella áðrenn hon sbr. sínum egnum innihaldi verður sett í gildi við kongligari fyriskipan.

Greinin fevnir eisini um uppskot, sum samtykt verða á fólkatingi eftir uppskoti frá meinigum fólkatingsmanni.

Sera vanligur háttur í danskari lóggávu hevur í 20. öld verið, at ávísar lógin sigur, at hon ikki er galdandi fyrí Føroyar, men at hon kann setast í gildi fyrí Føroyar við kongligari fyriskipan við teim frávikum, sum hildin verða neyðug orsakað av serligu føroysku viðurskiftunum. Gildissetingin hevur so verið framd seinni við kongligari fyriskipan, eftir at lótingið hevur ummælt, um lógin eigur at verða sett í gildi í Føroyum, og um frávik eiga at verða gjørd.

§ 7, stk. 1, 2. pkt., fevnir ikki um bekendtgørelser, sum viðvíkja lokalum viðurskiftum, men hevur verið nýtt til javndømis í verki av ríkisstjórnini í hesum fòrum.

Millumtjóða sáttmálar eru, sum viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum, nevniliga teir, har okkurt krevst av heimastýrismyndugleikum t.d. lótingslóg ella lótingslógarbroyting ella okkurt av fyrisitingarmyndugleikum í Føroyum.

Slíkir sáttmálar skulu eisini leggjast heimastýrinum til ummælis,

áðrenn teir fáa gildi fyri Føroyar. Gildi í hesum sambandi má merkja fólkarættarlaga gildi t.v.s., at ríkið fólkarættarlaga er bindandi mótvegis øðrum ríki t.d. við háveldisstaðfesting (ratifikation).

Í onkrum førur²⁷ hevur ríkisstjórnin spurt, um heimastýrið hevur nakað at viðmerkja, áðrenn millumtjóða sáttmáli verður kunngjørdur í Føroyum eftir kunngerðalóggávuni fyri millumtjóða sáttmálar í Føroyum. Slíkur fyrispurningur hevur ongan týdning, um sáttmálin longu er háveldisstaðfestur við tað, at hann tá er fólkarættarlaga bindandi. Ummæli má eftir lóggávuni fáast til vega undan háveldisstaðfesting, sum eisini fevnir um Føroyar.

3. Aðrar reglur

Av § 7, stk. 1, 2. pkt., til øvugdømis skilst, at ávísar lógir, kgl. fyriskipanir, bekendtgørelser og millumtjóða sáttmálar eru, sum eisini skulu galda fyri Føroyar, men sum ikki er neyðugt at biðja um ummæli av, nevniliga tí lóggávu, sum ein tulkar ikki at viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum. Framvegis liggur tulkingarheimildin fyri hesum hjá donsku stjórnini. Nevnast kann t.d., at ríkismyndugleikarnir ikki formliga hava spurt heimastýrið, um danska 1953 grundlógin skal hava gildi fyri Føroyar,²⁸ tó var heimastýrið biðið um at tilnevna lim í „forfatningskommisjonen“,²⁹ og lógin var send til fólkaatkvøðu í Føroyum.

Millumtjóða sáttmálin, har Danmark fór uppí Nato í apríl 1949, var ikki lagdur fyri heimastýrið, áðrenn hann fekk gildi í Føroyum og kunngjørdur her 03.12.1952.³⁰ Heimildin fyri hesum hevur helst verið tulkað soleiðis, at sáttmálin ikki viðvíkti lokalum føroyskum viðurskiftum.

²⁷. Altjóða sáttmálin dagfestur 18.12.1979 (Bekendtgørelse nr. 83 af 09.09.1983) um avtøku av øllum mismuni ímóti kvinnum var háveldisstaðfestur uttan fyrivarni fyri Føroyar 21.05.1983 og sostatt fólkarættarlaga bindandi fyri Føroyar tá. Ríkisumboðið spyr 04.10.1983, um sáttmálin skal kunngerast í Føroyum (j. nr. 63-01/1982), og ikki fyrr enn við løgtingssamtykt 31.03.1987 (løgtingsmál 113/1987) tilmælir tingið at seta sáttmálan í gildi fyri Føroyar. – Tá hevur hann longu verið fólkarættarlaga bindandi í 5 ár.

²⁸. Hetta stendur á bls. 164 í løgtingstíðindum 1952.

²⁹. Sí løgtingstíðindi 1948, bls. 34.

³⁰. Sí Zakarias Wang, Stjórnsmálafrøði, Hoyvík 1988, bls. 174.

4. Alment um ummælisrættin

Seinastu árinum hefur at kalla øll lóggáva, tað veri seg lógir, kgl. fyriskipanir, bekendtgørelser, sum setast skulu í gildi fyri Føroyar, verið send heimastýrinum til ummælis.

Spurningurin er so, hvør er heimastýrið í teirri merking, sum § 7 nevnir? Í § 2 í heimastýrslógini verður nevnt í einum setningi „Føroyska heimastýrið (teir í § 1, 2. pkt., nevndu stovnar)“ og í § 1, 2. pkt., verður nevnt „fólkavalda lögtingi sínum og einum av tinginum stovnaðum landastýri“. Hetta kundi við eini trengri tulkning verið tulkað soleiðis, at ummælt sbr. § 7 skal verða bæði av lögtingi og landsstýri. Helst er hetta ikki røtt tulkning. Føroya egna stýrisskipan innan karmarnar av heima-stýrisskipanini er yvirtikin við lögtingsavgerð 13.05.1948, og av hesi orsök er tað upp til heimastýrið sjálvt at gera henda spurning av í stýrisskipan síni, og stendur einki í stýrisskipanarlógini um henda spurning. Innanhýsis skipanin í Føroyum, hvør ummælisrættin hefur, hefur ment seg siðvenjurættarlaga soleiðis, at mannagongdin hefur verið tann, at landsstýrið tekur sær av at ummæla kongligar fyriskipanir, sum ikki seta í gildi lóg og ministerialbekendtgørelser, men leggur fyri lögtingið uppskot til lógaruppskot, sum leggast skulu fyri fólkatingið, og uppskot til kongligar fyriskipanir, sum seta í gildi lóg fyri Føroyar.³¹ Millumlanda sáttmálar,³² sum skulu fáa gildi í Føroyum, ummælir lögtingið nú aloftast.³³

Ikki er lögfrøðiliga greitt, hvør avleiðingin er at ummæli ikki verður fingið frá heimastýrinum. Síðsta pkt. í § 7, stk. 1, umrøður tann møguleika, at í teim fòrum, tá fyriløga vegna átroðkandi viðurskifti ikki kann fara fram, skal lógin skjótast verða send heimastýrinum til ummælis. Helst fær tað ikki ávirkan á gildi lógarinnar, at ummælið ikki er fingið tilvega frá heimastýrinum, við tað at fólkatingið ikki er lögfrøðiliga bundið av ummæli heimastýrisins.

Ikki er tað vanliga komið fyri – ið hvussu so er undan 1992 – at ríkismyndugleikarnir hava gingið ímóti ummæli heimastýrisins, kanska

³¹. Sí t.d. Anordning om ikrafttræden på Færøerne af lov. nr. 114 af 21.03.1979 om foranstaltninger mod smitsomme sygdomme, lögtingstíðindi 1983, bls. 140.

³². Sjálvt um hesi mál eru ein spurningur um, hvør lóggáva skal verða galdandi her á landi, so fær málið bert 2. viðgerðir á lögtingið sbr. 12 stk. 2 í tingsskipanini við tað, at málið verður sett fram sum uppskot til samtyktar, meðan lögtingslóg-aruppskot fáa 3 viðgerðir á tingi sbr. stýrisskipanarlógini § 23.

³³. Sí t.d. millumtjóða avtalu frá 18.11.1974 um eitt millumtjóða orkuprogramm, lögtingstíðindi 1985, bls. 79.

er tó praksis við at broytast nakað í dag.³⁴ Sum § 7 er orðað, er ummæli ikki lögfrøðiliga bindandi fyri stjórnina, og tað kann tí gangast ímóti ummælinum. At bindandi rættarsíðvenja er nú, sum sigur, at fólkatingið skal halda seg til ummæli heimastýrisins ella halda seg til galdandi lóggávu, er helst at fara nakað langt lögfrøðiliga; ríkismyndugleikarnir kunnu helst seta til viks ummæli heimastýrisins.

Frest kann setast av ríkismyndugleikunum fyri, nær ummæli skal gevast av heimastýrinum sbr. § 7, stk. 1, 3. pkt. Sbr. viðmerkingunum til lógina³⁵ verður hetta grundgivið soleiðis:

„I § 7 har man i tilslutning til bestemmelserne om, at lovforslag og love skal forelægges hjemmestyret, indsat en bestemmelse om, at der i givet tilfælde kan sættes en frist for afgivelsen af betænkning. Dette kan bl.a. være af interesse, når det drejer sig om traktater.“

Henda heimild hevur tó sera sjálvdan verið nýtt, um nakrantíð.

D. Nær hevur ríkislóggáva gildi í Føroyum

Støðið er, at allar í Danmark galdandi lógir og aðrar rættarreglur, sum samtyktar eru eftir frammanfyri umrøddu skipan í donsku grundlógini, eru galdandi fyri Føroyar uttan so, at tær taka fyrivarni um, at „loven gælder ikke for Færøerne“.

Frá hesum eru tó týðningarmikil undantøk.

Ríkislóggáva á øki, sum yvirtikið er, verður tulkað sum ikki galdandi fyri Føroyar, hóast hon ikki tekur fyrivarni um, at hon ikki er galdandi fyri Føroyar.³⁶

Eingin ríkislóggáva hevur gildi í Føroyum uttan so at hon er kunn-gjörd her á landi eftir teim serligu kunngerðarreglunum, sum galda í Føroyum. Fyrr var galdandi lóg nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundgørelse af love og anordninger på Færøerne, sum ásetti kunngerðarháttin í lovtidende, men harumframt at dagfesting, nr. og lógaheiti var kunn-gjört í Dimmalætting, fyri at lógin var lógliga kunn-gjörd í Føroyum. Nú er galdandi lóg nr. 735 frá 06.12.1989 om kundgørelse af love,

³⁴. Ein gjøgnumgongd av lótingsmálunum 153/1993-158/1993; gildisettan av bankalóg, lógini um vinnurekandi grunnar, lógini um ávísar kreditstovnar, partafelagslógini, smápartafelagslógini og lógini um ársroknskap v.m. sýnir, at tilmælini frá heimastýrinum ikki í øllum fornum eru fylgd. Tó kann tjakast um, hvørt hetta er rætt, við tað at landsstyrið við góðkenning lótingsins frammanundan hevði bundið seg móttvegis ríkisstjórnini at vera við til at fremja lóggávuna.

³⁵. Sí lótingstíðindi 1947, bls. 197.

³⁶. Juridisk Grundbog (1989) bd. 1, bls. 76.

anordningar og bekendtgørelser på Færøerne, sum ásetur, at ríkislóg, sum skal hava gildi í Føroyum, umframt í lovtidende skal kunngerast í Kunngerðablaðnum í fullum líki, men at avvarðandi ráðharri kann gera av, at bert nr., dagfesting og heiti skal kunngerast í Føroyum.

Orsakað av serligu kunngerðarskipanini og orsakað av, at ríkismyndugleikarnir bíða eftir heimastýrisins ummæli sbr. heimastýrslógarinnar § 7 og ikki seta frestir, er støðan í Føroyum í roynd og veru tann, at á felagsmálsøkinum er í fleiri førum eldri dansk lóggáva galdandi, har danir sjálvir hava nýggjari lóggávu t.d. á ognarrættarliga økinum og á familjurættarøkinum.

II Vald í Føroyum

A. 1940 bráðfeingis stýrisskipanin

1. Støðan 1940-1945

Í 1940 fekk løgtingið avmarkað lóggávuvald. Danmark var 9. apríl 1940 hersett av Týsklandi, og Føroyar 13. apríl sama ár av Stóra-bretlandi. Undir hesum umstøðum var serlig stýrisskipan gjørd fyri Føroyar við „Bestemmelser nr. 1 frá 09.05.1940 om midlertidig styrelsesform paa Færøerne“. Eftir hesum fekk løgtingið lóggávuvald í lógarmálum Føroyum viðvíkjandi, og amtmaðurin staðfestingarrætt. Henda lóggáva gekk undir heitinum bráðfeingis ásetanir (midlertidige bestemmelser). Lóggávuvaldið viðvíkjandi ognum ríkiskassans lá tó hjá amtmanninum, og til amtmannin vóru eisini lagdar tær heimildir, sum danskir ráðharrar sbr. lóggávuni høvdu at skriva út ymsar reglubindingar; løgtingsins landsnevnd skuldi tó spyrjast.

Staðfestingarrættur amtmansins var ikki bert formligur. Í 1940 samtykti løgtingið við 15 atkvøðum: Tingið mælir til, at løgtingsins samtykt í 1939 um føroyskt sum rættarmál fær lóggildi beinanvegin. Amtmaðurin útinti ikki hesa samtykt, og ikki fyrr enn samtyktin var endurnýggjað í november 1943 staðfesti amtmaðurin lóggávuna um føroyskt sum rættarmál, bráðfeingis áseting nr. 8 frá 04.01.1944 um broyting í rættargangslógini.³⁷

Kunngerðarhátturin fyri tær útgivnu rættarreglurnar gjørdist kunngerð í síni heild í Dimmalætting sbr. bráðfeingis áseting nr. 2 frá 09.05.1940.

Av tí at sambandið var kvett við Danmark, mátti heimildin hjá ávísnum í Danmark verandi stovnum í Føroyum leggjast til myndugleikar í Føroyum. Við bráðfeingis áseting nr. 13 frá 17. juni 1940 var avgjørt, at í Føroyum skuldu 2 dómsmenn døma saman við sorinskrivaranum, bæði í borgaraligum og sakarmálum, og kundi hesin dómur skjótast inn fyri nýggjan rætt, har sorinskrivarin enn einaferð dømdu sama mál saman við 4 nýggjum dómsmonnum. Nevningamál kundu ikki skjótast inn fyri hægri rætt, og møguleikin at kera avgerðir hjá sorinskrivaranum um rættargangsmannagongdina fall burtur.

³⁷. Sí Edw. Mitens, „Eg minnist – skrivstovustjóri løgtingsins“, Tórshavn 1969, bls. 248.

Bankaefirlitið skuldi fyrst úttinnast av einum ella fleiri av amtinum tilnevndum persónum, meðan fútin skuldi taka sær av skipa- og partafelagsskránni, sbr. bráðfeingis áseting nr. 13 frá 17. juni 1940 § 10 og § 12.

Fyrisiting ríkisins var fyri meginpartin lögð til amtmannin. Løgtingið hevði tó ávíst fyrisitingarvald, og hetta fyrisitingarvald hevði løgtingið framhaldandi. Ímillum tingseturnar virkaði trimanna nevnd, landsnevndin, sum sett var í 1928³⁸ við teirri heimild, henni var givin við lögtingslógini §19³⁹ at útinna lögtingsins heimildir millum tingseturnar, og bert millum tingseturnar.

2. Støðan 1945-1948

12. mai 1945 boðaði Vilhelm Buhl, forsætismálaráðharri, í telegrammi⁴⁰ amtmanninum frá:

„Regeringen takker Dem og Deres Medarbejdere for godt udført Arbejde under Adskillelsen. Regeringen godkender, at Amtmanden under Krigen sammen med Lagtinget har administreret Færøerne, og at Administrationen foreløbig videreføres paa samme maade. Haaber snart at se Dem hernede til Konference“.

Lóggávu- og fyrisitingarskipanin helt so á sum higartil.

Løgtingið avgjórði, og amtmaðurin staðfesti tó longu í august 1945 við bráðfeingis áseting nr. 12 frá 31.08.1945 at taka av serligu rættargangsskipanina fyri Føroyar, og at fara undir rættargangsskipanina fyri kríggðið, har hægstirættur Danmarkar var hægsti dómstólur Føroyinga. Við somu bráðfeingis áseting var avgjört, at danska bankaefirlitið aftur skuldi taka sær av eftirlitinum við føroysku peningastovnunum.

1940 stýrisskipanarhátturin var avtikin við heimastýrisslógini frá 1948. Í § 13 er tó ásett, at tann lóggáva, sum m.a. er givin sbr. bráðfeingis stýrisskipanini frá 1940, framvegis hevur gildi, til hon formliga verður avtikin. Av hesi orsök hava nakrar av teimum undir kríggnum og beint eftir kríggðið givnu rættarreglur framvegis gildi í Føroyum, t.d. leigulóg-gávan.

³⁸. Sí Edw. Mitens, „Eg minnst – skrivstovustjóri lögtingsins“, Tórshavn 1969, bls. 5 og 8.

³⁹. Lov nr. 124 af 28.03.1923 om Færøernes lagting.

⁴⁰. Telegrammið er almannakunngjørt í Dagblaðnum nr. 39 frá týsdegnum 15.05.1945.

B. Heimastýrisskipanin

1. Av hvørjum stýrisskipanarligum slagi er heimastýrislógin

Heimastýrislógin er samtykt á lögtingi 05.12.1947 og staðfest og kunn-gjörd av amtmanninum sum „kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes Hjemmestyre“ í tvíteksti á føroyskum og donskum. Í Danmark er sama lóg samtykt og staðfest av kongi og kunn-gjörd har sum lóg nr. 137 af 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre.

Lóg nr. 137 af 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre er ikki kunn-gjörd her á landi eftir reglunum í lóg nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundgørelse af love og anordninger på Færøerne og hevur sostatt ikki gildi í Føroyum.

Harafturímóti hevur kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes Hjemmestyre í tvíteksti á føroyskum og donskum gildi her á landi, og heimildin fyri hesi kunngerð er „Bestemmelser nr. 1 frá 09.05.1940 om midlertidig styrelsesform paa Færøerne“ og kunngerð av hesi í síni heild í Dimmalætting sbr. bráðfeingis ásetan nr. 2 frá 09.05.1940.⁴¹ – Danska orðaljóðið er tó hitt sama sum í lóg nr. 137 af 23.03.1948, tó er inngangurin eitt lítið sindur øðrvísi. Kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 nevnir, at

„I Erkendelse af den Særstilling, som Færøerne i national, historisk og geografisk Henseende indtager indenfor Riget, har Rigsdagen i Overensstemmelse med Vedtagelse i Færøernes lagting vedtaget, og hans Majestæt Kongen stadfæstet følgende Lov om Færøernes Hjemmestyre.“

Inngangurin í lóg nr. 137 af 23.03.1948 er hin sami, tó er orðaljóðið eftir ...Færøernes lagting vedtaget.. „ og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov om Færøernes forfatningsmæssige Stilling i Riget:“ Harafturat er ein tekstur uppá 4 linjur settur í føroysku útgávuna áðrenn lista A og B, sum ikki finst í donsku útgávuni, sum útgreinar lógarinnar § 2 og § 3.

Ofta hevur verið frammi í kjakinum, um heimastýrislógin kann sigast at vera innanfyri teir karmar, grundlógin setur fyri valdsbýtið í ríkinum.

„Forfatningskommissionen“, sum gjørdi álitid við uppskoti til nýggja

⁴¹. Føroya Amts kunngerð nr. 11 frá 31.03.1948 er samtykt av lögtinginum 05.12.1947 og staðfest av Føroya Amti, undirskrivað av Deleuran kst., og kunn-gjörd í Dimmalætting nr. 27 frá 03.04.1948, meðan listin, sum er viðheftur, er kunn-gjördur í Dimmalætting nr. 28 frá 07.04.1948.

grundlóg, 1953 grundlógina, bað professorarnar dr.jur. Poul Andersen og dr. jur. & phil. Alf Ross um at skriva umsøgn (responsum) um stýrisskipanarligu stöðu Føroya og Grønlands. Í álitinum ⁴² siga teir

„En grundlovsændring vedrørende Færøerne kan ikke anses for påkrævet som følge af loven om Færøernes hjemmestyre. Denne lov er givet ud fra den forudsætning, at den trufne ordning er forenelig med den gældende grundlov, og der ses ikke at være nogen anledning til at opgive denne forudsætning.“

1953 grundlógin verður so sett í gildi, uttan at nakrar viðmerkingar verða gjørdar til hetta, sum Ross og Andersen føra fram, og einki er tí at ivast í, at heimastýrisskipanin er samsvarandi grundlógini.

Ikki er tað hissini spurningur at taka upp, um til ber at víðka heimastýrisskipanina, uttan at grundlóg ríkisins verður broytt. Her kann talast bæði fyri og ímóti, og eitt greitt svar kann ikki gevast, uttan gjølligar stýrisskipanarligar kanningar verða gjørdar av hesum spurningi, og verður tí hesin spurningur ikki tikin upp í hesi grein. Sum dømi um grundgeving ímóti kann nevast, at Poul Andersen, professari dr. jur. í eini umsøgn (responsum) um statsrættarligu stöðu Grønlands og Føroya í „forfatningskommissionens betænkning“⁴³ sigur

„En grundlovsbestemmelse, som åbner adgang til et færøsk selvstyre, som går ud over loven om Færøernes hjemmestyre eller iøvrigt måtte kunne indføres uden nogen ny grundlovsbestemmelse, må anses for uhensigtsmæssig“

og, at lóggevararnir í veruleikanum tóku hetta sjónarmið Poul Andersens til sín við ikki at seta eina slíka reglu í grundlógina. Sum dømi fyri, at slík broyting kann gerast uttan grundlógarbroyting, kann nevast, at tá ið tað bar til í 1940 og í 1948 uttan grundlógarbroyting at gera eina skipan, sum gekk ímóti orðaljóðinum av tá galdandi grundlógini, so má hetta lögfrøðiliga eisini bera til í dag, men sum nevnt, hetta krevur gjølligar lögfrøðiligar kanningar av stýrisskipanarserfrøðingum, áðrenn niðurstøða kann gerst hesum viðvíkjandi.

Í stýrisskipanarligu heimildunum hefur ígjøgnum tíðirnar dúgliga verið tjakast um, av hvørjum stýrisskipanarligum slagi heimastýrisskipanin er. Kendasta kjakið um hendan spurning er millum dr. jur. Poul Meyer og Edvard Mitens, landsrættarsakførara.⁴⁴ Dr. Meyer førir fram,

⁴². Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946. J.H. Schultz A/S, København 1953, bls. 87.

⁴³. Sí notu 42.

at heimastýrisskipanin er ein víðgangandi delegati3n av l3ggávuvaldi og fyrisingarvaldi frá ríkisdegi og kongsvaldi av teim heimildum, teir hava sbr. grundl3gini. Ím3ti hesum f3rir Mitens landsr3ttarsakførari fram, at heimastýrsl3gin beinleiðis nevnir, at hin l3ggevandi og fyrisingarligi myndugleikin er hjá heimastýrinum, og at ognart3ka og skattaútskriving kann fara fram sbr. l3gtingsl3g, h3ast grundl3gin ásetur, at hetta bert kann fara fram sbr. l3g. L3ggáva, sum heimastýrið útskrivar, má tí vera l3g í grundl3garinnar merking.⁴⁵ Dr. jur. Alf Ross heldur í sínum statsforfatningsr3etti,⁴⁶ at heimastýrisskipanin er „en usædvanlig vidtgående delegation af lovgivningsmagt“.

T3 ber til at skoða heimastýrsl3gina á ein annan hátt enn framm-anfyri umr3tt. Sum áður umr3tt er heimastýrsl3gin, sum galdandi er í F3royum, ikki ein vanlig dansk ríkisl3g, við tað at l3g nr. 137 af 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre ikki er kunngj3rd her á landi eftir reglunum í l3g nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundg3relse af love og anordninger på Færøerne og sostatt ikki hevur gildi her á landi. Hinvegin hevur l3gin sæð dagsins lj3s við bráðfeingis stýrisskipanarháttinum frá 1940 sum grundarlagi, har l3gtingið og amtmaðurin h3vdu alt l3ggávuvald í F3royum. Henda stýrisskipan hevði við r3ttarsíðvenju grundl3garstyrki og gildi, við tað at hon veik frá tágaldandi donsku grundl3gini og virkaði í heili 5 ár, uttan at nakar ivaðist í, at hon hevði fult l3gfr3ðiligt gildi. Í 1945 verður henda r3ttarsíðvenja eisini víðurkend av donsku stjórnini sbr. tí á bls. 66 umr3dda telegrammi frá forsætismálaráðnum til amtmannin. Sostatt er st3ðan í 1948 tann, at l3gtingið og amtmaðurin skriva út eina l3g, kundg3relse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes Hjemmestyre, har l3ggávu- og fyrisingarvaldið í einum parti av samfelagsins máls3kjum, nevniliga felagsmáls3kjunum, verða l3gd til danskar myndugleikar at l3ggeva og fyrisinga.

R3ttast er tí helst at skilja heimastýrsl3gina sum eina l3g, sum hvílir á r3ttarsíðvenju, og at henda r3ttarsíðvenja heldur fram óbroytt og saman við 1953 grundl3gini.

F3lkatingið og kongur kunnu ikki taka av heimastýrsl3gina bert fyri sítt egna víðkomandi, við tað at l3ggávuheimild f3lkatingsins í F3royum byggir á kundg3relse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes

⁴⁴. Ugeskrift for retsvæsen 1950, bls. 89 ff, bls. 200 ff og 1951, bls. 1.

⁴⁵. Mitens hevur eisini í b3k síni „Eg minnst – skrivstovustj3ri l3gtingsins“, T3rshavn 1969, bls. 337, greitt gj3lligari frá sínum sj3narmiðum hesum víðvíkjandi.

⁴⁶. Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret, 3. udgave, K3benhavn 1980, bind 2, bls. 496, og kapitel 3.

Hjemmestyre, sum býtir lóggávu- og fyrisitingarvaldið í Føroyum sundur millum danskar og føroyskar myndugleikar. Bert tað forum, sum í 1948 førði inn skipanina, løgtingið við staðfesting amtmansins, ella teir myndugleikarnir, sum hava fingið heimildirnar sbr. heimastýrslógini, kunnu broyta hana. Av hesi niðurstøða kemst eisini til ta avleiðing, at ríkismyndugleikarnir onga eftirlitishemild hava við teim málsøkjum, sum yvirtikin eru; lóggávu- og fyrisitingarvaldið er endaliga latið løgtingi og landsstýri.

Sostatt kann gildug broyting av heimastýrslógini bert fara fram, við at nýggj heimastýris- ella sjálvstýrslóg verður samtykt av løgtinginum og staðfest av lögmanni og kunngjørd eftir føroysku kunngerðarreglunum, og at sama lóg verður samtykt og kunngjørd av fólkatinginum og staðfest av drotningini og kunngjørd eftir kunngerðarreglunum fyri ríkislógir v.m í Føroyum.

2. Innihaldið í heimastýrslógini

Almenna skipanin

Í heimastýrslógini § 1 stendur, at ...

„Føroyar eru sjálvstýrandi tjóð í danska ríkinum samsvarandi hesi lóg.

Innanfyri ríkismarkið taka føroyingar við fólkavalda løgtingi sínum og einum av tinginum stovnaðum landastýri ræði yvir føroyskum sermálum sum í hesu lóg ásett“.

Lógin ásetur í § 2, at tey mál, sum sett eru á lista A í lógini, kunnu føroyingar sjálvvir gera av at taka yvir lóggávuveld og fyrisiting sum føroysk sermál sbr. § 4, stk. 1, og taka tá eisini á seg tær útreiðslur, sum standast av hesum. Á sama hátt kunnu danir krevja, at málsøki á lista A verða yvirtikin av føroyingum. Í § 3 er ásett, at tey á lógarinnar lista B nevndu málsøki eftir nærri samráðing kunnu yvirtakast soleiðis, at føroyingar taka yvir málsøki, sum frammanfyri umrøtt. Mál, sum ikki eru nevnd á lista A og B, taka danir sær av eftir donsku stýrisskipanarreglunum, tey sonevndu felagsmálini sbr. heimastýrslógarinnar § 6, stk. 1, men kunnu eisini leggjast føroyingum at fyrisita sbr. § 9.

Sagt verður í heimastýrslógini § 2, at heimastýrið, (teir í § 1, 2. pkt. nevndu stovnar) sum eru løgting og landsstýri, gera føroyinga vegna av, um lista A mál skulu yvirtakast, og um samráðingar skulu verða um lista B mál.

Í Føroyum hevur kjak verið um, hvør í Føroyum hevur hesa yvirtøkuheimild.

13.05.1948 samtykti løgtingið at yvirtaka postverkið,⁴⁷ men landsstýrið vildi ikki fremja hesa samtykt, og avgjörði á fundi 14.10.1948 at siga tingmonnum frá, at:⁴⁸

„Landsstýrið peikar á, at samsvarandi § 2 í lógini um Føroya heimastýri; er tað Føroya heimastýri, sum kann gera av, at mál, ið standa á lista A, verða flutt til heimastýrið, og so statt krevst umframt løgtingssamtykt eisini samtykt frá landsstýrinum“.

Rumbul stóðst av hesum, og 15. mars 1949 gjörði løgtingið soljóðandi samtykt:⁴⁹

“Viðvíkjandi spurninginum um yvirtøku av málum má samtykt verða gjörd av heimastýrinum, ið eru landsstýri og løgting.

Viðvíkjandi lýsing av løgtingslógum og umsiting av samtyktum er landsstýrið bundið av løgtingsins avgerðum.“

Postverkið var framvegis ikki yvirtikið, og førði hetta við sær, at tingmenninir D.P. Danielsen og Hanus við Høgadalsá settu fram uppskot um at áleggja landsstýrinum at fremja samtyktina frá 1948 um yvirtøku, men hetta uppskot fall,⁵⁰ og so hendi sum kunnugt einki fyrr enn í 1976.

Ávís avmarkað tjóðskaparrættindi veitir heimastýrislógin. Í § 10 er ásett, at í danska passi føroyinga kann setast afturat „Dansk“ og „Danmark“, „Føroyingur“ og „Føroyar“, og at munur kann vera gjördur á føroyingum og dønum, tá ið veljast skal til føroyskar stovnar, men tað á annan hátt ikki kann gerast munur. Í § 11 verður føroyskt viðurkent sum høvuðsmál, men danskt kann á sama hátt verða nýtt í øllum almennum viðurskiftum. Í § 12 verður føroyska flaggið viðurkent sum alment flagg í Føroyum.

Málsræði í felagsmálum

Hvørji mál eru felagsmál

Felagsmál, sum ikki kunnu yvirtakast

Uttanríkismál

Sbr. heimastýrislógarinnar § 5, stk. 2, er ásett, at ríkismyndugleikarnir hava avgerðarrættin í spurningum, sum viðvíkja ríkisins viðurskiftum við útheimin, og kunnu hesi mál sostatt ikki yvirtakast. Tó verður í § 8, stk. 3, veitt ríkisstjórnini heimild at geva føroyingum heimild at sam-

⁴⁷. Løgtingstíðindi 1948, bls. 34.

⁴⁸. Løgtingstíðindi 1948, bls. 201.

⁴⁹. Løgtingstíðindi 1948, bls. 202.

⁵⁰. Løgtingstíðindi 1950, bls. 217.

ráðast uttanlendis um handils- og fiskivinnusemjur. Eisini kann uttanríkisráðharrin eftir § 8, stk. 4, heimila umboðsmonnum heimastýrisins ríkisins vegna at tingast beinleiðis við fremmand lond undir viðvirkan av uttanríkistænastuni, tá ið tað ikki verður hildið ósambæriligt við ríkisins áhugamál. Eftir hesi grein verður nú tingast undir leiðslu føyroyinga við bretar um undirgrundarmarkið millum Føroyar og Bretland.⁵¹

Dømi um praksis seinastu 20 árin:

Gjøgnum árinum hevur ávís umsitingarlig siðvenja ment seg. Hon kom fram sum millumlanda samstarvið vaks. Serliga síðani fyrst í sjeytiárunum í sambandi við kvotusamráðingarnar í millumlanda fiskivinnu-nevndum sum NEAFC og ICNAF frá 1972, fleirvegis fiskivinnuavtalar („svikasáttmálin“ 1973) og samráðingar um Føroya støðu í samband við upptøkusamráðingar hjá Danmark við felagsmarknaðin í 1972.

Hin vanligi hátturin fram til 1970'árinum var, at umboð fyri heimastýrið luttóku sum ráðgevar á jøvnum føti við umboð fyri danskar stovnar.

Eftir at Danmark, í sambandi við limaskapin í EF og broytingarnar í altjóða fiskivinnupolitikkinum, legði heimildir sínar til samráðingar við onnur lond um kvotur og fiskirættindi til EF, varð neyðugt at skipa fyri einum nýggjum hugtaki. Danmark (vegna Føroyar) kom at vera heitið í millumlandasamráðingum. Sigast kann, at limaskapur ríkisins í NEAFC, NAFO (fyr ICNAF) og NASCO er í tvíningum: Sjálvt Danmark er umfatað av limaskapinum hjá EF, meðan Føroyar, og eftir at Grønland fór úr EF, eisini Grønland, eru fevnd av einum limaskapi „Danmark (vegna Føroyar Grønland)“. Ein fyri sjálvt Danmark, undir EF, og ein vegna restina av ríkinum, Føroyar og Grønland, tá Grønland fór úr EF. Hesin formur vísir, at danskir ríkismyndugleikar kunnu fara rættuliga langt í samband við ríkiseindina, tá talan er um at laga viðurskiptini til sambandið við felagsmarknaðin. Hinvegin hava ríkismyndugleikarnir víst frá sær tilíkar loysnir (t.d. í samband við limaskap Føroya í IWC) tá tað eru heimastýrinum, sum hava tillagingartrupulleikar.

Danska stjórnin hevur, saman við heimastýrinum, frá 1977 gjørt rammusáttmálar um fiskiskap við felagsmarknaðin, USA, DDR. Ein rammusáttmáli, sum var undirritaður við Canada í 1980, nevnr bert donsku stjórnina sum sáttmálapart. Við Noreg er gjørdur rammusáttmáli, har danska stjórnin ikki er við sum partur, men hevur sáttmálin form sum góðkend fundarfrásøgn. Við Ísland hevur heimastýrið gjørt

⁵¹. Landsstýrisins j. nr. 128-2/93.

sáttmála um fiskiskap síðan miðskeiðis í sjeytiárunum. Við Svøríki vóru sínámillum fiskiavtalur gjørdar í árunum undan og eftir 1980. Tað at landsstýrið gjørdi avtalur við hini norðanlondini einsamalt var góðkent av ríkismyndugleikum. Eftir at Sovjetsamveldið varð upployst, eru rammusáttmálar gjørdir við Baltisku londini. Har er sáttmálaparturin landsstýrið og stjórn Danmarkar.

Seinast eru handilssáttmálar gjørdir við felagsmarknaðin og 6 EFTA-lond.

Eitt annað slag av sáttmála, eina umsitingaravtalu (forvaltningsoverenskomst), hevur føroyska heimastýrið gjørt beinleiðis við fiskimálaráðini í Noregi, Íslandi og Grønlandi. Hetta er avtalan um hval og kóp, NAMMCO. Uttanríkistænastan tók ikki lut í samráðingunum við NAMMCO, men uttanríkisráðið varð kunnað um innihaldið og kundi vísja seg um, at sáttmálin ikki gekk móti almennum donskum ríkispolitikki í hvalamálum.

Vanligt hevur verið, at danska uttanríkismálaráðið stendur fyri samráðingum um rammusáttmálarnar. Til dømis stóð uttanríkisráðið fyri handilsavtalunum frá 1990 til 1993 og fiskivinnusáttmálarnar við Baltisku londini. Uttanríkisráðið hevði samráðingarleiðaran og umboð fyri heimastýrið høvdu ábyrgdina av innihaldinum í samráðingarheimildunum og av at útvega neyðugt tilfar og støðutakan frá føroyskum myndugleikum. Í árligu samráðingunum at fylla út karmarnar, til dømis í fiskivinnusáttmálunum, stendur landsstýrið fyri samráðingunum. Um talan er um samráðingar við Norðurlond, er ikki neyðugt við luttøku frá uttanríkistænastuni, við onnur lond skal uttanríkistænastan verða umboðað í sendinevndini.

Landsstýrið fær ofta tilfar frá donskum ríkismyndugleikum um altjóðasamráðingar á ymiskum økjum, tó ikki eftir fastari skipan, og kann biðja um at vera umboðað í sendinevnd. Ongar greiðar reglur eru um, hvat arbeiðið uttanríkisráðið dregur Føroyar upp í. Um onnur ráðharraráð skipa fyri altjóðasamráðingum, er tað ikki vanligt, at føroyskir myndugleikar verða kunnaðir. Spurningar um millumlandasamstarv at gagnnýta tilfeingið og sjógvín verða vanliga sendir heimastýrinum.

Tá talan er um samráðingar, har bæði hin parturin av ríkinum og Føroyar hava áhugamál, er neyðugt við samráðingum millum ríkispartarnar um samráðingarheimildina. Altjóða hvalaveiðunevndin IWC er tílíkt dømi. Her eigur uttanríkisráðið leiðsluna og samskipar við heimastýrinum í Føroyum og Grønlandi og umhvørvismálaráðið arbeiðið um

ein „instruks“ til fundirnar. Um ósemjur er millum partarnar tekur uttanríkismálaráðharrin endaliga avgerð.

Ein serligur spurningur er støðan, tá talan er um EF-rætt ella blandaðan rætt at samráðast (EF-kompetence eller blandet kompetence) á økjum, sum hava týðning fyri føroysk áhugamál. Eitt dømi eru samráðingarnar um dýr í havinum, sum ferðast bæði í altjóðasjógvi og innan fyri fiskimarkið og uppskotið til altjóðasáttmála um útflagging.

Føroyar hava bert í tveimum førum nýtt móguleikan at seta umboð við danskar sendistovur (Aberdeen og Rom). Skipanin við føroyskum ráðgeva í uttanríkisráðnum hevur virkað síðani 1968.

Føroyar luttaka í fleiri ráðharranevndum undir Norðurlanda Ráðharraráðnum. Tá figgingarspurningar eru undantiknir, luttaka landsstýrismenn vanliga á jøvnum føti við ráðharrarnar úr Norðurlondum.

Omnur mál

Hesi málsøki kunnu heldur ikki yvirtakast:

Persóns-, familju- og arvarættarlóggávan, konkurs og skifti,
Ognarrættarlíga lóggávan, heruppiú lóggávan um vinnufeløg (selskabslovgivning), peningastovnar, peningaskipanin og gjaldoyra, keyp, endurgjald, upphavsrættur og einkarrættur.

Hernaðarmál.

Ákeruvaldsskipanin, dómsvald og rættargangsskipanin í Føroyum.
Borgaraliga revsilóggávan og skrivningarlag (pressens brug).

Felagsmál, sum kunnu yvirtakast, men ikki eru

Almanna-, heilsu-⁵² og skúlamál⁵³ eru ikki yvirtikin sum sermál, hóast tey standa á lógarinnar lista A, men verða partvís fyriritin av føroyingum, sum umrøtt á bls. 76.

Á lista B eru kirkjumál, lögreglan, radiosamferðslulóggáva og loftferðsla ikki yvirtikin.

Í skrivi ríkisumboðsins 07.02.1990⁵⁴ til landsstýrið verður sagt:

„Fortolkningen af hjemmestyreløven, for så vidt angår hjemmestyrets

⁵². Málsøkið apoteksverkið og heilivágur er yvirtikið sbr. løgtingssamtykt 13.05.1948, sí løgtingstíðindi 1948, bls. 34

⁵³. Málsøkini fólkaháskúlin og navigatiónsskúlin eru yvirtikin sbr. løgtingssamtykt 13.05.1948, sí løgtingstíðindi 1948, bls. 34. Somuleiðis eru málsøkini Fróðskaparsetur Føroya, sbr. Løgtingstíðindi 1964, bls. 131 ff, og studentaskúlin á føroyskum hondum, sbr. Løgtingstíðindi 1976 A, bls. 199 ff.

⁵⁴. j. nr. 30-10-19/1987, navnalóggávan

muligheter for at overtage sagsområder, har som udgangspunkt haft, at kun de sagsområder, som udtrykkelig var nævnt i lovens liste A og B, kunne overtages som særanliggende i medfør af lovens § 2. I de senere år har Statsministeriet imidlertid – også ud fra en helhedsvurdering af hjemmestyreordningen – fundet det hensigtsmæssigt i et vist omfang at anlægge en bredere fortolkning af hjemmestyrets muligheder for overtagelser, eksempelvis hvor der er tale om et sagsområde, som er en naturlig bestanddel af en større samling sagsområder, der iøvrigt er færøske særanliggender.

Afgrænsningen af det område, der kan overtages, må i disse tilfælde ske efter forhandling mellem Statsministeriet, det pågældende resortministerium og hjemmestyret.“

Hetta merkir, at nøkur málsøki eru, sum ikki eru nevnd á lista A og B í heimastýrslógini, sum kunnu yvirtakast eftir lista B mannagongdini, sum ásett er í heimastýrslógarinnar § 3.

Sum dømi um málsøki, sum kanska kunnu yvirtakast eftir hesi skipan, kunnu nevast:

Geodæsi (kortlegging landsins), sum hefur tætt samband við matrikulering og tinglýsing.

Fongsulsverk og kriminforsorg, sum hefur tætt samband við lögreglu og almannaverk og kann yvirtakast, um hesi bæði málsøki verða yvirtikin.

Skipaefirlit, sjólóggáva og vitaverkið, sum hefur tætt samband við fiskivinnu, arbeiðsefirlit og onnur teknisk málsøki, sum yvirtikin eru.

Borgaralig tilbúgving (civilforsvar) kann helst yvirtakast eftir hesi skipan, um so er at lögreglan verður yvirtikin vegna tess, at hetta málsøkið hefur tætt samband við lögreglu og bruna- og bjargingarmál, sum eru yvirtikin.

Trætur um málsræði

Eftir heimastýrslógarinnar § 6, stk. 2, verða trætur millum ríkismyndugleikarnar og heimastýrið um, hvørt eitt mál er sermál ella felagsmál, loystar av eini serligari nevnd, skipað av tveimum limum valdum av ríkisstjórnini, tveimum valdum av landsstýrinum og trimum hægstarættardómarum. Eru limirnir, valdir av landsstýrinum og ríkisstjórnini, samdir, er málið loyst. Um ikki verður málið avgjørt av hægstarættardómarunum. Einki stendur um, hvør hefur heimild at leggja spurningar fyri nevndina; helst er tað bert landsstýrið og ríkisstýrið, sum kunnu tað.

Roknað verður við, at avgerð nevndarinnar er endalig, t.v.s at hon ikki kann skjótast inn fyri dómstólarnar.⁵⁵ Um dómssvaldið kann royna, um ein lóg og ein fyrisiting, har málsræðisspurningurin ikki hevur verið lagdur fyri serligu nevdina, ásett av heimastýrinum, er ógildug, tí at hon fer inn á felagsmálsøki, sum ikki kann yvirtakast, víta vit ikki. – Spurningurin hevur ikki verið royndur í praksis. Gitast kann, at dómstólarnir kanska vilja vera varnir í hesum føri, um ríkismyndugleikarnir ikki hava reist spurningin í serligu nevdini.

Fyrisitin av dønnum

Fyrisitingin fer fram av dønnum eftir teirri skipan, sum nevd er á bls. 48 ff. Tó kemur tað ofta fyri, at umframt eftir teirri skipan, sum nevd er á bls. 59, so verða ofta føroyskir myndugleikar spurdir um ummæli, áðrenn fyrisitingarligar avgerðir verða tiknar; nevast kann t.d., at umsóknir um uppihaldsloyvi í Føroyum hjá fremmandum ríkisborgarum eftir lovbekendtgørelse nr. 20 frá 07.02.1961 om udlændinges adgang til landet m.v., sum seinast broytt við lóg nr. 183 frá 20.05.1963 verða sendar landsstýrinum til ummælis, áðrenn danskir myndugleikar taka støðu til málið.⁵⁶

Fyrisitin av føroyingum

Í § 9 í heimastýrslógini er ásett, at

„... eftir samráðing verður semja gjørd um, í hvørjum føri og í hvørjari vídd tað er møguligt innanfyri øki, sum eru felagsmál, at geva heimastýrinum í hendi at áseta nærri reglur fyri teimum serligu føroysku viðurskiftunum og taka við umsitanini av avvarðandi økjum“.

Í viðmerkingunum til hesa grein, tá ið lógaruppskotið var lagt fram, verður sagt:⁵⁷

„Til § 9 ...Selvom et Omraade ikke eller kun delvis overgaar til de færøske særanliggender, vil det dog i givet tilfælde kunne være rigtigt i større eller mindre Grad at overlade til Hjemmestyret at ordne og forvalte det paagældende Omraade. Der kan tænkes givet en Rigslov, der fastsætter visse almindelige Regler, og der kan tænkes givet Bevillinger med fastsættelse af visse Hovedregler, medens Udformningen af Enkeltheder og Administrationen overlades til Hjemmestyret. Der kan ogsaa være brug for administrative Aftaler for at undgaa unødige og kostbare Dobbelt-

⁵⁵ Sí um hetta Frederik Harhoff, Rigsfællesskabet, Forlaget Klim, Århus 1993, bls. 110.

⁵⁶ Landsstýrisins j. nr. 1345-3/91

⁵⁷ Løgtingstíðindi 1947, bls. 197.

administration. Angaaende saadanne Ordninger vil der kunne træffes Aftale i de enkelte Tilfælde. Om Ordningen derefter skal gennemføres ved Lov, herunder Finanslov, eller ved administrativ Bestemmelse, maa bero paa Forholdets nærmere Beskaffenhed.“

Stýrisskipanarligi munurin á málum, sum yvirtikin verða, og á málum, sum lögð verða til heimastýrið at gera reglur fyri og fyrisita sbr. § 9, er, at eftir § 9 kann ríkislógin seta ávísar karmar fyri, hvussu reglurnar, sum settar verða út í Føroyum, skulu ljóða, og kann einsamalt taka av slíka heimildarlóg. Hetta ber ikki til í málum, sum formliga verða yvirtikin sbr. heimastýrslógini, við tað at heimastýrslógin, sum umrøtt á bls.69, kann ikki strikast av fólkatinginum einsamøllum.

Sbr. § 9 verða málsøki partvís umsitin á føroyskum hondum, sum annars kundu verið yvirtikin sum sermál. Illgruni kann vera um, at fyrisitingin er kanska framd á henda hátt, fyri at heimastýrið ikki skal koma undir regluna í § 2 um, at tá ið heimastýrið yvirtekur málsøki, fær tað til „...fylgju, at heimastýrið tekur á seg tær útreiðslur, ið fylgja við teimum“.

Hetta er innan tey figgjarliga sera útreiðslukrevjandi málsøkini.

Heilsulóggáva

Skúlamál

Almannalóggáva

Skipanin sbr. § 9 fer fram við sokallaðum rammulógum, tað eru ríkislógir, sum geva heimastýrinum heimild at áseta lóggeva og fyrisita innan teir karmar, lógin setur.

Innanfyri skúlamáluni er soleiðis t.d. litið heimastýrinum til at áseta reglur fyri fólkaskúlan við „lov nr. 51 af 14.02.1979 for Færøerne om folkeskolen“, sum setur ytri karmar fyri fólkaskúlan, m.a. minst 7 ára undirvísingarskyldu fyri børnini sbr. § 3, og í § 4 verður ásett, at undirvísingin er ókeypis, men gevur annars í § 7 heimastýrinum hesa heimild:

„Færøernes hjemmestyre fastsætter de nærmere regler om folkeskolen på Færøerne, herunder om folkeskolens formål og styrelse, om undervisningens indhold, omfang og tilrettelæggelse samt om undervisningspligtens opfyldelse“

Samsvarandi hesi heimild er so sett út lögtingslóg nr. 21 frá 22.03.1979 um fólkaskúlan við seinni broytingum.

Á sama hátt fyrisitur landsstýrið raksturin av sjúkrahúsverkinum sbr. „lov nr. 621 af 22.12.1976 for Færøerne om sygehusvæsenet“, og onnur málsøki innan heilsuverkið verða eisini fyrisitin á henda hátt. Somuleiðis

fyrisitur landsstýrið flestu økini á almannamálsøkinum, og heimastýrið hevur fingið ávísar heimildir at útskriva almennar rættarreglur.

Heimastýrið rindar av fíggjarløgtingslógini sjálvt fyri ta fyrisiting, tað útinnir eftir § 9 í heimastýrislógini, men fær frá dønum eina heildarveiting, í 1994 kr. 809,90 mió kr, sum studning at halda hesum rakstri sbr. § 1 í lóg nr. 393 frá 22.06.1993 „om tilskud til Færøernes hjemmestyre“.

Sum nevnt kann lóggávan og fyrisitingin av málsøkjunum

Persóns-, familju- og arvarættarlóggáva,

Ákærvalds-, dómsvalds- og rættargangsskipanin

ikki yvirtakast av heimastýrinum sbr. heimastýrislógini.

Einki er til hindurs stýrisskipanarlíga fyri, at heimildir ríkisumboðsins við ríkislóg í persóns-, familju- og arvarættarlígum málum verða lagdar landsstýrinum eftir § 9 í heimastýrislógini.

Heldur ikki er nakað til hindurs fyri, at tað við ríkislóg verður veitt heimild at geva nærri reglur við løgtingslóg um rættargongdina í Føroyum m.a. skipan av ákærvaldinum og dómsvaldinum innan ávísar í lógini nærri settar karmar m.a. tey krøv, grundlógin setur. Soleiðis kann m.a. verða ásett, at ákærvaldið verður skipað undir landsstýrinum, og at landsstýrið ella serlig nevnd vald í Føroyum tilnevnið dómáramar og dómáramarfulltrúar, og at kostnaðurin⁵⁸ av dómstólunum verður álagdur heimastýrinum og annars kemur undir heildarveitingina.⁵⁹

§ 60 og § 61 í grundlógini, sum áseta, at skipan dómstólanna og rættargongdin skulu ásetast við lóg, forða ikki, at lóggávurætturin á hesum øki sbr. § 9 í heimastýrislógini við ríkislóg verður latin heimastýrinum. Tað er alment viðurkent, at løgtingslóg er lóg í grundlógárinna merking, m.a. ásetur grundlógin § 43, at skattur bert kann krevjast við lóg, og sbr. §73 kann ognartøka bert fara fram við lóg. Í verki er skattur⁶⁰ og ognartøka⁶¹ framd sbr. løgtingslóg, uttan at hetta hevur verið roknað sum grundlógárbrot.

⁵⁸. Í 1992 hevði ríkiskassin ongan kostnað av sorinskrivaraembætinum. Inntøkurnar vóru í rættargjöldum kr. 8,9 mió. kr. og 1,1 mió kr. í arvagjöldum og útreiðslurnar til raksturinn vóru kr. 7,6 mió. kr.

⁵⁹. Um spurningin um yvirtøku av dómsvaldinum stýrisskipanarlíga sí Frederik Harhoff, Rigsfællesskabet, Forlaget Klim, Århus 1993 (1. udg), bls. 218 og 265.

⁶⁰. Sbr. Løgtingslóg nr. 86 frá 01.09.1983 um landsskatt og kommunuskatt (samtíðarskattalóg) við seinni broytingum.

⁶¹. Sí t.d. Løgtingslóg nr. 90 frá 01.11.1978 um ognartøku av lendi til brennistøðir v.m.

Ávisir lögfrøðingar meta tó, at slík § 9 yvirtøka av dómsvaldinum ikki ber til. Teir føra fram, at lóggávuvald lögtingsins byggir á heimastýrisslógarinnar § 4, og at bert lögtingslógir, sum gjørdar verða við heimild í heimastýrisskipanini, kunnu metast at at vera lógir í grundlógarinnar týðningi. Lögtingslógir, sum ásettar verða við heimild í ríkislóg, eru ikki lógir í grundlógarinnar merking, og teir vísa tí á, at § 60 og § 61 í grundlógini forða fyri eini § 9 yvirtøku av dómsvaldinum.

Málsræði í sermálum

Hvørji mál eru yvirtikin

Øll onnur mál enn tey, sum greitt er frá á blaðsíðu 71 ff, eru nú yvirtikin sum sermál eftir heimastýrisskipanini.⁶²

Hvørjar avmarkingar setur heimastýrisslógin fyri lóggávu og fyrisiting heimastýrisins í sermálum

Av heimastýrisslóginum § 1, 2. pkt., skilst, at heimastýrisslógin setur sum krav, at í Føroyum skal vera eitt løgting, og at hetta skal vera fólkavalt. Eitt landsstýri (landastýrið kalla teir tað tey fyrstu árinum) skal eisini vera, og lögtingið skuldi av fyrstan tíð taka stig til, at hetta var stovnst. Lögtingslógir skulu sbr. heimastýrisslógarinnar § 4, stk. 2, samtykkjast av lögtinginum og staðfestast av formanni landsstýrisins (seinni nevndur lögmaður).

Føroyska heimaræðið er avmarkað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum millumtjóða rættindum og skyldum sbr. § 5, stk. 1, og eingin lögtingslóg má sostatt ganga ímóti einum millumtjóða sáttmála, sum bindandi er fyri Føroyar.

Avleiðingin av, at gingið verður ímóti galdandi millumtjóða sáttmála, er, at viðkomandi lögtingslóg er ógildug, við tað at farið er út um ta heimild, sum heimastýrisslógin gevur at lóggeva, tá § 5 beinleiðis sigur, at lóggávurætturin er avmarkaður orsakað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum millumtjóða rættindum og skyldum.

Soleiðis førir greinin m.a. við sær, at øll grundleggjandi manna-rættindi, sum eru ásett í millumtjóða sáttmálanum frá 4. november 1950 at verja manna-rættindi og grundleggjandi frælsisrættindi við seinni

⁶². Eitt neyvt yvirtil, nær yvirtøkurnar eru framdar, stendur í Zakarias Wang, Stjórnsmálafrøði, Hoyvík 1988, bls. 229 og í Rigsombudsmanden på Færøerne, Beretning 1993, bls. 5 ff.

broytingum,⁶³ kunnu troðka lögtingslóg til viks, eitt nú at deyðadómur⁶⁴ ikki er loyvdur, at revsandi lógir ikki kunnu hava afturvirkandi gildi, at tvingsilsarbeiði ikki er loyvt, at ávís rættartrygd er, at trúarfrælsi er, at talufrælsi og nógv onnur rættindi eru, sum nevnd eru í sáttmálanum. Gongur lögtingslóg ímóti sáttmálanum, troðkar sáttmálin lögtingslógina til viks.

Somuleiðis hava kvinnur fyri ein part beinleiðis tey javnrættindi, sum standa í millumtjóða sáttmála frá 18. desember 1979 um avtøku av øllum kynjamismuni ímóti kvinnum.⁶⁵

Avleiðingin av § 5, stk. 1, í heimastýrslógini má tó ikki misskiljast soleiðis, at til ber at grunda ein rætt á millumtjóða sáttmálan. – Tað ber ikki til. – Millumlanda sáttmálin kann bert føra við sær, at lögtingslóg ikki hevur gildi, men hann setur onga rættarstöðu í staðin, og rættarstöðan má tá dómast eftir, um eingin lögtingslóg var á hesum øki. Sum dømi kann nevast, at rættur kann ikki grundast á grein 11, stk. 1, d), í áðurnevnda sáttmála um mismun ímóti kvinnum, sum inniheldur krav um ásetingar um somu løn fyri sama arbeiði, við tað at eingin lóggáva fremur slíkan ójavna, og sáttmálin tí ikki kann troðka lóggávuna til viks á hesum øki. Eitt rættarkrav kann ikki grundast á grein 11, stk. 1, d), av tí at millumtjóða sáttmálar sum kunnugt ikki hava innanhýsis gildi í einum landi, men bert eru fólkarættarlíga bindandi.

At enda kann nevast, at eftir heimastýrslógini kann ella má ikki gerast munur á føroyingum og dønnum í lóggávu ella umsiting, uttan so tað snýr seg um val til føroyskar stovnar, sbr. § 10, stk. 2, og at avleiðingin av at gingið verður ímóti hesum forboði á sama hátt sum omanfyri nevnt, má verða ógildi.⁶⁶

⁶³. Sáttmálin er viðheftur sum skjal til lóg nr. 285 frá 29. apríl 1992. Sáttmálin fekk gildi við bekendtgørelse nr. 41 af 03.10.1953 jfr. bekendtgørelse nr. 20 af 11.06.1953 uttan fyrivarni viðvíkjandi Føroyum. Heitið av sáttmálanum er lyst í Dimmalætting nr. 87 frá 31.10.1953.

⁶⁴. Deyðadómur er annars í gildi í Føroyum enn sbr. lóg nr. 114 af 07.05.1937: Militær straffelov § 34, 35 stk. 1, § 37 stk. 2 § 43 stk. 3, § 45, § 50 stk. 2 og § 51, men av tí, at hetta er ríkislóg, troðkar mannrættindarsáttmálin ikki til viks hesa lógareglu.

⁶⁵. Lovtidende C, Bekendtgørelse nr. 83 frá 09.09.1983

⁶⁶ Í Ugeskrift for retsvæsen 1983, bls. 986, er prentaður ein dómur hjá eystara landsrætti, har dømt var, at fyrising landsstýrisins fyri serligum undantaksloyvi sbr. tágaldandi skattalógini var ólóglig, tí at dentur var lagdur á, at umsøkjari við uppvekstri í Føroyum hevði fingið eitt fast tilknýti til Føroya.

Eftir hvørji skipan

Forsøgan hjá stýrisskipanarlógini

Tá ið heimastýrislógin hevði fingið gildi 1. apríl 1948, var sum fyrsta mál á skránni farið undir at gera skipan fyri, hvussu heimastýrið skuldi virka innanhýsis.

Upprunauppskotið, sum framlagt var á løgtingi hin 13. apríl 1948 sbr. gerðabókini, sæst ikki í løgtingstíðindum.⁶⁷

Verður farið í originala løgtingsmálið á landsskjallasavninum⁶⁸ sæst, at upprunauppskotið helst er skrivað av Edw. Mitens, táverandi skrivstovustjóra løgtingsins, og hevur hann 23.12.1947 skrivað viðmerkingar til hetta uppskot sítt.

Eftir 1. viðgerð⁶⁹ varð málið beint í serliga 7-mannanevnd við hesum limum: P.M. Dam, Louis Zachariassen, Thorstein Petersen, Rikard Long, Poul Petersen, Christian Djurhuus og Andrass Samuelsen.

Nevndin gjørdi munandi broytingar í tí uppskoti, sum Edw. Mitens upprunaliga hevði gjørt, og hesar verða umrøddar saman við teim einstøku greinunum.

Uppskotið, nevndin setti fram, var seinni samtykt av løgtinginum saman við nøkrum smábroytingum eftir uppskoti frá P.M. Dam og Louis Zachariassen.

Lógaruppskotið var so seinni staðfest av lögmanni og kontrasignerað av hinum trimum landsstýrismonnunum, hóast lógin sjálv § 3, stk. 3, bert krevur medundirskrift frá einum landsstýrismanni, og kunngjørd sum løgtingslóg nr. 1 frá 13.05.1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum.

Lógin er broytt við løgtingslóg nr. 15 frá 26.05.1971 (valrættaraldurin settur til 20 ár), løgtingslóg nr. 3 frá 14.03.1975 (framløgudagurin fyri fíggjarlógaruppskotið broyttur) og løgtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985 (um landsstýrisfundir, val av tingformanni og tingformansins heimildir, valrættur 18 ár og broyting í reglunum um valbæri, fíggjarárið flutt til kalendaraárið og heimild fyri at broyta stýrisskipanarlógina í eini tingsetu, verður heimastýrislógin broytt).

Alment

Stýrisskipanarlógin ásetur innanhýsis valdsbýtið í Føroyum. Spyrjast kann, um skipanin er hin sama sum í Danmark við trýbýttum valdi hjá

⁶⁷. Løgtingstíðindi 1948, bls. 3 ff.

⁶⁸. Løgtingsmál nr. 1/1948.

⁶⁹. Hetta hendi eftir uppskoti frá P.M. Dam á tingfundi 14. apríl 1948 sbr. gerðabók løgtingsins.

lóggevandi, úttinnandi og dömandi valdi.

Viðvíkjandi tí dömandi valdinum er stöðan greið. Hetta vald er ikki yvirtikið og er óheft sbr. grundlógarinnar § 3, og hini bæði valdini hava onga ávirkan á hetta.

Viðvíkjandi lóggevandi og fyrisitandi valdinum er stöðan tann, at í upprunauppskoti hjá Mitens til eina stýrisskipanarlóg mælti hann til, at § 1 í lógini fekk soljóðandi orðing:⁷⁰

„Lovgivningsmyndigheden i Sager, der er overtagne som færøske særanliggender, er hos Lagtinget og Lagmanden, hvis vedtagelser bliver at stadfæste af Lagmanden.

Den udøvende Myndighed i færøske særanliggender er hos landsstyret“
Hetta uppskot hanasara vann ikki frama. Ístaðin var endaliga samtyktin í lögtinginum, at

„Lóggávuvaldið í føroyskum sermálum er hjá lögtinginum“,

sbr. § 2 og í § 3 verður sagt, at

„Løgmaður staðfestir og kunngerð lógirnar, ið samtyktar eru sambært § 2“.

Í § 5 í lógini verður sagt, at:

„Landsstýrið stendur til svars fyri umsitingina av sermálunum. Ábyrgd landsstýrisins verður nærri ásett við lögtingslóg.“

Av hesum kemur ein til ta niðurstøðu, at væl saktans hevur ætlanin við stýrisskipanarlógini verið, at landsstýrið skuldi fyrisita, men lögtingsmenn hildu ikki, at landsstýrið skuldi hava endaliga fyrisitingarvaldið.

Samtykt lögtingsins frá 1949⁷¹, endurgivin á bls. 71, lýsir eisini stýrisskipanarlígu stöðu lögtingsins væl, tá sagt verður

„...at viðvíkjandi lýsing av lögtingslógum og umsiting av samtyktum er landsstýrið bundið av lögtingsins avgerðum“.

Ætlanin við stýrisskipanarlógini var sostatt at føra víðari ta innahýsis skipanina, sum hevði verið fyri 1940, har lögtingið var eitt fyrisitandi ráð, eitt amtsráð, við einari landsnevnd, sum virkaði lögtingsins vegna ímillum tingseturnar. Nú kom bert afturat, at lögtingið eisini hevði lóggevandi myndugleika í yvirtiknum málum, og at landsstýrið, sum kom ístaðin fyri landsnevndina, fyrisat, hóast lögtingið var saman.

Niðurstøðan er sostatt tann, at í yvirtiknum málum er valdið í Føroyum tvíbýtt, dömandi valdið hjá dómstólum ríkisins og lóggevandi og úttinnandi valdið hjá lögtinginum, tó so at landsstýrið eisini hevur orð at siga, men í førum má geva seg undir lögtingsins avgerðir.

⁷⁰. Lögtingsmál nr. 1/1948 á landskjalasavninum.

⁷¹. Lögtingstíðindi 1948, bls. 201.

Heimastýrislógin § 1, 2. pkt., forðar ikki hesi skipan, har lögtingið hevur evsta lóggávu- og fyrisitingarvald. Hon ásetur bert, at eitt landsstýri skal vera, men sigur einki um, hvørjar heimildir hetta skal hava í mun til lögtingið.

Løgtingið

Val

Sbr. heimastýrislógini § 1, 2. pkt., skal lögtingið verða fólkavalt, og má hetta tulkast, sum at tað skal veljast á beinleiðis vali.

Sbr. § 16, stk. 1, í stýrisskipanarlógini verða lögtingsmenn valdir fyri 4 ár. Løgmaður ansar eftir sbr. § 15, stk. 2, í lögtingsvallógini, at val verður ásett innan 4 ára frestin er lokin.

Valrætt til lögtingið hava tey, ið hava fyllt 18 ár, hava heimarætt og fastan bústað í Føroyum, sbr. stýrisskipanarlógini § 12, stk. 1. Heimastýrislógin § 10, stk. 2, gevur heimild til at gera mun á ríkisborgarum heimahoyrandi í Føroyum og øðrum ríkisborgarum, tá ið umræður val til lögtingið, men hesa heimild hava fedrarnir at stýrisskipanarlógini ikki vilja brúkt.

Valbær til lögtingið sbr. § 12, stk. 2, sum hon er orðað við lögtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985 í stýrisskipanarlógini,

„...eru tey, sum hava valrætt til tingið, uttan so at viðkomandi er straffaður fyri gerð, sum í vanligum umdømi ger hann óverdan at vera lögtingsmaður, um ikki henda fylgja av dóminum er burturfallin. Straffverd gerð ger ikki hin dømnda óverdan, uttan so at hin dømdi er dømdur treytaleysan dóm til fongsul í 4 mánaðir ella meir ella varðhald, ella tá ið 5 ár eru gingin aftaná, at hann hevur sitið straffin av, straffurin er avoldaður ella eftirgivin, ella eftir at hann er endaliga leysur av varðhaldi.“

Sbr. § 14 í stýrisskipanarlógini ger lögtingið sjálvt av gildi av valinum, og heimild er í § 13 at áseta nærri reglur um lögtingsval við lögtingslóg. Slík lögtingslóg er gjørd, nevniliga lögtingslóg nr. 49 frá 20.07.1978 um val til Føroya lögting, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 68 frá 13.05.1992. Í stýrisskipanarlógini er einki ásett um, hvussu nógvir tingmenn skulu vera. Eftir lögtingsvallógini verða 27 limir valdir av lögtinginum í umdømisvali sbr. § 1, meðan upp til 5 eykamenn verða valdir eftir serligari skipan útgreinaðari í § 32 og § 33.

Um val skal verða í ótíð, so krevst, at lögtingið samtykkir at loysa upp lögtingið sbr. § 9, stk. 1, og lögmaður skrivur síðan út nýval. Løgmaður hevur ikki sjálvstøðugur heimild at áseta, at val skal fara fram í ótíð.

Skipan

Ikki er í stýrisskipanarlógini ásett, nær lögtingið kemur saman eftir valið, bert at tað skal koma saman innan ein mánað eftir valið sbr. stýrisskipanarlógini § 9, stk. 2.

Áðrenn broytingina av stýrisskipanarlógini í 1985 var greitt, at tað var lögmaður, sum ásetti, nær fyrsti tingfundur var eftir valið, við tað at hann sbr. § 7, stk. 1, í tágaldandi stýrisskipanarlógini stevndi tingmonnum til vanligu tingsetu ólavsøkudag, og eisini hann, sum stevndi tingmonnum til eykatingsetu, sbr. § 7, stk. 4, og harvið eisini eftir nýval.

Í 1985 var § 7, stk. 4, broytt soleiðis, at lögtingsformaðurin hevur heimildina at stevna tinginum til eykatingsetu, meðan lögmaður framvegis stevnir tinginum til vanligu tingsetu á ólavsøku.

Tá er sperðil komin í § 7. Lögmaður hevur nú ikki longur heimild at stevna tinginum til eykatingsetu; hesa heimildina hevur lögtingsformaðurin. Eftir nýval er eingin lögtingsformaður, av tí at eingin lögtingsformaður er valdur enn, tí at fyrsti tingfundur hevur ikki verið, og lögtingsformaðurin í gamla lögtinginum hevur ongar heimildir; hetta lögting er jú upployst, og ikki er vist, at hann verður afturvaldur.

Formliga hevur tí eingin heimild at boða til fyrsta tingfundin og áseta, nær hann skal verða. Í verki hevur støðan tó verið tann, at lögmaður hevur framhaldandi stevnt tingmonnum til fyrsta tingfundin, og er heimild hansara fyri hesum javndømi av § 7, stk. 1, við tað at fyrsti fundur eftir val kann sigast at verða fyrsta vanligu tingsetan eftir valið. Sbr. § 2 í tingskipanini frá 06.09.1985 fer fram val av lögtingsformanni og næstformonnum hvørja ferð, tingseta byrjar, og sostatt eisini á fyrsta tingfundi eftir nýval. Eftir tingskipanini § 2, stk. 4, kunnu 10 tingmenn við 3 daga frest og við góðkenning tingsins krevja, at formansskapurin verður valdur av nýggjum.

Virki lögtingsins er býtt upp í tær sokallaðu tingseturnar, tað er ávís tíðarskeið, sum tingfundirnir fyrr vóru savnaðir saman um, og tingmenn komu av bygd til Havnar og gistu so leingi, tingfundir vóru. Seinastu árinu eru hesir fundir ikki longur lagdir í einum samanhangandi tíðarskeiði, við tað at tingmenn ferðast til Havnar til hvønn fundin sær. Ólavsøkudag ganga tingmenn skrudgongu⁷² úr tinghúsinum í dómkirkjuna og aftur í tinghúsið, har vanligu tingsetan verður sett. Er hesin

⁷². Í uppriti um ting og ávísar tingsiðir dagfest 26.10.1993 sigur landsskjalavørðurin og fyrrverandi tingmaðurin Jóannes Dalsgaard soleiðis frá skrudgonguni: „Tað er ikki lætt at siga við vissu, um skrudgongan á ólavsøku, soleiðis sum nútíðin kennir hana, er fyrndargamal siður, men nógv bendir á, at so er. At sjálv tingsetanin alla søguliga tíð hevur havt stóran hátíðardám, benda allar

dagur sunnudagur, tá dagin eftir sbr. § 7, stk. 1, í stýrisskipanarlógini. Tingsetan varar so, til lögtingsformaðurin hevur ásett, at tingsetan er slitin sbr. § 7, stk. 2. Lögtingsformaðurin hevur sbr. § 7, stk. 4, í stýrisskipanarlógini heimild at stevna lögtinginum til eykatingsetu, og skyldu til tess hevur hann, um lögmaður ella helmingurin av tingmonnunum krevur tað.

Ein gjøgnumgongd av lögtingstíðindum sýnir, at fyrbrigdi løgmanrøða á ólavsøku ikki er gamalt. Í 1956⁷³ tók upp seg tann siður, at lögmaður, tá ið tingið á ólavsøku er sett, heldur eina røðu fyri lögtinginum um støðu landsins. Hetta er ikki stýrisskipanarlíga ásett, men hevur helst sín uppruna í grundlógini § 38, stk. 1, har ásett er, at tá ið fólkatingið kemur saman, so heldur forsætismálaráðharrin røðu um støðu ríkisins og § 38, stk. 2, har ásett er, at fólkatingið so seinni umrøður hesa røðu.

Samkomustaður lögtingsins er Tórshavn, sbr. stýrisskipanarlógini § 17, men lögmaður hevur heimild at kalla tingið saman aðrastaðni í Føroyum.⁷⁴ – Einki verður nevnt, um lögtingsformaðurin eisini hevur slíka heimild. Helst hevur hann tað eftir javndømi (analogi) í § 17.

Lögtingsformaðurin hevur heimildina at kalla inn til fundar í øðrum forum enn teim, lögmaður hevur heimildina, sbr. § 7, stk. 3 og 4, og § 8. Eisini er hetta ásett í tingskipanini § 6.

Lögmaður, landsstýrismenn og ríkisumboðsmaðurin hava sbr. stýrisskipanarlógini § 25 rætt at møta á fundum lögtingsins og at taka orðið eftir reglunum í tingskipanini. Atkvøðurætt hava teir ikki, uttan so at teir samstundis eru valdir tingmenn.

heimildir á. Ávisar bókmentir siga skrudgonguna í og úr kirkju í samband við tingsetan vera elligamlan sið, men torført er at tíðarfesta henda sið. Tað stendur tó ið hvussu so er fast, at lögmaður, tingmenn og prestar fóru í kirkju áðrenn tingfund, og tað er tí nærliggjandi at halda, at onkursvegna hevur verið gingið í skrudgongu. Hevur hetta verið gamal siður, so er hann ið hvussu so er tikin uppafur, tá lögtingið varð endurreist í 1852, og hevur hann síðan hildið sær til hendan dag. Siðurin í okkara öld hevur ikki verið heilt einsháttadur, og heimildir eru, ið vísa, at ikki hevur luttøkan í skrudgonguni altíð verið eins stór. Um sjálva gonguna í okkara öld er at siga, at fyrri 1948 var hon í høvuðsheitunum skipað soleiðis, at stundum gingu tingformaður og próstin fremst, stundum amtmáður og próstin. Eftir 1948 hava lögmaður og ríkisumboðsmaður altíð gingið fremst, síðan ávikavist lögtingsformaður og próstin/biskupur, men frávik frá hesari meginreglu kunnu hava verið.“

⁷³. Lögtingstíðindi 1956, bls. 3.

⁷⁴. Í notatinum, nevnt í notu 72, verður sagt „Løgting er bert einaferð, vit vita um, hildið uttan fyri Havnina. Hetta var í 1651, tá tingið orsakað av umfarssjúku varð hildið í Kirkjubø.“

Landsstýrið hefur eftir § 10 í stýrisskipanarlógini rætt til at leggja fyrir lögtingið uppskot til lógir og aðrar samtyktir. Landsstýrið er sbr. § 6 samlað kollegium ella ein meiriluti. Sostatt hefur einsamallur landsstýrismaður ekki slíka heimild, málið skal verða viðgjört á landsstýrisfundum. Ríkisumboðsmaðurinn hefur ekki heimild at leggja fyrir lögtingið uppskot, hetta má hann gera ígjögnum landsstýrið.

Sbr. § 3, stk. 2, í stýrisskipanarlógini skulu lögtingslógir verða orðaðar á føroyskum og donskum, og má avleiðingin av hesum verða, at kravt er, at uppskotini til lögtingslógir eru á báðum málum. Greinin er ikki kravd eftir heimastýrisskipanarlógini og var ikki í upprunauppskoti Mitens, men er komin upp í uppskotið undir viðgerðini í 7-manna nevndini.

Ikki er lögfrøðiliga greitt, hvør tekstur er hin avgerandi, um mótstrið er millum føroyska og danska tekstin. Helst verður hetta avgjørt við eini ítøkiligari meting.

Av dómum kunnu nevast:

Í dómi eystara landsrættar 05.10.1987 (mál 310/1987) var fyrri spurningurin um frádøming av fjarabrávi eftir § 59 a í ferðslulógini, tí at koyrt var 30 km skjótari enn loyvt. Eftir føroyska tekstinum „kunnu“ fjararættindini verða frádømd, eftir danska tekstinum „skal“ frakendelse ske. Lesur ein føroyska tekstin, so er tað upp til dómsvaldið sjálvt at gera av, um frádømast skal, lesur ein danska tekstin, so er hetta eingin metingarspurningur hjá dómsvaldinum; fjararætturinn er mistur. Landsrætturinn legði til grundar, at danski teksturin hevði gildi í ávísa fjarinum framum hin føroyska út frá fyribúgving lógarinnar (forarbejder og motiver), við tað at mistak var í umsetingini.

Í hægstarættardómi, Ugeskrift for retsvæsen 1959, bls. 170, var spurningurin um, hvør hevði rætt til ávísan studning úr landskassanum. Eftir lögtingslóg nr. 10 frá 1. apríl 1955 var studningur latin eftir § 1 til „fiskimenn, sum røkja útróður úr føroyskari havn ella plássi“, og í danska tekstinum „fiskere, der driver båd fiskeri fra færøsk havn eller plads“. Landsstýrið vildi ikki gjalda studning til allar bátar, bert opnar bátar við tað, at studningurin sbr. viðmerkingunum var ætlaður sum eitt endurgjald fyrri hækkaðar bensinprísir, og størri bátarnir brúktu ikki bensin. Hægstarættur legði dent á lógartekstin og staðfesti, at allir útróðrabátar høvdu krav uppá studning, eisini dekkisfór. Tað, sum hefur áhuga í málsliga sambandinum, er, at hægstarættur hevði biðið um eina málsliga útgreining av orðinum „útróður“, sum dentur var lagdur á.

Uppskot til lögtingslógir skulu hava 3 viðgerðir á lögtingi sbr. stýrisskipanarlógini § 23, uppskot til samtyktar 2 viðgerðir sbr. tingskipanini

§ 12, stk. 1, 2. pkt. 3 viðgerðir krevjast ekki til at samtykkja tilmæli um at seta í gildi ríkislóg her á landi. Her krevjast bert tvær viðgerðir sbr. tingskipanini § 12, stk. 1, 2. pkt., við tað at hesi tilmæli verða viðgjørð sum uppskot til samtyktar.

Sbr. siðvenju, og helst við fyrimynd í grundlógarinnar § 41 stk. 4, falla burtur øll tey uppskot, sum ikki endaliga eru samtykt, áðrenn tingsetan endar. Løgtingið kann tó gera av, at málið fer í millumtinganevnd, t.e. at málið verður uppafturtikið og heldur fram í komandi tingsetu, har slept var í undanfarnu tingsetu.

Ein minniluti á lögtingi hevur eftir stýrisskipanini ikki krav uppá, at fólkaatkvøða verður hildin um eitt samtykt lógaruppskot, og fólkaatkvøðumøguleikin er ikki nevndur í stýrisskipanini. Einaferð síðan heimastýrið var stovnst sett er tó fólkaatkvøða hildin um samtykt lögtingslógaruppskot, nevnliga uppskotið til lögtingslóg um innflutning og sølu av rúsdrekka, sum er kunngjørt av landsstýrinum sum kunngerð nr. 40 frá 17.07.1973 um fólkaatkvøðu um lógaruppskotið um innflutning og sølu av rúsdrekka. Í hesum uppskotið var í § 12, stk. 1, 2. pkt. sagt:

„Fólkaatkvøða í rúsdrekkamálinum, fyri ella ímóti tí við aðru viðgerð samtykta uppskoti, um tað verður samtykt við triðju viðgerð, verður álagt landsstýrinum at skipa fyri, áðrenn lógin kann verða lýst.“

Uppskotið fall á fólkaatkvøðu, og samtykta lógin var tí ongantíð staðfest og lýst.

Í stýrisskipanarlógini § 29, er givin lögtinginum heimild at gera nærri reglur um starv sítt í tingskipanini. Upprunaliga tingskipanin var frá 05.05.1948, men var henda skipan avtikin, tá nýggj tingskipan var sett í gildi 06.09.1985, sum enn er í gildi.

Fundir lögtingsins verða hildnir fyri opnum durum sbr. § 7, stk. 2, tó kann lögtingið í einstökum forum samtykkja, at mál skal viðgerast fyri stongdum durum, og hevur henda heimild at halda loynifundir helst ikki verið nýtt, síðan loynifundirnar orsakað av krígsumstøðunum í 1940. Greinin merkir, at útvarp og sjónvarp uttan loyvi kunnu varpa út beinleiðis frá lögtingsfundum. Í praksis er tó upplýst, at tað ikki er væl sæð, um ikki formanskapurin frammanundan hevur fingið fráboðan um, at útvarpað ella sjónvarpað verður.

At samtykkja mál á lögtingi krevst, at meiri enn helmingurin av lögtingslimunum er á fundi og fyri málinum sbr. stýrisskipanarlógini § 26. Hetta merkir við tingmannatalinum í dag, at 17 mans skulu atkvøða fyri máli fyri at verða samtykt. Í upprunaliga uppskotinum hjá Mítens til stýrisskipanarlóg hevði § 26 hetta orðaljód:

„Løgtingið kann ikki gera samtykt um nakað mál, uttan at meiri enn

helmingurin av tingmonnunum er á fundi og luttekur í atkvøðugreiðsluni.“

Hesa orðing hevði hann helst úr lögtingslógini⁷⁵ § 16, stk. 6, sum var samsvarandi tá galdandi grundlóg § 60, sum er endurtikin við núverandi grundlóg § 50. 7-mannanevndin, sum hevði stýrisskipanarlógina til viðgerðar, strikaði hesa orðing, men vildi broyta orðingina soleiðis, at fyri at samtykkja mál krevst, at meiri enn helmingurin av lögtingslimunum er á fundi og fyri málinum. Hetta uppskot nevndarinnar var endaliga samtykt. Nevndin broytti sostatt ikki atkvøðuskipanina frá tí, hon hevði verið frammanundan sbr. lögtingslógini, við tað at § 16, stk. 6, í lögtingslógini var tulkað soleiðis, at teir, sum ikki atkvøddu, ikki vóru roknaðir við í atkvøðugreiðsluna.⁷⁶ Rættarstandurin frammanundan 1948 var bert gjørdur eitt sindur greiðari. Á fólkatingi verða harafturímóti teir, sum eru til staðar, men ikki atkvøða, roknaðir við í atkvøðugreiðsluna.

Eftir § 18 kann løgtingið skipa nevndir at kanna almenn týðandi mál. Tílikar nevndir hava rætt at krevja skrivligar ella munnligar frágreiðingar frá privatum borgarum eins og almennum embætismonnum. Følsk frágreiðing fyri nevndini kann revsast eftir borgaraligu revsilógini § 162. Einki er sagt um, hvussu farast skal fram, um onkur dregur seg undan at geva nevndini frágreiðing. Helst kann tá ikki verða kravd vitnisføsla fyri sorinskrivaraembætinum eftir reglunum í rættargangslógini § 343, stk. 1, og § 747, men vanligt mál kann byrja við sorinskrivaraembætið við kravi um, at viðkomandi verður dømdur at geva frágreiðing.⁷⁷

Tá løgtingið velur nevndarmenn og umboð, fer valið fram við lutfalsvali sbr. stýrisskipanarlógini § 18, stk. 2. Hetta merkir, at fyrst valda mannin fær tann bólkur, sum hevur flestar atkvøður. Hereftir verður helmingurin av atkvøðunum til listan hjá fyrstvalda manninum skarvaður av, og tann bólkurin, sum tá hevur flestar atkvøður, fær næstvalda mannin. Hereftir verður so skarvaður helmingurin av atkvøðunum hjá næst valda bólkinum, og tann bólkurin, sum tá hevur flestar atkvøður,

⁷⁵ Lov nr. 124 af 28.03.1923 om Færøernes Lagting við seinni broytingum.

⁷⁶ Sí t.d. lögtings tíðindi 1931, bls. 69. Á lögtingi sótu tá 23 lögtingsmenn, og var til viðgerðar uppskot um at veita Jákupi Danielsen ferðastudning at læra jarðarbrúk. Uppskotið fekk 11 atkvøður fyri, eingin ímóti, hinir atkvøddu ikki. – Hetta uppskotið var roknað sum fallið.

⁷⁷ Um spurningin sí Ross: Dansk Statsforfatningsret (III udg. 1980 ved Ole Espersen) pp 254 f.

fær trið valda mannin. Soleiðis verður hildið fram, til öll umboðini eru vald.

Eftir stýrisskipanarlógini § 27 er heimilað hvörjum lögtingsmanni við tingsins loyvi at leggja fram til viðgerðar almenn mál og hesum viðvíkjandi krevja frágreiðing frá landsstýrinum. Sbr. lögtingslógini um ábyrgd landsstýrismanna § 6, stk. 2, verður landsstýrismaður revsaður, um hann í hesum sambandi gevur skeivar upplýsingar ella tigur við upplýsingum, sum eru av stórum týðningi fyri tingsins meting av málinum.

Eftir § 28 í stýrisskipanarlógini kann eingin umsókn verða lögð fyri lögtingið, uttan tingmaður ella landsstýrið leggur hana fram. Vanligt er tó, at lögtingsformaðurin lesur upp skriv, sum send verða lögtinginum, og sum hann metir hava áhuga tingmanna at hava kunnleika um.

Eftir § 24 í stýrisskipanarlógini kann eingin tingmaður, meðan lögtingsseta er, verða átalaður ella settur fastur á nakran hátt uttan so, at hann er tikin í brotsgerð, og eftir stk. 2 kann eingin tingmaður uttan tingsins samtykt verða kravdur til svars uttants fyri tað, hann hevur talað innantings. Eftir rættargangslógini § 728 a er ásetingin víðkað til eisini at vera galdandi uttanfyri tingseturnar.

Eftir § 16, stk. 3, í stýrisskipanarlógini verður samsýning tingmanna ásett við lögtingslóg, og er hetta gjørt við lögtingslóg nr. 11 frá 08.01.1993 um samsýning og eftirløn lögtingsmanna.

Einki á tingi endaliga samtykt lögtingslógarruppskot kann fáa lógagildi, fyrr enn tað er staðfest av lögmanni sbr. heimastýrisslógarrinnar § 4, stk. 2, og eftir stýrisskipanarlógini § 3 skal umframt lögmann eisini landsstýrismaður undirskriva staðfestingina.

Skiftandi lögmennt hava gjøgnum tíðirnar nýtt rættin at nokta at staðfesta við varsemi, men ein gjøgnumgongd av lögtingsmálunum tey seinastu árin sýnir tó, at hetta er komið fyri. Í lögtingsmáli 87/1988 var endaliga samtykt ein broyting til lögtingslógina um Vaktar- og Bjargingartænastuna, og samtykta uppskotið var 20.04.1989 sent lögmanni til staðfestingar, men er ikki nakrantíð vorðið staðfest. Í lögtingsmáli 32/1984 var dagin fyri lögtingsval endaliga samtykt ein lögtingslóg um byggisamtykt fyri Hvalvíkar kommunu, og hevði henda lóg bert eina grein, sum segði:⁷⁸

„Lögtingið áleggur landsstýrinum at lata spurningin um broyting av byggisamtyktini fyri Hvalvíkar kommunu til viðgerðar og støðutakan hjá nýskipaða landsstýrinum aftan á lögtingsvalið.“

Lógin er ongantíð vorðin staðfest og lýst.

⁷⁸. Sí lögtingstíðindi 1984, bls. 212.

Heimildir

Løgtingið viðger sbr. § 19 og § 20, stk. 1, í stýrisskipanarlógini uppskot til skattalógir (og haruppií eisini MVG og tollur v.m.) og figgjarlógir, og eingin útreiðsla má haldast, uttan hon er samsvarandi tí av løgtinginum samtyktu og av lögmanni staðfestu figgjarlógini, stýrisskipanarlógin § 21, stk. 2.

Løgtingið velur lögmann og landsstýrismenn sum umrøtt á bls.92.

Størsta arbeiðsbyrða løgtingsins er sjálvsagt at samtykkja løgtingslóg-aruppskot og tilmæli til ríkisstjórnina at seta í gildi fyri Føroyar ríkislóg-gávu.

Løgtingið hevur, sum áður nevnt, fyrisitingarvald.

Í nógvum løgtingslógum er lögð heimild til landsstýrið saman við løgtingsnevnd at taka fyrisitingarlíga avgerð, serliga hevur hetta vundið uppá seg seinastu árin. Figgjarnevnd løgtingsins hevur nógvur heimildir í hesum sambandi. Nevntast kann sum dømi:

- Løgtingslóg nr. 28 frá 22.05.1969 um áseting av telefongjöldum ásetur í § 1, at telefongjöld verða ásett av landsstýrinum og figgjarnevndini eftir uppskoti frá telefonverkinum.
- Eftir figgjarløgtingslógini 1993 § 16/16488 verður studningur til praktiskar fiskiroyndir latin í samráð við løgtingsins fiskivinnunevnd (danski teksturin „lagtingets finansudvalg“!!)
- Eftir figgjarløgtingslógini 1993 § 18/18532 verður studningur til ídnaðarfremjandi endamál latin av landsstýrinum saman við figgjarnevnd løgtingsins.
- Eftir løgtingslóg nr. 102 frá 19.08.1988 um endurnýgging av fiskiskipaflotanum § 10 er landsstýrinum saman við figgjarnevndini heimilað landskassans vegna at veðhalda fyri lánum til munandi umbygging av dekkfiskifari við tí endamáli at gera skipið meiri nýtiligt í vinnuni.

Eisini hevur kunngerðarheimild til landsstýrið verið treytað av samtykki frá løgtingsnevnd. Fiskivinnunevnd løgtingsins hevur nógvur slíkar heimildir. Nevntast kunnu sum dømi:

- Sbr. § 4 í løgtingslóg nr. 8 frá 29.03.1978 um fiskiveiðu á landleiðini er landsstýrinum saman við løgtingsins fiskivinnunevnd heimilað við kunngerð at áseta reglur um, hvussu fiskiskapur skal fremjast á landleiðini.
- Sbr. § 3 í løgtingslóg nr. 57 frá 05.06.1984 um hvalaveiðu við seinni broytingum er landsstýrinum saman við fiskivinnunevnd løgtingsins heimilað at áseta nærri reglur um hvalaveiðu og grindarakstur.

Sum onnur dømi kunnu nevntast:

- Sbr. løgtingslóg nr. 78 frá 21.05.1982 um loðdjórahald § 1 er landsstýrinum heimilað saman við lógarnevnd løgtingsins at gera reglugerð um loðdjórahald í Føroyum.

Løgtingið velur nevndarlimir í rættiliga nógvar nevndir, sum hava fyrisitandi vald. Hesar nevndir kunnu býttast upp í 3 bólkar, nevniliga

1. nevndir, sum valdar verða sbr. lóg ella løgtingslóg
2. nevndir, sum valdar verða sbr. løgtingssamtykt
3. nevndir, sum valdar verða sbr. samtykt í privatum ella hálvalmennum feløgum.

Til 1. bólkin kunnu nevast limir í jarðarráðið, eftirlitismenn við varðhaldsfangum sbr. rættargangslógini § 779, limir í stýrið fyri Húsálansgrunnin, nevndarlimir í íleggingargrunnin, kommunala lánigrunnin, landbúnaðarstevnu og yvirlandbúnaðarstevnu, limir í umsjónarráð landsbankans, landsskattanevndina, landsskúlaráðið, eftirlitisnevnd viðvíkjandi lögregluni, nevndarlimir í lönarráðið, menningargrunnin, náttúrufríðingarnevndirnar og yvirfríðingarnevndina, nevningagrundlistanevndir, ráðleggingarnevnd fyri sjúkrahúsini, realkreditstovnin, sjónvarpsnevndina, sjúkrahússtýrini, skógfríðingarnevndina, tryggingarsambandið, útskiftingarstevnu, útvarpsnevnd, vanlukkutryggingarráðið, yvirprísráðið. – Harumframt fer fram val til løgtingsvalnevndirnar.

Til 2. bólkin kunnu nevast val av nevndarlimum í føroyskt kirkjumál, Føroya Listasavn, Føroya Sparikassa, Føroya Vanlukkutrygging, Flogsamband Føroya og Mentunargrunn Føroya Løgtings.

Til 3. bólkin kunnu nevast nevndarlimir í Føroya Blindastovn, Føroya Brunatrygging, Føroya Lívstrygging, Fogleiðir (haldfelagsskapurin), Jólamerkjagrunnin, Kong Chr. X og drotn. Alexandrines legat, Sjóvinnubankan og Skipafelagið Føroyar.

Summar løgtingslógir hava verið av slíkum so ítøkiligum slagi, at tær nærum mugu sigast at vera av fyrisitingarligum slagi. Sum dømi kunnu nevast:

Í løgtingslóg nr. 33 frá 25.05.1963 um veitan av eftirlønarrætti og eftirlønarløgdri til ymiskar tænaðsmenn o.a. verður sagt í § 1:

- „1. Tilskilað verður Poul Johannes Johansen, lærara á Føroya sjómansskúla, lønaraldur frá 1. august 1957 og eftirlønarløgdur frá 1. august 1964.
2. Tilskilað verður Nicodemus Rasmussen, stjóra á Føroya Gjaldstovu lønaraldur frá 1. juli 1960.
3. Tilskilað verður Daniel Jacob Bærentsen, landsdjóralækna, eftirlønarløgdur frá 1. august 1957.“

Løgtingslógin viðvíkur bert hesum trimum monnum.

Í løgtingslóg nr. 22 frá 04.03.1983 um tekning av partapeningi í og

veitan av veðhaldi til felag við endamáli at keypa og umbyggja ferðamannaskip til millumlanda sigling, sum broytt við lögtinglóg nr. 40 frá 15. apríl 1983, verður landsstýrinum heimilað landskassans vegna at seta 20% av partapeningi í felag til keyp og umbygging av ferðamannaskipinum „Gustav Vasa“ til millumlanda sigling og at veðhalda fyri lánum, felagið tekur upp.

Í lögtingslóg nr. 29 frá 03.04.1986 um partapening í P/f Norðis, Eiði fær landsstýrið heimild at seta upp í 210.000 kr. í P/f Norðis á Eiði.

Landsstýrið

Setan

Sbr. § 4, stk. 2, í stýrisskipanarlógini setur lögtingið landsstýrið, og veitir sama grein í stýrisskipanarlógini heimild til við lögtingslóg at áseta nærrí reglur um setan av landsstýri við lögtingslóg.

Nærrí reglur um setan av landsstýrinum eru ásettar í lögtingslóg nr. 2 frá 13.05.1948 um umboðsvald Føroya, sum er ein vanlig lögtingslóg, sum ikki krevur serliga mannagongd fyri at verða broytt.

Eftir umboðsvaldslógini § 4 velur lögtingið lögmann⁷⁹, og er ásett, at valið skal fara fram eftir reglunum í tingskipanini § 33 um val av einstøkum manni. Tingsskipanin er síðan tá samtykt av nýggjum, tingskipan Føroya Lögtings frá 06.09.1985. Mannagongdin fyri einstakamansvali er nú ásett við § 17, stk. 6, í tingskipanini, har sagt verður:

„Skal bert ein maður veljast, krevur hann meira enn helmingin av tingmanningini fyri. Fær eingin tað, verður síðan valt enn einaferð. Fær heldur ikki nakar tá helmingin av tingmanningini, verður 3. atkvøðugreiðsla. Tá verður valt millum teir báðar, ið finga flestu atkvøðurnar við 2. atkvøðugreiðslu, stendur á jøvnum, ræður lutakast. Við hesi 3. atkvøðugreiðslu vinnur hann, ið fær flestu atkvøðurnar, stendur á jøvnum, ræður lutakast.“

Sostatt ber til at tilnevna eitt minnilutalandsstýri.

Umboðsvaldslógin § 4 tykist at samríma illa við § 26 í stýrisskipanarlógini, sum sigur, at lögtingið kann ikki gera samtykt um nakað mál, uttan at meiri enn helmingurin av tingmonnum er á fundi og fyri málinum. – Her er einki undantak fyri nakað mál. Hvussu ber so til í eini lóg, sum er á einum gildisstigi, sum er lægri enn stýrisskipanarlógin,

⁷⁹. Undir viðgerðini av umboðsvaldslógini hevði ein minniluti, M. Holm, R. Long og P. Petersen, uppskot um, at lögmaður skuldi verða beinleiðis fólkavaldur, lögtingstíðindi 1948, bls. 23, men hetta uppskot teirra fall.

umboðsvaldslógini, at áseta frávik frá avgreiðsluháttinum, sum ásettur er í § 26.

Sbr. umboðsvaldslógini § 3, stk. 1, skulu fleiri enn 2 landsstýrismenn vera, og sum kunnugt hevur talið tey seinastu nógvu árinum verið 5 ella 6.

Valið av landsstýrismonnum er sbr. umboðsvaldslógini § 5 bundið á tann hátt, at bert lögmaður hevur heimildina at skjóta upp valevni til landsstýrismenn fyri lögtinginum; tingmenn hava ikki slíka heimild. – Hetta merkir í roynd og veru, at setanarmyndugleikin er hjá lögmanni, men løgtingið skal góðkenna val hansara av landsstýrismanni.

Hetta er formliga mannagongdin. Vanliga verður tó ikki sett fram uppskot til val av lögmanni, fyrr enn samráðingar hava verið flokkanna millum um og undir hvørjum treytum val av lögmanni og landsstýrismonnum skal fara fram. Vanliga leiðir størsti flokkur hesar samráðingar flokkanna millum í fyrsta umfari, men um so er, at hann við valið hevur havt stóra afturgongd, kann henda, at hann letur øðrum flokki samráðingarleiðsluna. Fær hesin flokkur ikki nakra semju, letur hann næststørsta flokki hitt sokallaða „samráðingarinitiatiði“, og hesin roynir seg so. Undir samráðingunum flokkanna millum kann verða avtalað onnur samráðingarmannagongd.

Seinnu árinum hevur veruleikin verið tann, at ikki er sett fram fyri løgtingið uppskot til lögmann, fyrr enn ein samráðingarbólkur av flokkum, sum umboðar meiri enn helmingin av øllum tingmonnum, er vorðin samdur um, hvør politikkur skal førast í einum rættiliga nágreiniligum samgonguskjali, sum fer út í smálutirnar, og samdur um, hvør lögmaður skal verða, og hvørjar landsstýrismenn, hann skal skjóta upp fyri lögtinginum. – Ofta eru gingnir upp til 2 mánaðir, áðrenn landsstýrið er skipað.⁸⁰

⁸⁰. Sbr. yvirliti á løgtingsskrivstovuni kunnu hesi dømi nevast, nær val hevur verið, og nær landsstýrið er skipað:

Styriskipanarlógin gildi 05.05.1948 – landsstýrið skipað 12.05.1948

Val 07.12.1950 – landsstýrið skipað 15.12.1950

Val 08.11.1954 – landsstýrið skipað 18.12.1954

Val 08.11.1966 – landsstýrið skipað 12.01.1967

Val 07.11.1974 – landsstýrið skipað 11.01.1975

Val 07.11.1978 – landsstýrið skipað 23.01.1979

Val 08.11.1980 – landsstýrið skipað 05.01.1981

Val 08.11.1984 – landsstýrið skipað 10.01.1985

Val 08.11.1988 – landsstýrið skipað 18.01.1989

Val 17.11.1990 – landsstýrið skipað 15.01.1991

Størv og heimildir

Av § 6, stk. 1, í stýrisskipanarlógini, soleiðis sum hon er orðað við lögtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985, skilst, at øll uppskot, sum landsstýrið leggur fyri lögtingið og annars allar týðningarmiklar atgerðir, skulu viðgerast á landsstýrisfundi. Eftir § 8 í umboðsvaldslógini skulu hesar avgerðir gerast av í kollegium. Er ikki semja, verður atkvøtt, og avgerðirnar tiknar við vanligum atkvøðumeiriluta. Stendur á jøvnum, færkar lögmannsins atkvøða snarið.

Eitt øvugdømi (modsætningsslutning) av § 6, stk. 1, í stýrisskipanarlógini førir við sær, at komið verður til ta niðurstøðu, at landsstýrismenninir hvør sær hava heimild at taka ávísar avgerðir innan tað málsøki, teimum er litið upp í hendi, sbr. umboðsvaldslógini § 9, stk. 2, landsstýrisins vegna, uttan at málið verður lagt fyri landsstýrisfund. Hvørjar hesar eru, er ásett við siðvenju, og kunnu annars skifta frá landsstýri til landsstýri, við at tað er landsstýrið sum kollegium má gera eina tulkning av, hvussu § 6, stk. 1, skal tulkast, og hvørji mál skulu gerast av í kollegium. Sum dømi um mál, landsstýrismenn sbr. siðvenju hava tikið avgerð í sjálvir uttan at leggja málið fyri landsstýrisfund, kunnu nevast góðkenning av byggisamtyktum eftir býarskipanarlógini § 1, stk. 1,⁸¹ og umsóknir um lánsloyvi frá kommunum sbr. kommunulógini § 39.⁸²

Sbr. stýrisskipanarlógini § 10 kann landsstýrið leggja uppskot til lógir fyri lögtingið. Landsstýrið kann útskriva rættarreglur, kunngerðir, tá ið heimild er til tess í lóggávuni.

Landsstýrið tekur avgerð í teim fyrisitingarmálum, sum tí sbr. lóggávuni er litið upp í hendur, men kann ikki taka avgerðir mótvegis borgarunum, uttan at heimild er í lóggávuni.⁸³ Mótvegis teim stovnum og embætismonnum, sum settir eru undir landsstýrinum, kann stýrið geva tænaþóð, uttan lógaheimild, um hvussu starv teirra skal verða útint innan karmar lógarinnar.⁸⁴

Sbr. heimastýrislógarinnar § 6, stk. 2, tilnevnið landsstýrið limirnar í ta nevnd, sum sett er at gera av málsræðistrætur millum feroyingar og danir sbr. heimastýrislógini.

⁸¹. Sbr. landsstýrisins j. nr. 855-.

⁸². Sbr. landsstýrisins j. nr. 816-.

⁸³. Hetta er hin sonevnda löglyðnisgrundreglan (legalitetsprincippet). Sí um hesa t.d. Ole Krarup og Jørgen Mathiassen „Elementær Forvaltningsret“ Juristforbundets forlag (3.udg), København 1976, bls 52 ff.

⁸⁴. Nærri útgreinað um slíkar tænaþyriskipanir er í notu 83 nevndu heimild bls. 25 ff..

Sum umrött á bls. 59 ff ummælir landsstýrið í ávísuðum foruð, um ríkislóggáva skal setast í gildi her á landi.

Landsstýrið hefur sbr. § 20 í stýrisskipanarlógini heimildina at leggja fram figgjarlógaruppskot fyrí lögtingið, og má henda grein skiljast soleiðis, at henda heimild ekki liggur hjá øðrum t.d. vanligum tingmanni.

Lögmaður hefur eftir § 9, stk. 3, í umboðsvaldslógini serligar ábyrgdir við tað, at

„Lögmaður ávísir allar útreiðslur úr kassa landsins og ansar, at hesar útreiðslur eru ekki størri enn tær játtanir, sum tingið hefur samtykt.“

Eftir § 12 í umboðsvaldslógini hefur landsstýrið eisini skyldu at ansa eftir, at játtanir verða hildnar.

Ábyrgd

Landsstýrið, sum situr, hefur onga politiska ábyrgd í formligari merking móttvegis lögtinginum. Tað kann verða sitandi, sjálvst um tað ekki longur hefur ein meiriluta fyrí sær á lögtingi ella kanska enttá ein meiriluta ímóti sær.

Hesa lögfrøðiligu niðurstøðu kemst til, um granskað verður í fyrí- búgving lógarinnar:

Í upprunauppskotinum hjá Mitens var grein við hesi orðing:⁸⁵

„Lagtinget udnævner og afskediger Landsstyrets medlemmer“

Henda orðing hansara í stýrisskipanarlógini vann ekki frama, men stýrisskipanarlógin nevnir í § 4 bert setanarmøguleikan, og í umboðsvaldslógini verður í §§ 4 og 5 eisini bert umrött, hvussu lögmaður og landsstýrismenn verða valdir. Heldur ekki vann eitt minnilutauppskot til ískoyti til umboðsvaldslógina § 6 frá einum minniluta M. Holm, R. Long og P. Petersen frama, har sagt var:

„ Landsstýrið situr ekki longur, enn tað hefur viðhald í tinginum“

Við tað, at hesi uppskot ekki vóru samtykt, má hetta merkja, at lögmaður ella landsstýrismaður, sum ekki vil fara frá, kann ekki verða tvingaður til tess av lögtinginum, og einasti máti hjá lögtinginum at loysa upp fyrí støðuni er at samtykkja nýval sbr. § 9, stk. 1, í stýrisskipanarlógini, og landsstýrið má tå fara frá sbr. § 6 í stýrisskipanarlógini, men virkar sum starvsstjórn til nýtt landsstýrið er valt. Heldur ekki lögmaður hefur heimild at seta landsstýrismann frá.

Umboðsvaldslógin § 6, stk. 1, styðjar eisini hesi tulking tí í hesi grein stendur, at starvstíð landsstýrisins fellur saman við lögtingsins valskaiði, meðan § 6, stk. 2, umrøður, hvussu farast skal fram, um lögmanns- ella

⁸⁵. Sí lögtingsmál nr. 1/1948 á landsskjalasavninum.

landsstýrismannaembætið verður leyst í valskeiðnum. Greinin má skiljast soleiðis, at eingin møguleiki er at koyra løgmann ella landsstýrismann frá í valskeiði lögtingsins, og at nýval av løgmanni ella landsstýrismonnum bert kann fara fram, um ein ella fleiri av sitandi landsstýrismonnum eru farnir frá.

Í verki hevur hetta eisini verið støða lögtingsins.⁸⁶ Á vári 1989 sat landsstýrið við Jógvani Sundstein sum løgmanni og landsstýrismonnum Anfinni Kallsberg, Signari Hansen, Finnboga Ísakson, Karl Hera Joensen og Torduri Niclasen.

Ósemja kom í, og nýtt landsstýrið var skipað 22. juni 1989 við Jógvani Sundstein sum løgmanni og landsstýrismonnum Olafi Olsen, Signari Hansen, Jóngerð Purkhús, Ivani Johannesen og Jógvani I. Olsen.

Landsstýrismenninir Anfinn Kallsberg, Finnbogi Ísakson og Karl Heri Joensen søgdu seg frá sjálvbodnir 22. juni 1989, men Tordur Niclasen, landsstýrismaður, segði ikki landsstýrissessin frá sær. Tað gjørdi hann ikki fyrr enn 31. juli 1989, og sostatt góðtók lögtingið hann sum landsstýrismann, hóast meiriluti á tingi ikki ynskti hann sum landsstýrismann.

Rættarlaga ábyrgd landsstýrisins er umrødd í § 5 í stýrisskipanarlógini, har ásett er, at landsstýrið stendur til svars fyri umsitingini av sermálunum, og at ábyrgd landsstýrisins verður nærri ásett við lögtingslóg.

Í upprunauppskotið Mitens til stýrisskipanarlóg hevði hann í § 4, stk. 1, eina orðing, sum var hin sama sum orðingin galdandi § 5, stk. 1, í stýrisskipanarlógini. Harafturat hevði hann eina orðing í stk. 2,⁸⁷ sum segði, at:

„Lagtinget kann tiltale Landsstyrets medlemmer for deres embedsførelse.

Højesteret paakender disse sager.“

Hetta uppskot hansara vann ikki frama.

Frá tí at heimastýrið var stovnst og til á sumri 1992, var eingin áseting um, hvussu rættarlaga ábyrgd landsstýrismanna var ásett, við tað at eingin lögtingslóg var gjørd við heimild í stýrisskipanarlógini § 5, sum greinaði ábyrgd landsstýrismanna nærri. Tá var ábyrgdargrundarlagið borgaraliga revsilógin §§ 155, 156 og 157. – Einku var ásett um formligu framferðina í lóggávuni, og málini skuldu fara fram sum øll onnur revsimál í samfelagnum, har meldað verður til fútan, og hann so tekur støðu til, um málið skal reisast við sorinskrivaraembætið. Einku

⁸⁶. Sbr. yvirlit á lögtingsskrivstovuni.

⁸⁷. Lögtingsmál nr. 1/1948 á landsskjalasavninum.

var sagt um, hvør hevði heimildina at melda. Hjá sorinskrivaranum skuldu málini fara fram sum nevningamál sbr. rættargangslógarinnar § 687, stk. 2, har sagt verður:

„Nævningar medvirker i:

.....

3) sager vedrørende politiske lovovertrædelser“

Við lögtingslóg nr. 102 frá 23.06.1992 um ábyrgd landsstýrismanna er rættarlíga ábyrgdargrundarlag landsstýrismanna nú nakað greiðari.

Í lógini er § 3 soljóðandi:

„Hvør landsstýrismaður hevur ábyrgdina av teimum avgerðum, ið hann hevur tikið viðvíkjandi teimum málsøkjum, sum honum er latin upp í hendi at umsita.“

Í § 4 í hesi lögtingslóg verður sagt:

„Tá ið landsstýrið á fundi hevur tikið eina avgerð, hevur einhvør landsstýrismaður, sum hevur tikið undir við avgerðini, ábyrgdina av henni, og er hetta eisini galdandi, um landsstýrismaður á annan hátt hevur verið við til at fremja, at avgerðin er vorðin tikin.“

Í § 5 verður víðari sagt:

„Tá reglurnar í borgarligu revsilógini um meðvirkni til eitt lógarbrot verða nýttar, skal ein landsstýrismaður verða mettur at hava meðvirkað til gerðina hjá einum undirmanni, tá

- 1) hann hevur verið vitandi um, at gerðin fór at verða framd, og hann hevur latið vera við at royna at hindra hesum,
- 2) gerðin hevur verið eitt neyðugt ella náttúrligt miðal til at seta í verk eina avgerð, sum landsstýrismaðurin hevur ábyrgdina av,
- 3) hann, við ikki í rímligan mun at hava ført eftirlit og áseta reglur, hevur virkað fyri, at gerðin er vorðin framd.“

Framhaldandi verður sagt í § 6:

„Landsstýrismaður verður revsaður, um hann tilætlað ella av grovum ósketni skúgvar til viks tær skyldur, sum áliggja honum sambært lögtingslóg um umboðsvald Føroya ella lóggávuni annars ella starvsinnihaldi hansara.

Stk. 2. Ásetanin í stk. 1 er eisini galdandi um so er, at landsstýrismaður á landsstýrisfundi ella í lögtinginum gevur skeivar upplýsingar, ella um hann, tá landsstýrið ella lögtingið viðger eitt mál, tigur við upplýsingum, sum eru av stórum týðningi fyri landsstýrisins ella tingsins meting av málinum.“

Í lógarinnar § 6 er revsikarmurin settur til bót, hefti ella fongsul upp í 2 ár, í ósketnisføri tó bót og hefti. Fyrningarfrestin fyri brot á lóggávuna

er ongantið styttri enn 5 ár sbr. § 9. Vanligu endurgjaldsreglurnar hvíla á landsstýrismonnunum fyri skaða, teir hava framt í tænastruni.

Heimild at melda brot á lógina hava bert lögtingið og landsstýrið sbr. § 11, stk. 1. Hetta má undir núverandi umstøðum skiljast soleiðis, at ein meiriluti av øllum lögtingsmonnum sbr. stýrisskipanarlógini § 26 hevur samtykt at melda, ella landsstýrið á fundi sbr. umboðsvaldslógini § 8, stk. 2, hevur samtykt at melda.

Hóast meldað er, so hevur landfútin – helst út frá eini lögfrøðiligari meting av, at rættarmál ikki vil føra til dóm – sbr. § 11, stk. 2, heimild til at gera av, at ákæra ikki skal setast fram.

Verður ákæra reist, fer sakarmálið fram sum nevningamál sbr. áður umrøddu § 687 stk. 2 í rættargangslógini.

Sjálvstøðugar nevndir við fyrisitingarvaldi

Í ávísuðum førum er endaliga fyrisitingarheimildin á ávísuðum málsøki við lögtingslóg lögð uttanfyri lögtings- og landsstýrisfyrisitingina.

Hetta kann hava verið gjørt av fleiri orsøkum, eitt nú at ynskt verður, at nevndin skal umboða ávíst sjónarmið burturav, at nevndin skal umboða ávísar yrkis- ella áhugabólkar ella, at nevndin skal hava í sær eitt fólkaligt element.

Dømi um slíkar nevndir eru: Náttúrufríðingarnevndirnar, landskúlarráðið, húsdýranevndin, jarðarráðið, landsskattanevndin, sjúkrahússtýrini, útvarps- og sjónvarpsnevndir o.fl.⁸⁸

Ymsar ásetingar um stýrisskipanina í Føroyum innanhýsis

Eftir stýrisskipanarlógini § 19, 1. pkt, má eingin skattur verða álagdur ella avtíkin uttan við lögtingslóg.

Eftir somu lóg § 19, 2. pkt, 1. lið, má lán ikki upptakast uttan samsvarandi lögtingslóg, og verður henda grein í verki tulkað soleiðis, at heldur ikki má veitast veðhald fyri láni uttan samsvarandi lögtingslóg.

Fastogn landsins má heldur ikki verða seld uttan heimilað í lögtingslóg sbr. § 19, 2. pkt, 2. liði. Sama er við nýtslurætti, sum gongur yvir so langa tíð, at hann kann sigast at vera nærum líka bindandi sum avhending.

Eftir § 21 í stýrisskipanarlógini má skattur ikki verða kravdur, so leingi fíggarlóg fyri galdandi fíggarár ikki er endaliga samtykt á lög-

⁸⁸. Ein sera gjøllig lögfrøðilig lýsing av virkinum hjá slíkum nevndum og ráðum finst í bókini hjá Bent Christensen, professara dr. jur. við heitinum: Nævn og råd, G.E.C. Gads forlag; København 1958.

tingi, og t.v.s. til øvugdømis, at ikki verður kravt, at hon skal verða staðfest og kunngjørd av lögmanni, fyri at skattur skal kunna krevjast inn.

Eingin útreiðsla má verða goldin, sum ikki er heimilað í figgjarlóg, tó kann peningur verða goldin í 3 mánaðir eftir figgjarárslok fyri útreiðslur, hildnar í farna ári eftir tágaldandi figgjarlóg – sbr. § 21, stk. 2.

§ 22 ásetur, at løgtingið velur ein ella fleiri løntar roknskapargrannskarar. Teir granska ársroknskapirnar og ansa, at inntøkur landsins allar eru taldar, og at einki er goldið uttan heimild í figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg. Ársroknskapirnir verða við viðmerkingum grannskaranna lagdir løgtinginum at samtykkja. Grannskoðaraviðurskipti landskassans verða eftir somu grein at skipa nærri við lögtingslóg. Hetta er gjørt við lögtingslóg nr. 16 frá 26.04.1965 um grannskoðing av landsins almennu roknskapum.

Stýrisskipanarlógin kann ikki broytast á sama hátt sum lögtingslógir annars. Eftir § 30, stk. 1, í lógini krevst, at lógin er samtykt eftir 3 viðgerðir í eini tingsetu, nýval verður útskrivað, at nýsamankomna løgtingið av nýggjum samtykkir lógina eftir 3 viðgerðir í fyrstu tingsetu, og at lógin síðani verður staðfest av lögmanni. Í stk. 2 er sett inn ein serregla frá 1985 um, at verður heimastýrslógin broytt, kunnu broytingar í stýrisskipanarlógini, sum eru orsakaðar av broytingini, gerast eftir vanligu mannagongdini fyri lögtingslógir. Lögtingslógin um umboðsvald Føroya skal ikki broytast eftir § 30 mannagongdini, men sum vanlig lögtingslóg.

Spyrjast kann: Hvussu kundi eitt løgting saman við einum lögmanni í 1948 gera av, at stýrisskipanarlógin ikki kundi broytast, uttan at hon var samtykt av løgtinginum bæði fyri og eftir val? Stýrisskipanarlógin er í grundini bert ein vanlig lögtingslóg, sum átti at kunna verið broytt eftir vanligari mannagongd, og eingin heimild er í heimastýrslógini ella aðrari lóg at áseta serliga broytingarmannagongd. Hóast hetta er lögfrøðiliga greitt, at henda áseting hevur fult lögfrøðiligt gildi. – Heimildin er rættarsíðvenja. – Broytingarmannagongdin er ásett í 1948, og einki løgting og eingin lögmaður eftir hetta hava viljað sett hesa reglu til viks. Í 1971, 1975 og 1985 verður reglan eisini fylgd av teim løgtingum og lögmonnum, sum tá sótu, tá ið broytingar vóru framdar í stýrisskipanarlógini út frá eini sannføring um, at henda regla er lögfrøðiliga bindandi.

III Uppafturprent av lóggávuni

A. Lov nr. 169 af 05.06.1953: Danmark riges grundlov

Kapitel I.

§ 1. Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.

§ 2. Regeringsformen er indskrænket-monarkisk. Kongemagten nedarves til mænd og kvinder efter de i tronfølge-loven af 27. marts 1953 fastsatte regler.

§ 3. Den lovgivende magt er hos kongen og folkettinget i forening. Den udøvende magt er hos kongen. Den dømmende magt er hos domstolene.

§ 4. Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.

Kapitel II.

§ 5. Kongen kan ikke uden folkettingets samtykke være regent i andre lande.

§ 6. Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke.

§ 7. Kongen er myndig, når han har fyldt sit 18. år. Det samme gælder tronfølgeren.

§ 8. Forinden kongen tiltræder re-

geringen, afgiver han skriftligt i statsrådet en højtidelig forsikring om ubrødeligt at ville holde grundloven. Af forsikringsakten udstedes tvende ligelydende originaler, af hvilke den ene overgives folkettinget for at opbevares i sammes arkiv, den anden nedlægges i rigsarkivet. Kan kongen som følge af fraværelse eller af andre grunde ikke umiddelbart ved tronskiftet afgive denne forsikring, føres regeringen, indtil dette sker, af statsrådet, medmindre anderledes ved lov bestemmes. Har kongen allerede som tronfølger afgivet denne forsikring, tiltræder han umiddelbart ved tronskiftet regeringen.

§ 9. Bestemmelser angående regeringens førelse i tilfælde af kongens umyndighed, sygdom eller fraværelse fastsættes ved lov. Er der ved tronledighed ingen tronfølger, vælger folkettinget en konge og fastsætter den fremtidige arvefølge.

§ 10. *Stk. 1.* Statens ydelse til kongen bestemmes for hans regeringstid ved lov. Ved denne fastsættes tillige, hvilke slotte og andre statsejendele, der skal overlades kongen til brug.

Stk. 2. Statsydelsen kan ikke behæftes med gæld.

§ 11. For medlemmer af det kongelige hus kan der bestemmes årpenge ved lov. Årpengene kan ikke uden folketingets samtykke nydes udenfor riget.

Kapitel III.

§ 12. Kongen har med de i denne grundlov fastsatte indskrænkninger den højeste myndighed over alle rigets anliggender og udøver den gennem ministrene.

§ 13. Kongen er ansvarsfri; hans person er fredhellig. Ministrene er ansvarlige for regeringens førelse; deres ansvarlighed bestemmes nærmere ved lov.

§ 14. Kongen udnævner og afskeder statsministeren og de øvrige ministre. Han bestemmer deres antal og forretningernes fordeling imellem dem. Kongens underskrift under de lovgivningen og regeringen vedkommende beslutninger giver disse gyldighed, når den er ledsaget af en eller flere ministers underskrift. Enhver minister, som har underskrevet, er ansvarlig for beslutningen.

§ 15. Stk. 1. Ingen minister kan forblive i sit embede, efter at folketinget har udtalt sin mistillid til ham.

Stk. 2. Udtaler folketinget sin mistillid til statsministeren, skal denne begære ministeriets afsked, medmindre nyvalg udskrives. Et ministerium, som har fået et mistillidsvotum, eller som har begæ-

ret sin afsked, fungerer, indtil et nyt ministerium er udnævnt. Fungerende ministre kan i deres embede kun foretage sig, hvad der er fornødent til embedsforretningernes uforstyrrede førelse.

§ 16. Ministrene kan af kongen eller folketinget tiltales for deres embedsførelse. Rigsretten påkender de mod ministrene for deres embedsførelse anlagte sager.

§ 17. Stk. 1. Ministrene i forening udgør statsrådet, hvori tronfølgeren, når han er myndig, tager sæde. Kongen fører forsædet undtagen i det i § 8 nævnte tilfælde og i de tilfælde, hvor lovgivningsmagten i henhold til bestemmelsen i § 9 måtte have tillagt statsrådet myndighed til at føre regeringen.

Stk. 2. I statsrådet forhandles alle love og vigtige regeringsforanstaltninger.

§ 18. Er kongen forhindret i at holde statsråd, kan han lade sagen forhandle i et ministerråd. Dette består af samtlige ministre under forsæde af statsministeren. Enhver minister skal da afgive sit votum til protokollen, og beslutning tages efter stemmeflerhed. Statsministeren forelægger den over forhandlingerne førte, af de tilstedeværende ministre underskrevne protokol for kongen, der bestemmer, om han umiddelbart vil bifalde ministerrådets indstilling eller lade sig sagen foredrage i statsrådet.

§ 19. Stk. 1. Kongen handler på

rigets vegne i mellemfolkelige anliggender. Uden folketingets samtykke kan han dog ikke foretage nogen handling, der forøger eller indskrænker rigets område, eller indgå nogen forpligtelse, til hvis opfyldelse folketingets medvirken er nødvendig, eller som iøvrigt er af større betydning. Ejheller kan kongen uden folketingets samtykke opsige nogen mellemfolkelig overenskomst, som er indgået med folketingets samtykke.

Stk. 2. Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan kongen ikke uden folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som kongen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges folketinget. Er folketinget ikke samlet, skal det uopholdeligt sammenkaldes til møde.

Stk. 3. Folketinget vælger af sin midte et udenrigspolitisk nævn, med hvilket regeringen rådfører sig forud for enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde. Nærmere regler om det udenrigspolitiske nævn fastsættes ved lov.

§ 20. *Stk. 1.* Beføjelser, som efter denne grundlov tilkommer rigets myndigheder, kan ved lov i nærmere bestemt omfang overlades til mellemfolkelige myndigheder, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af mellemfolkelig retsorden og samarbejde.

Stk. 2. Til vedtagelse af lovforslag herom kræves et flertal på fem sjettedele af folketingets medlemmer. Opnås

et sådant flertal ikke, men dog det til vedtagelse af almindelige lovforslag nødvendige flertal, og opretholder regeringen forslaget, forelægges det folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse efter de for folkeafstemninger i § 42 fastsatte regler.

§ 21. Kongen kan for folketinget lade fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

§ 22. Et af folketinget vedtaget lovforslag får lovkraft, når det senest 30 dage efter den endelige vedtagelse stadfæstes af kongen. Kongen befaler lovens kundgørelse og drager omsorg for dens fuldbyrdelse.

§ 23. I særdeles påtrængende tilfælde kan kongen, når folketinget ikke kan samles, udstede foreløbige love, der dog ikke må stride mod grundloven og altid straks efter folketingets sammentræden skal forelægges dette til godkendelse eller forkastelse.

§ 24. Kongen kan benåde og give amnesti. Ministrene kan han kun med folketingets samtykke benåde for de dem af rigsretten idømte straffe.

§ 25. Kongen meddeler dels umiddelbart, dels gennem vedkommende regeringsmyndigheder sådanne bevilninger og undtagelser fra lovene, som enten ifølge de før 5. juni 1849 gældende regler er i brug, eller hvortil hjemmel indeholdes i en siden den tid udgiven lov.

§ 26. Kongen har ret til at lade slå mønt i henhold til loven.

§ 27. Stk. 1. Regler om ansættelse af tjenestemænd fastsættes ved lov. Ingen kan ansættes som tjenestemand uden at have indfødsret. Tjenestemænd, som udnævnes af kongen, afgiver en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

Stk. 2. Om afskedigelse, forflyttelse og pensionering af tjenestemænd fastsættes regler ved lov, jfr. dog herved § 64.

Stk. 3. Uden deres samtykke kan de af kongen udnævnte tjenestemænd kun forflyttes, når de ikke derved lider tab i de med tjenestemandsstillingen forbundne indtægter, og der gives dem valget mellem sådan forflyttelse og afsked med pension efter de almindelige regler.

Kapitel IV.

§ 28. Folketinget udgør een forsamling bestående af højst 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland.

§ 29. Stk. 1. Valgret til folketetinget har enhver, som har dansk indfødsret, fast bopæl i riget og har nået den i stk. 2 omhandlede valgretsalders, medmindre vedkommende er umyndiggjort. Det bestemmes ved lov, i hvilket omfang straf og understøttelse, der i lovgivningen betragtes som fattighjælp, medfører tab af valgret.

Stk. 2. Valgretsalders er den, som

har opnået flertal ved folkeafstemning i overensstemmelse med lov af 25. marts 1953. Ændring af den til enhver tid gældende valgretsalders kan ske ved lov. Et af folketetinget vedtaget forslag til en sådan lov kan først stadfæstes af kongen, når bestemmelsen om ændring af valgretsalders i overensstemmelse med § 42, stk. 5, har været undergivet en folkeafstemning, der ikke har medført bestemmelsens bortfald.

§ 30. Stk. 1. Valgbar til folketetinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af folketetinget.

Stk. 2. Tjenestemænd, som vælges til medlemmer af folketetinget, behøver ikke regeringens tilladelse til at modtage valget.

§ 31. Stk. 1. Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden, herunder hvorvidt forholdstalsvalgmåden skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse.

Stk. 3. Ved den stedlige mandatfordeling skal der tages hensyn til indbyggertal, vælgertal og befolkningstæthed.

Stk. 4. Ved valgloven gives nærmere regler vedrørende valg af stedfortrædere og disses indtræden i folketetinget samt

angående fremgangsmåden i tilfælde, hvor omvalg måtte blive nødvendigt.

Stk. 5. Særlige regler om Grønlands repræsentation i folketinget kan gives ved lov.

§ 32. *Stk. 1.* Folketingets medlemmer vælges for fire år.

Stk. 2. Kongen kan til enhver tid udskrive nyvalg med den virkning, at de bestående folketingsmandater bortfalder, når nyvalg har fundet sted. Efter udnævnelsen af et nyt ministerium kan valg dog ikke udskrives, forinden statsministeren har fremstillet sig for folketinget.

Stk. 3. Det påhviler statsministeren at foranledige, at nyvalg afholdes inden valgperiodens udløb.

Stk. 4. Mandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 5. Der kan ved lov gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør.

Stk. 6. Mister et medlem af folketinget sin valgbarhed, bortfalder hans mandat.

Stk. 7. Ethvert nyt medlem afgiver, når hans valg er godkendt, en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

§ 33. Folketinget afgør selv gyldigheden af sine medlemmers valg samt spørgsmål om, hvorvidt et medlem har mistet sin valgbarhed.

§ 34. Folketinget er ukrænkeligt. Enhver, der antaster dets sikkerhed eller frihed, enhver, der udsteder eller

adlyder nogen dertil sigtende befaling, gør sig skyldig i højforræderi.

Kapitel V.

§ 35. *Stk. 1.* Nyvalgt folketing træder sammen kl. 12 den tolvte søgnedag efter valgdagen, dersom kongen ikke har indkaldt det til møde forinden.

Stk. 2. Straks efter prøvelsen af mandaterne sættes folketinget ved valg af formand og næstformænd.

§ 36. *Stk. 1.* Folketingsåret begynder den første tirsdag i oktober og varer til samme tirsdag det følgende år.

Stk. 2. På folketingsårets første dag kl. 12 sammentræder medlemmerne til møde, hvor folketinget sættes påny.

§ 37. Folketinget træder sammen på det sted, hvor regeringen har sit sæde. I overordentlige tilfælde kan folketinget dog samles andetsteds i riget.

§ 38. *Stk. 1.* På det første møde i folketingsåret afgiver statsministeren en redegørelse for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger.

Stk. 2. På grundlag af redegørelsen finder en almindelig forhandling sted.

§ 39. Folketingets formand indkalder folketinget til møde med angivelse af dagsorden. Det påhviler formanden at indkalde til møde, når mindst to femtedele af folketingets medlemmer eller statsministeren skriftligt fremsætter be-

gøring herom med angivelse af dagsorden.

§ 40. Ministrene har i embeds medfør adgang til folketinget og er berettigede til under forhandlingerne at forlange ordet, så ofte de vil, idet de iøvrigt iagttager forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, når de tilige er medlemmer af folketinget.

§ 41. Stk. 1. Ethvert medlem af folketinget er berettiget til at fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

Stk. 2. Et lovforslag kan ikke endeligt vedtages, forinden det tre gange har været behandlet i folketinget.

Stk. 3. To femtedele af folketingets medlemmer kan overfor formanden begære, at tredie behandling tidligst finder sted tolv søgnedage efter forslagens vedtagelse ved anden behandling. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer. Udsættelse kan dog ikke finde sted, forsåvidt angår forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, love om meddelelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om indirekte skatter samt i påtrængende tilfælde forslag til love, hvis ikrafttræden ikke kan udsættes af hensyn til lovens formål.

Stk. 4. Ved nyvalg og ved folketingsårets udgang bortfalder alle forslag til love og andre beslutninger, der ikke forinden er endeligt vedtaget.

§ 42. Stk. 1. Når et lovforslag er vedtaget af folketinget, kan en trediedel

af folketingets medlemmer indenfor en frist af tre søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse overfor formanden begære folkeafstemning om lovforslaget. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer.

Stk. 2. Et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, jfr. stk. 6, kan kun i det i stk. 7 omhandlede tilfælde stadfæstes af kongen inden udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, eller inden begæret folkeafstemning har fundet sted.

Stk. 3. Når der er begæret folkeafstemning om et lovforslag, kan folketinget indenfor en frist af fem søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse beslutte, at forslaget skal bortfalde.

Stk. 4. Træffer folketinget ikke beslutning i henhold til stk. 3, skal meddelelse om, at lovforslaget skal prøves ved folkeafstemning, snarest tilstilles statsministeren, der derefter lader lovforslaget bekendtgøre med meddelelse om, at folkeafstemning vil finde sted. Folkeafstemningen iværksættes efter statsministerens nærmere bestemmelse tidligst tolv og senest atten søgnedage efter bekendtgørelsen.

Stk. 5. Ved folkeafstemningen stemmes for og mod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de i afstemningen deltagende folketingsvælgere, dog mindst 30 procent af samtlige stemmeberettigede, har stemt mod lovforslaget.

Stk. 6. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, lønnings- og pensionslove, love om medde-

lelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke undergives folkeafstemning. Det samme gælder forslag til de i §§ 8, 9, 10 og 11 omhandlede love såvel som de i § 19 nævnte beslutninger, der måtte være i lovs form, medmindre det for disse sidste ved særlig lov bestemmes, at sådan afstemning skal finde sted. For grundlovsændringer gælder reglerne i § 88.

Stk. 7. I særdeles påtrængende tilfælde kan et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, stadfæstes af kongen straks efter dets vedtagelse, når forslaget indeholder bestemmelse herom. Såfremt en trediedel af folketingets medlemmer efter de i stk. 1 omhandlede regler begærer folkeafstemning om lovforslaget eller den stadfæstede lov, afholdes sådan folkeafstemning efter foranstående regler. Forkastes loven ved folkeafstemningen, kundgøres dette af statsministeren uden unødigt ophold og senest fjorten dage efter folkeafstemningens afholdelse. Fra kundtgørelsesdagen er loven bortfaldet.

Stk. 8. Nærmere regler om folkeafstemning, herunder i hvilket omfang folkeafstemning skal finde sted på Færøerne og i Grønland, fastsættes ved lov.

§ 43. Ingen skat kan pålægges, forandres eller ophæves uden ved lov; ej heller kan noget mandskab udskrives eller noget statslån optages uden ifølge lov.

§ 44. Stk. 1. Ingen udlænding kan få indfødsret uden ved lov.

Stk. 2. Om udlændinges adgang til at blive ejere af fast ejendom fastsættes regler ved lov.

§ 45. Stk. 1. Forslag til finanslov for det kommende finansår skal fremsættes for folketinget senest fire måneder før finansårets begyndelse.

Stk. 2. Kan behandlingen af finanslovforslaget for det kommende finansår ikke ventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, skal forslag til en midlertidig bevillingslov fremsættes for folketinget.

§ 46. Stk. 1. Forinden finansloven eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af folketinget, må skatterne ikke opkræves.

Stk. 2. Ingen udgift må afholdes uden hjemmel i den af folketinget vedtagne finanslov eller i en af folketinget vedtaget tillægsbevillingslov eller midlertidig bevillingslov.

§ 47. Stk. 1. Statsregnskabet skal fremlægges for folketinget senest seks måneder efter finansårets udløb.

Stk. 2. Folketinget vælger et antal revisorer. Disse gennemgår det årlige statsregnskab og påser, at samtlige statens indtægter er opført deri, og at ingen udgift er afholdt uden hjemmel i finansloven eller anden bevillingslov. De kan fordr sig alle fornødne oplysninger og aktstykker meddelt. De nærmere regler for revisorerens antal og virksomhed fastsættes ved lov.

Stk. 3. Statsregnskabet med revisorernes bemærkninger forelægges folketinget til beslutning.

§ 48. Folketinget fastsætter selv sin forretningsorden, der indeholder de nærmere bestemmelser vedrørende forretningsgang og ordens opretholdelse.

§ 49. Folketingets møder er offentlige. Formanden eller det i forretningsordenen bestemte antal medlemmer eller en minister kan dog forlange, at alle uvedkommende fjernes, hvorpå det uden forhandling afgøres, om sagen skal forhandles i et offentligt eller lukket møde.

§ 50. Folketinget kan kun tage beslutning, når over halvdelen af medlemmerne er tilstede og deltager i afstemningen.

§ 51. Folketinget kan nedsætte kommissioner af sine medlemmer til at undersøge almen vigtige sager. Kommissionerne er berettigede til at fordre skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private borgere som af offentlige myndigheder.

§ 52. Folketingets valg af medlemmer til kommissioner og hverv sker efter forholdstal.

§ 53. Ethvert medlem af folketinget kan med dettes samtykke bringe ethvert offentligt anliggende under forhandling og derom æske ministrenes forklaring.

§ 54. Andragender kan kun overgives til folketinget ved et af dettes medlemmer.

§ 55. Ved lov bestemmes, at folketinget vælger en eller to personer, der ikke er medlemmer af folketinget, til at have indseende med statens civile og militære forvaltning.

§ 56. Folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere.

§ 57. Intet medlem af folketinget kan uden dettes samtykke tildales eller underkastes fængsling af nogen art, medmindre han er grebet på fersk gerning. For sine ytringer i folketinget kan intet af dets medlemmer uden folketingets samtykke drages til ansvar udenfor samme.

§ 58. Folketingets medlemmer oppebærer et vederlag, hvis størrelse fastsættes ved valgloven.

Kapitel VI.

§ 59. *Stk. 1.* Rigsretten består af indtil 15 af de efter embedsalder ældste ordentlige medlemmer af rigets øverste domstol og et tilsvarende antal af folketinget efter forholdstal for 6 år valgte medlemmer. For hver af de valgte vælges en eller flere stedfortrædere. Folketingets medlemmer kan ikke vælges til eller virke som medlemmer af rigsret-

ten. Kan i et enkelt tilfælde nogle af den øverste domstols medlemmer ikke deltage i sagens behandling og påkendelse, fratræder et tilsvarende antal af de af folketinget sidst valgte rigsretsmedlemmer.

Stk. 2. Retten vælger selv sin formand af sin midte.

Stk. 3. Er sag rejst ved rigsretten, beholder de af folketinget valgte medlemmer deres sæde i retten for denne sags vedkommende, selvom det tidsrum, for hvilket de er valgt, udløber.

Stk. 4. Nærmere regler om rigsretten fastsættes ved lov.

§ 60. *Stk. 1.* Rigsretten påkender de af kongen eller folketinget mod ministrene anlagte sager.

Stk. 2. For rigsretten kan kongen med folketingets samtykke lade også andre tiltale for forbrydelser, som han finder særdeles farlige for staten.

§ 61. Den dømmende magts udøvelse kan kun ordnes ved lov. Særdomstole med dømmende myndighed kan ikke nedsættes.

§ 62. Retsplejen skal stedse holdes adskilt fra forvaltningen. Regler herom fastsættes ved lov.

§ 63. *Stk. 1.* Domstolene er berettigede til at påkende ethvert spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser. Den, der vil rejse sådant spørgsmål, kan dog ikke ved at bringe sagen for domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme øvrighedens befaling.

Stk. 2. Påkendelse af spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser kan ved lov henlægges til en eller flere forvaltningsdomstole, hvis afgørelser dog skal kunne prøves ved rigets øverste domstol. De nærmere regler herom fastsættes ved lov.

§ 64. Dommerne har i deres kald alene at rette sig efter loven. De kan ikke afsættes uden ved dom, ejheller forflyttes mod deres ønske, uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges, men uden tab af indtægter indtil det tidspunkt, til hvilket han skulle være afskediget på grund af alder.

§ 65. *Stk. 1.* I retsplejen gennemføres offentlighed og mundtlighed i videst muligt omfang.

Stk. 2. I strafferetsplejen skal lægmænd medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.

Kapitel VII.

§ 66. Folkekirkens forfatning ordnes ved lov.

§ 67. Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretavisning.

ges, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

§ 68. Ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

§ 69. De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

§ 70. Ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.

Kapitel VIII.

§ 71. Stk. 1. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren ved en af grunde ledsaget kendelse, der afsiges snarest muligt og senest inden tre dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art og størrelse. Denne bestemmelse kan for Grønlands vedkommende fraviges ved lov, forsåvidt

dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet.

Stk. 4. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 5. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte.

Stk. 6. Udenfor strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 7. Behandlingen af de i stk. 6 nævnte personer undergives et af folketinget valgt tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

§ 72. Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre papirer samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden må, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse, alene ske efter en retskendelse.

§ 73. Stk. 1. Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.

Stk. 2. Når et lovforslag vedrørende

ekspropriation af ejendom er vedtaget, kan en trediedel af folketingets medlemmer indenfor en frist af tre søgnedage fra forslaget endelige vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig stadfæstelse, når nyvalg til folketinget har fundet sted, og forslaget påny er vedtaget af det derefter sammentrædende folketing.

Stk. 3. Ethvert spørgsmål om ekspropriationsaktens lovlighed og erstatningens størrelse kan indbringes for domstolene. Prøvelsen af erstatningens størrelse kan ved lov henlægges til domstole oprettet i dette øjemed.

§ 74. Alle indskrænkninger i den fri og lige adgang til erhverv, som ikke er begrundede i det almene vel, skal hæves ved lov.

§ 75. *Stk. 1.* Til fremme af almenvellet bør det tilstræbes, at enhver arbejdsduelig borger har mulighed for arbejde på vilkår, der betrygger hans tilværelse.

Stk. 2. Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder.

§ 76. Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folke-

skolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen.

§ 77. Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.

§ 78. *Stk. 1.* Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver at opløse ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for rigets øverste domstol.

Stk. 5. Opløsningens retsvirkninger fastsættes nærmere ved lov.

§ 79. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrygtes fare for den offentlige fred.

§ 80. Ved opløb må den væbnede magt, når den ikke angribes, kun skride

ind, efter at mængden tre gange i kongens og lovens navn forgæves er opfordret til at skilles.

§ 81. Enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver.

§ 82. Kommunernes ret til under statens tilsyn selvstændigt at styre deres anliggender ordnes ved lov.

§ 83. Enhver i lovgivningen til adel, titel og rang knyttet forret er afskaffet.

§ 84. Intet len, stamhus, fideikommissgods eller andet familiefideikommis kan for fremtiden oprettes.

§ 85. For forsvarsmagten er de i §§ 71, 78 og 79 givne bestemmelser kun anvendelige med de indskrænkninger, der følger af de militære loves forskrifter.

Kapitel IX.

§ 86. Valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene er den for valg til folketing til enhver tid gældende. For Færøernes og Grønlands vedkommende fastsættes valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene ved lov eller i henhold til lov.

§ 87. Islandske statsborgere, der i medfør af loven om ophævelse af dansk-islandsk forbundslov m.m. nyder lige ret

med danske statsborgere, bevarer de i grundloven hjemlede rettigheder, der er knyttede til dansk indfødsret.

Kapitel X.

§ 88. Vedtager folketing et forslag til en ny grundlovsbestemmelse, og regeringen vil fremme sagen, udskrives nyvalg til folketing. Vedtages forslaget i uændret skikkelse af det efter valget følgende folketing, bliver det inden et halvt år efter den endelige vedtagelse at forelægge folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse ved direkte afstemning. De nærmere regler for denne afstemning fastsættes ved lov. Har et flertal af de i afstemningen deltagende og mindst 40 pct. af samtlige stemmeberettigede afgivet deres stemme for folketingets beslutning, og stadfæstes denne af kongen, er den grundlov.

Kapitel XI.

§ 89. Denne grundlov træder i kraft straks. Dog vedbliver den i henhold til Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 senest valgte rigsdag at bestå, indtil nyvalg har fundet sted i overensstemmelse med reglerne i kapitel IV. Indtil nyvalg har fundet sted, forbliver de i Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 for rigsdagen fastsatte bestemmelser i kraft.

B. Færø Amts Kundgørelse Nr. 11 af 31.03.1948

af Lov om Færøernes Hjemmestyre)*

I Erkendelse af den Særstilling, som Færøerne i national, historisk og geografisk Henseende indtager indenfor Riget, har Rigsdagen i Overensstemmelse med Vedtagelse i Færøernes Lagting vedtaget og Hans Majestæt Kongen stadfæstet følgende

Lov om Færøernes Hjemmestyre.

§ 1. Føroyar eru sjálvstýrandi tjóð í danska ríkinum samsvarandi hesi lóg.

Innanfyri ríkismarki taka Føroyingar við fólkavaldá lögtingi sínum og einum av tinginum stovnaðum landastýri ræði yvir føroyskum sermálum sum í hesu lóg ásett.

§ 2. Tey mál og málsøki, sum sett eru undir A í tí lista, ið sum skjal er bundin til hesa lóg, verða prinsipielt at rokna sum føroysk sermál. Føroyska heimastýrið (teir í § 1, 2. pkt. nevndu stovnar) kann gera av, at øll hesi mál og málsøki ella nøkur av teimum verða beinan vegin at flyta til heimastýrið við teirri fylgju, at heimastýrið tekur uppá seg tær útreiðslur, ið fylgja við teimum. Við somu fylgju kann heimastýrið seinni gera av, at mál og málsøki, sum ikki beinan vegin verða yvirtikin, skulu

§ 1. Færøerne udgør inden for denne Lovs Rammer et selvstyrende Folkesamfund i det danske Rige. I Henhold hertil overtager det færøske Folk ved sin folkevalgte Repræsentation, Lagtinget, og en af dette oprettet Forvaltning, Landsstyret, inden for Rigsenheden Ordningen og Styrelsen af færøske Særanliggender som angivet i denne Lov.

§ 2. De paa den som Bilag til denne Lov vedføjede Liste under A opførte Sager og Sagomraader betragtes principielt som færøske Særanliggender. Det færøske Hjemmestyre (de i § 1, 2. Pkt. nævnte Organer) kan bestemme, at alle disse Sager og Sagomraader eller nogle af dem straks skal overgaa til Hjemmestyret med den Følge, at dette overtager de dermed forbundne Udgifter. Med den samme Følge kan Hjemmestyret paa et senere Tidspunkt bestemme, at Sager og Sagomraader paa Listen, der

*) Lógaruppskotið til heimastýrislóg er samtykt á lögtingi 05.12.1947, og lógin kunngjørd fyri Føroyar í fullum líki í Dimmalætting eftir reglunum í MB. nr. 2 frá 09.05.1940 om kundgørelser. Í Danmark er lógin kunngjørd í Lovtidende, bert á donskum, undir heitinum L. nr. 137 frá 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre.

verða flutt til heimastýrið. Á líknandi hátt hefur heimastýrið skyldu at taka við málum og málsökjum á listanum, tá ríkisvaldið ynskir tað.

§ 3. Viðvíkjandi teimum á listanum undir B settu málsökjum verður eftir nærri samráðing gjørt av, um og í hvørjari vídd hesi mál kunnu verða flutt til føroysk sermál.

§ 4. Heimastýrið hefur lóggávuvald og umboðsvald viðvíkjandi teimum økjum, sum hoyra undir hetta stýri.

Tær av lögtinginum samtyktu og av landsstýrisins formanni staðfestu lógir verða nevndar lögtingslógir.

§ 5. Føroyska heimaræðið er avmarkað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum internationalum rættindum og skyldum.

Ríkisvaldið hefur avgerðarrættin í spurningum, sum viðvíkja ríkisins viðurskiftum við útheimin.

§ 6. Viðurskifti, sum ikki samsvarandi hesi lóg hoyra undir føroyska heimastýrið, verða umsitin sum ríkisins felagsmál av ríkisvaldinum.

Ivamál um føroyska heimastýrisins ræði í mun til ríkisvaldið verða lögð fyrri nevnd, skipað av tveimum limum valdum av ríkisstjórnini, tveimum valdum

ikke straks overtages, skal overgaa til Hjemmestyret. Paa tilsvarende Maade er Hjemmestyret forpligtet til at overtage Sager og Sagomraader, der er opført paa Listen, naar det ønskes af Rigsmyndighederne.

§ 3. For de paa Listen under B opførte Sagomraadere Vedkommende afgøres det ved nærmere Forhandling, om og i hvilket Omfang disse Spørgsmaal kan henføres til færøske Særanliggender.

§ 4. For de Omraader, der henhører under Hjemmestyret, har dette den lovgivende og administrative Myndighed. De af Lagtinget vedtagne og af Landsstyrets Formand stadfæstede Love benævnes Lagtingslove.

§ 5. De færøske Myndigheders Competence er undergivet den Begrænsning, der følger af de til enhver Tid bestaaende traktatmæssige og andre internationale Rettigheder og Forpligtelser.

Rigsmyndighederne har Afgørelsen i Spørgsmaal, der angaar Rigets Forhold til Udlandet.

§ 6. Anliggender, der ikke i Medfør af denne Lov henhører under det færøske Hjemmestyre, varetages som Rigets Fællesanliggender af Rigsmyndighederne.

Tvivlsspørgsmaal om det færøske Hjemmestyres Competence i Forhold til Rigsmyndighederne forelægges for et

av landsstýrinum og trimum av hægstarættarpresidentinum valdum hægstarættardómarum; ein teirra verður settur sum formaður. Eru teir fyra av ríkisstjórnini og landsstýrinum valdu limirnir samdir, er málið endaliga avgjørt. Um so ikki er, verður málið avgjørt av teimum trimum hægstarættardómarunum.

Forsetisráðharrin kann fyríbils seta úr gildi samtykt, sum er lögð fyri nevndina, inntil avgerð hennara liggur fyri.

§ 7. Fyri at vissa, at Løgtingið fær mest møguliga ávirkan á, hvussu serligar ásetanir fyri Føroyar í lógum, sum ríkisvaldið gevur, verða skipaðar, skulu stjórnaruppskot, ið innihalda ásetanir, ið bert viðvíkja Føroyum, leggjast fyri føroyska heimastýrið til álitis, áðrenn tær verða settar fram fyri ríkisdagin. Annars skulu ríkislógir, sum viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum, leggjast fyri føroyska heimastýrið til álitis, áðrenn tær verða settar í gildi í Føroyum. Freist kann í hvørjum einstakum føri verða sett fyri tíðina, tá álitid frá heimastýrinum skal vera liðugt. Hevur tann í hesum petti nevnda fyriløga vegna átroðkandi viðurskifti ikki kunna farið fram, skal lógin skjótast verða send heimastýrinum til ummælis.

Á sama hátt verður framfarið viðvíkjandi sáttmálum og øðrum internationalum semjum, sum krevja ríkisdagssamtykt, og sum nerta við serlig føroysk áhugamál.

Nævn, bestaaende af to af Regeringen og to af Landsstyret valgte Medlemmer samt tre af Højesterets Præsident udpegede Højesteretsdommere, af hvilke den ene udpeges som Formand. Er der Enighed mellem de fire af Regeringen og Landsstyret valgte Medlemmer, er Sagen hermed endeligt afgjort. I modsat Fald afgøres Sagen af de tre Højesteretsdommere.

Statsministeren kan suspendere en Beslutning, som er forelagt for Nævnet, indtil dettes Afgørelse foreligger.

§ 7. For at sikre, at Lagtinget i videst muligt Omfang faar Indflydelse paa Udformningen af særlige Bestemmelser for Færøerne i Love, der gives af Rigets Myndigheder, skal Regeringsforslag indeholdende Bestemmelser, der udelukkende vedrører Færøerne, forelægges det færøske Hjemmestyre til Betænkning, forinden de fremsættes for Rigsdagen. Iøvrigt skal Rigslove, der vedrører lokale færøske Forhold, forelægges det færøske Hjemmestyre til Betænkning, forinden de sættes i Kraft paa Øerne. Der kan i det enkelte Tilfælde sættes en Frist, inden hvis Udløb Hjemmestyrets Betænkning skal foreligge. Har den i dette Stykke omtalte Forelæggelse paa Grund af tvingende Omstændigheder ikke kunnet finde Sted, skal Loven snarest tilstilles Hjemmestyret til Udtalelse.

Paa tilsvarende Maade forholdes der med Traktater og andre internationale Overenskomster, der kræver Rigsdagens Samtykke, og som berører særlige færøske Interesser.

§ 8. Um føroyska heimastýrið skuldi sett fram ynski um tað, verður eftir samráð við landsstýrið settur í uttanríkisráðharradeildini ein í føroyskum viðurskiftum serkønur maður til at vera ráðharradeildini til hjálpar við viðgerð av serligu vinnuligu áhugamálum Føroya. Útreiðslurnar av hesum verða goldnar av ríkiskassanum.

Um føroyska heimastýrið skuldi sett fram ynski um tað, verða eftir samráð við landsstýrið settir við tær donsku sendimannastovurnar í teimum londum, har Føroyar hava serligan vinnuligan áhuga, hjálparmenn, sum serliga skulu umsita hesi áhugamál. Útreiðslurnar av hesum verða goldnar av Føroyum.

Eftir samráð við føroyska heimastýrið verður í teimum einstøku forunum givið heimastýrinum høvi til at røkja Føroya serligu áhugamál við tingingum við útheimin um handils- og fiskivinnusemjur.

Har talan er um serlig føroysk mál, kann uttanríkisráðharrin, um tað ikki er hildið ósambarligt við áhugamál ríkisins, heimila umboðsmonnum heimastýrisins, um ynski verður sett fram um tað, til beinleiðis at tinga undir viðvirkan av uttanríkistænastuni.

§ 9. Eftir samráðing verður semja gjørd um, í hvørjum føri og í hvørjari vídd tað er møguligt innanfyri øki, sum eru felagsmál, at geva heimastýrinum í hendi at áseta nærri reglur fyri teimum serligu føroysku viðurskiftinum og taka við umsitanini av avvarðandi økjum.

§ 8. Naar det færøske Hjemmestyre maatte udtale Ønske derom, ansættes der efter Forhandling med Landsstyret i Udenrigsministeriet en i færøske Forhold særlig Sagkyndig til Bistand for Ministeriet ved Behandlingen af Sager vedrørende Færøernes særlige Erhvervsinteresser. Omkostningerne herved afholdes af Statskassen.

Naar det færøske Hjemmestyre maatte udtale Ønske derom, ansættes der efter Forhandling med Landsstyret ved de danske Repræsentationer i de Lande, hvor Færøerne har særlige Erhvervsinteresser, Medarbejdere til særlig Varetagelse af disse Interesser. Omkostningerne herved afholdes af Færøerne.

Efter Samraad med det færøske Hjemmestyre gives der i de enkelte Tilfælde dette Adgang til at gøre Færøernes særlige Interesser gældende ved Forhandlinger med Udlandet om Handels- og Fiskeriaftaler.

Hvor det drejer sig om specielle færøske Sager, kan Udenrigsministeren, hvis det ikke skønnes uforeneligt med Rigets Interesser, bemyndige Hjemmestyrets Repræsentanter til efter derom fremsat Ønske direkte at føre Forhandlinger under Medvirken af Udenrigstjenesten.

§ 9. Efter Forhandling træffes der Aftale om, i hvilke Tilfælde og i hvilket Omfang det er muligt indenfor Omraader, der henhører under Fællesanliggender, at overlade det færøske Hjemmestyre at give de nærmere Bestemmelser for de særlige færøske For-

§ 10. Í ferðapassi og tjóðarprógvi skrivað í Føroyum til Føroying verða „Føroyingur“ og „Føroyar“ sett aftaná orðini „Dansk“ og „Danmark“. Sum Føroyingur verður roknaður hann, ið hevur danskan ríkisborgararætt og er heimahoyrandi í Føroyum.

Valrætt og valføri til stovnar, sum hoyra undir føroyska heimastýrið, kunnu verða treytað av, at avvarðandi er Føroyingur. Annars kann í lóggávu ella umsiting ikki verða gjørdur munur á Føroyingum og øðrum donskum ríkisborgarum.

§ 11. Føroyskt verður viðurkent sum høvuðsmál, men danskt skal lærast væl og virðiliga, og danskt kann eins væl og føroyskt nýtast í almennum viðurskiftum.

Við framløgu av appelmálum skal donsk umseting av øllum føroyskum skjølum fylgja við.

§ 12. Serligt føroyskt flagg verður viðurkent. Ríkisvaldið nýtir í Føroyum Dannebrog, eisini á skipum sínum. Privat – persónar ens væl og feløg og stovnar – skulu hava rætt til at nýta ríkisflaggið á landi. Annars eru ásetanirnar um at nýta føroyska flaggið í Føroyum og á skipum, skrásett í Føroyum, eitt sermál.

§ 13. Allar ásetanir, ið nú eru gald-

hold og overtage Administrationen af det paagældende Omraade.

§ 10. I et paa Færøerne for en Færing udstedt Pas og Nationalitetsbevis indføjes „Føroyingur“ og „Føroyar“ efter Ordene „Dansk“ og „Danmark“. Som Færing anses den, der har dansk Statsborgerret og er hjemmehørende paa Færøerne.

Valgret og Valgbarhed til Organer, der henhører under det færøske Hjemmestyre, kan gøres afhængig af, at vedkommende er Færing. Iøvrigt kan der ikke i Lovgivning eller Forvaltning gøres Forskel paa Færing og andre danske Statsborgere.

§ 11. Færøsk anerkendes som Hovedsproget, men Dansk skal læres godt og omhyggeligt, og Dansk kan lige saa vel som Færøsk anvendes i offentlige Forhold.

Ved Forelæggelse af Appelsager skal der medfølge dansk Oversættelse af alle Akter paa Færøsk.

§ 12. Der anerkendes et særligt færøsk Flag. Rigsmyndighederne anvender paa Færøerne Dannebrog, ogsaa for Skibenes Vedkommende. Der skal være Ret for private – saavel Personer som Selskaber, Foreninger og Institutioner – til paa Land at anvende Rigsflaget. Iøvrigt er Bestemmelserne om det færøske Flags Anvendelse paa Færøerne og paa Skibe, der er indregistreret paa Færøerne, et Særanliggende.

§ 13. Alle nu paa Færøerne gæl-

andi í Føroyum, og sum ikki stríða móti hesi lóg, verða í gildi, inntil tær verða broyttar ella avtiknar av rætta valdi.

§ 14. Føroyar eru á Ríkisdegnum umboðaðar við minnst tveimum limum. So leingi Ríkisdagurin er býttur í tey tvey núverandi tingini, eru Føroyar umboðaðar við einum limi í Landstinginum, sbr. grundlógarinnar § 36, og tveimum limum í Fólkinginum.

§ 15. Amtmannsembæti í Føroyum verður avtikið.

Í staðin kemur embæti sum ríkisumboðsmaður. Ríkisumboðsmaðurin er ovasta umboð ríkisins í Føroyum og fyrstøðumaður fyri ríkisins umsiting í Føroyum. Ríkisumboðsmaðurin hevur atgongu til Løgtingið og til at luttaka í samráðingum um øll felagsmál, tó uttan at hava atkvøðurætt. Hann skal beinan vegin fáa boð um samtyktir, sum gjørdar verða av Løgtinginum ella landsstýrinum, eins og hann beinan vegin skal fáa eintøk av lögtingslógum og øðrum av føroyska heimastýrinum gjørdum ásetanum.

Ríkisumboðsmaðurin tekur við teimum broytingum, sum fylgja av hesi lóg, við starvi amtmannsins, inntil avvarðandi øki verða umskipað.

§ 16. Henda lóg kemur í gildi 1. apríl 1948.

dende Bestemmelser, der ikke strider mod denne Lov, forbliver i Kraft, indtil de ændres eller ophæves af rette Myndighed.

§ 14. Færøerne er paa Rigsdagen repræsenteret ved mindst 2 Medlemmer. Saalænge Rigsdagen er delt i de nuværende 2 Ting, er Færøerne repræsenteret ved 1 Medlem i Landstinget, jfr. Grundlovens § 36, og 2 Medlemmer i Folketinget.

§ 15. Embedet som Amtmand over Færøerne nedlægges.

I Stedet oprettes en Stilling som Rigsombudsmand. Rigsombudsmanden er Rigets øverste Repræsentant paa Færøerne og Leder af Rigets Administration paa Øerne. Han har i embeds Medfør Adgang til Lagtinget og til at deltage i Forhandlinger om alle Fællesanliggender, dog uden Stemmeret. Meddelelse om Beslutninger i Lagtinget eller Landsstyret skal straks gives ham, ligesom der straks skal tilstilles ham Eksemplarer af Lagtingslove og andre af det færøske Hjemmestyre udfærdigede Bestemmelser.

Rigsombudsmanden indtræder ved de af denne Lov følgende Ændringer i Amtmandens Funktioner, indtil Nyordningen af det paagældende Omraade finder Sted.

§ 16. Denne Lov træder i Kraft den 1. April 1948.

Ifølge Lovens § 2 betragtes de paa Listen under A opførte Sager og Sagomraader principielt som færøske Særanliggander, medens det for de paa Listen under B opførte Sagomraaders Vedkommende ifølge Lovens § 3 afgøres ved nærmere Forhandling, om og i hvilket Omfang disse Spørgsmaal kan henføres til færøske Særanliggander.

Føroysk sermál Listi A.

Eftirfylgjandi øki eru sermál, soleiðis at tey beinan vegin verða flutt til føroyska heimastýrið ella seinni verða flutt til tess eftir ynski heimastýrisins ella ríkisstjórnarinnar.

1. Føroya egna stýrisskipan innanfyri avmarkanina í nýskipanini.
Harundir hoyrir – innanfyri nevndu avmarkan – ásetanir um Løgtingið, lóg um val til tess, umsitingarvaldið, skapan, samtykkjan og staðfesting lögtingslóganna og kunngering teirra, setan av egnum tænastráttum, avsetan teirra, tænastráttir, lønir og eftirlønir teirra.
2. Kommunal mál.
Harundir hoyra stjórnin av kommununum, eftirlit við teimum, kommunuskattur.
3. Byggingar- og brunamál, ætlanir yvir býir, húspurningar, leiguspurningar, fólkalýsing.
4. Heilsumál, læknar, jarðamøður, sjúkrahús, apotek.
Harundir hoyra embætislæknarnir, kvakksalvaralóggáva, skipanir móti tuberkulose og øðrum smittandi sjúkuum, sinnissjúk, vaccinering.
5. Almenn forsorg.
Serforsorg.
Fólkatrygging.

Færøske særanliggander Liste A.

Følgende Omraader betegnes som Særanliggander, saaledes at de straks overgaar til det færøske Hjemmestyre eller senere overføres til dette efter Begæring fra Hjemmestyret eller Regeringen.

1. Færøernes egen Styrelsesordning inden for de ved Nyordningen angivne Rammer.
Herunder falder – inden for de nævnte Rammer – Bestemmelser om Lagtinget, Lov om Valg til dette, det administrative Styre, Lagtingslovenes Tilblivelse, Vedtagelse og Stadfæstelse og deres Bekendtgørelse, egne Tjenestemænds Ansættelse, Afskedigelse, Tjenestevilkår, Lønning og Pensionering.
2. Kommunale Forhold.
Herunder falder Kommunernes Styre, Tilsynet med dem, kommunale Skatter.
3. Bygnings- og Brandvæsen, Byplaner, Boligspørgsmaal, Lejespørgsmaal, Folkeregister.
4. Sundhedsvæsen, Lægevæsen, Jordemodervæsen, Hospitalsvæsen, Apotekervæsen.
Herunder falder Embedslægerne, Kvakksalverlovgivning, Bekæmpelse af Tuberkulose og andre smitsom-

- Tvungin vanlukkuþrygging.
Arbeiðarar, arbeiðaraviðurskifti,
læruþrengingir, hjálparmenn, frítíð.
6. Beinleiðis og óbeinleiðis skattur.
Harundur hoyra eisini stempulgjöld,
gjald av totalisatorspæli, gjald av
serligum feroyskum happaðrátti,
meðan gjald fyri avgreiðslu, so sum
skiftigjöld, rættarsportlar, tingleying-
argjöld fara til tann, ið ber útreiðslu-
urnar av avvarðandi stovni.
 7. Játtanarrætt og yvirhøvur rætt til at
ráða yvir øllum eignum inntøkum.
Skipan av roknskaparførslu, grann-
skoðan og decision viðvíkjandi egn-
um inntøkum og útreiðslum.
 8. Góðkennan av havnagjöldum.
 9. Skúlamál.
Harundur hoyra bæði fólkaskúlin,
próvskúlar og skeið, læraraskúlin,
fólkaháskúlar, eftirskúlar, ungdóms-
og kvøldskúlar, húshaldsskúlar, fak-
skúlar sum handilsskúlar, tekniskir
skúlar, navigatióonsskúlar o.s.fr.
 10. *Skjalasøvn*, bókasøvn, gripagoymslur.
Undantikið frá hesum verða skjøl
ríkisins; fyrivarni verður tikið við-
víkjandi skyldu til at lata prent til
kgl. bókasavnið.
 11. Friðan av bygningum og náttúru-
friðan.
 12. Havnir, tryggjan av strond, kanalar,
vatnorkustøðir, samferðslumál, har-
undur vegir, jarnbreyt, sporvegir,
fergur, buss- og farmakoyring.
Motor- og ferðsluviðurskifti.
Post-, telegraf- og telefonmál í Fø-
royum.
Elektrisk virki.
 13. Landbúnaðarviðurskifti.
me Sygdomme, Sindssygevaesenet,
Vaccination.
 5. Den offentlige Forsorg.
Særforsorg.
Folkeforsikring.
Lovpligtig Ulykkesforsikring.
Arbejdere, Arbejdsforhold, Lær-
linge, Medhjælpere, Ferie.
 6. Direkte og indirekte Skatter.
Herunder falder ogsaa Stempelaf-
gift, Afgift af Totalisatorspil, Afgift
af særligt færøsk Lotteri, medens Af-
gifter for Ekspedition, som Skifteaf-
gifter, Retssportler, Tinglysningsaf-
gifter tilfalder den, der bekoster
vedkommende Institution.
 7. Bevillingsret og i det hele Disposi-
tionsret over alle egne Indtægter.
Ordningen af Regnskabsføring.
Revision og Desision med Hensyn
til egne Indtægter og Udgifter.
 8. Godkendelse af Havneafgifter.
 9. Skolevæsenet.
Herunder falder baade Folkeskolen,
Eksamensskoler og Kursus, Lære-
ruddannelse, Folkehøjskoler, Efter-
skoler, Ungdomsskoler og Aftensko-
ler, Husholdningsskoler og Fagsko-
ler som Handelsskoler, tekniske
Skoler, Navigationsskoler o.s.v.
 10. Arkiver, Biblioteker, Museer.
Herfra undtages Statens Arkivsager,
Forbehold tages om Pligtaflevering
til det kgl. Bibliotek.
 11. Bygningsfredning, Naturfredning.
 12. Havne, Kystsikring, Kanaler, Vand-
kraftanlæg, Trafikvæsen, herunder
Veje, Jernbaner, Sporveje, Færge-
væsen, Omnibus- og Fragtkørsel.
Motor- og Færdselsforhold.

- Harundir almenn búnaðarlóggáva, festi, leiga, sundurbýtan, útskipting, húsmannsbrúk, urtaalan, húsdjóraalan, urtagarðsbrúk, hjávinnur búnaðarins, jarðarbót, skógrókt.
Djoralæknamál.
Fyriskipanir móti skaðadjórum.
Húsdjór, valdgerð, djóravernd, hundslóg.
Jakt og friðan av djórum á territorium.
Fiskiskapur og friðan av fiski á territorium.
Matrikulmál.
14. Sjónleikar- og ljósmyndaloyvi, skemtunarmál.
Innsavnan og burturlutan.
Skipastrandingar.
Finningargóðs.
Eitur, sprengievni, vápn.
15. Útgerðar-, framleiðslu- og býtingarmál.
Prísansan, hámarksprísir.
Skamtanir, rabat- og studningsskipanir.
Tantiéme- og vinningarmark.
Umfarán við vörum.
Reglur um rúsdrekka.
Reglur um afturlatingartíð.
Matstovur og gistingarhús.
Vinnumál.
Handils- og felagsskráseting.
Skipaskráseting.
Handilssemingsmenn, translátórar, dispachórar, vegarar, metarar.
Grannskoðarar.
Goymsluhús.
Kommissión, agentur, handilsferðamenn.
Agentur fyri útlendsk handilsfeløg.
- Stedligt Post- og Telegraf- og Telefonvæsen.
Elektriske Anlæg.
13. Landbo- og Landvæsensforhold.
Herunder almindelig Landbolovgivning, Fæste, Forpagtning, Udstykning, Udskiptning, Husmandsbrug, Planteavlén, Husdyravlén, Havebrug, Landbrugets Bierhverv, Grundforbedring, Skovvæsen.
Veterinærvæsenet.
Bekæmpelse af Skadedyr.
Husdyr, Voldgift, Dyreværn, Hundelov.
Jagt og Fredning af Dyr paa Territoriet.
Fiskeri og Fredning af Fisk paa Territoriet.
Matrikulsvæsen.
14. Teater- og Biografbevillinger, Forlystelser.
Indsamling og Bortlodninger.
Strandingar.
Hittegods.
Giftstoffer, eksplosive Stoffer, Vaaben.
15. Forsynings- og Produktions- og Fordeleingspørgsmaal.
Priskontrol, Maksimalpriser.
Rationeringer, Rabat- og Tilskudsordninger.
Tantiéme og Udbyttebegrænsing.
Omløben med Varer.
Regler om stærke Drikke.
Regler om Lukketid.
Beværtning og Gæstgiveri.
Næringsvæsenet.
Handels- og Foreningsregistre.
Skibsregistrering.

- Bókforsla.
 Kreditfeløg o.l., tryggingarfeløg í Føroyum.
16. Yvirformyndarastova í Føroyum.
 Tinglesing.
 Ferðamannaviðurskifti.
 Ekspropriation til serlig endamál.
 Ásetanir um framleiðslu av prenti.
 Serstakar ásetanir um serliga tíðarrokning.
 Val av almennum álitismönnum.
 Eins rættindi fyri menn og kvinnur.

- Mæglere, Translatører, Dispac-hører, Vejere, Maalere.
 Revisorer.
 Oplagshuse.
 Kommission, Agentur, Handelsrejsende.
 Agentur for udenlandske Firmaer.
 Bogføringsvæsenet.
 Kreditforeninger o.l., stedligt Forsikringsvirksomhed.
16. Stedligt Overformynderi.
 Tinglysning.
 Turistvæsen.
 Ekspropriation til Særformaal.
 Bestemmelser om Fremstillingen af Tryksager.
 Specielle Bestemmelser om særlig Tidsregning.
 Borgerlige Ombud.
 Ligeret for Mænd og Kvinder.

Listi B.

Eftirfylgjandi øki verða at samráðast víðari um, áðrenn endalig støða verður tikin til spurningin um og í hvørja vídd tey kunna verða viðurkend sum sermál:

1. Fólkakirkjan.
 Harundir hoyrir øll tann kirkjuliga skipanin, ritualini, tænaðstúmenn kirkjunnar, lønir og eftirlønir teirra, kirkjur, kirkjugarðar, úrgonga og inn-gonga í fólkakirkjuni, meinigheitsráð, valmeinigheitir, sóknarbandsloysing.
 Tey frá fólkakirkjuni víkjandi trúarsamfeløg, halgidagslógávan.
2. Politi.
3. Ráevni í undirgrundini.
 Radio.

Liste B.

Følgende Omraader gøres til Genstand for yderligere Forhandling, før der tages endelig Stilling til, om og i hvilket Omfang de kan anerkendes som Særanliggende:

1. Folkekirken.
 Herunder falder hele den kirkelige Ordning, Ritualerne, Kirkens Tjenestemænd, deres Løn og Pension, Kirker, Kirkegaarde, Udtrædelse og Indtrædelse i Folkekirken, Menighedsraad, Valgmenigheder, Sognebaandsløsning.
 De fra Folkekirken afvigende Trossamfund, Helligdagslovgivningen.
2. Politiet.
3. Raastoffer i Undergrunden.

- Loffferðsla.
4. Jarðagrunnurin.
5. Eftirlit við inn- og útfluttningi.

- Radio.
Luftfart.
4. Jordfonden.
5. Import- og Eksportkontrol.

C. Løgtingslóg nr. 1 frá 13.05.1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985

§ 1. Føroyar eru innanfyri markið í ríkislóg nr. 137, 23. mars 1948, og kunngerð nr. 11, 31. mars 1948, um Føroya heimastýri sjálvstýrandi tjóð í danska ríkinum.

§ 2. Lóggávuvaldið í føroyskum sermálum er hjá Løgtingi.

§ 3. Løgmaður staðfestir og kunngerð lógirnar, ið samtyktar eru sambært § 2.

Hesar lógir, ið verða at orða á føroyskum og donskum, nevast løgtingslógir.

Til staðfestingina krevst undirskrift av lögmanni saman við øðrum landsstýrismanni.

§ 4. Løgtingið setir landsstýrið. Nærri reglur hesum viðvíkjandi verða at áseta við løgtingslóg.

Formaður landsstýrisins verður nevndur løgmaður.

§ 5. Landsstýrið stendur til svars fyri umsitingini av sermálunum. Ábyrgd

§ 1. Færøerne udgør inden for Rammerne af Rigslov Nr. 137 af 23. Marts 1948 og Kundgørelse Nr. 11 af 31. Marts 1948 om Færøernes hjemmestyre et selvstyreende Folkesamfund i det danske Rige.

§ 2. Lovgivningsmyndigheden i færøske Særanliggender er hos Lagtinget.

§ 3. Lagmanden stadfæster og kundgør de Love, der vedtages i henhold til § 2.

Disse Love, der affattes paa Føroysk og Dansk, benævnes Lagtingslove.

Til Stadfæstelsen kræves Underskrift af Lagmanden sammen med en anden Landsstyresmand.

§ 4. Lagtinget udnævner Landsstyret.

De nærmere Regler herfor vil være at fastsætte ved Lagtingslov.

Landsstyrets Formand benævnes Lagmand.

§ 5. Landsstyret er ansvarligt for Forvaltningen af Særanliggenderne.

landsstýrisins verður nærri ásett við lögtingslóg.

§ 6.)* Á landsstýrisfundi verða viðgjörd öll uppskot, ið landsstýrið leggur fyrri lögtingið og annars allar týdningarmiklar atgerðir.

Hvør landsstýrismaður gevur sína stöðu til gerðabókina. Avgerð verður tikin við atkvøðumeiriluta. Um atkvøðurnar standa á jøvnum, ræður atkvøða lögmannsins.

§ 7. Løgmaður stevnir Løgtingi til vanligu tingsetu hvørt ár Ólavsøkudag 29. juli, eftir at gudstænasta er hildin. Er hesin dagur sunnudagur, verður tingið sett dagin eftir.

Fundir Løgtingsins verða hildnir fyrri opnum hurðum. Tó kann tingið í einstøkum forum samtykkja viðgerð av máli fyrri stongdum durum.

*)Løgtingsformaðurin ásetir, nær lögtingsseta verður slitin. Hetta kann hann ikki gera, fyrr enn lógarheimild er fyrri innkrevjing av skatti til landskassans, jbr. § 21.

Løgtingsformaðurin kann stevna tinginum til eykatingsetu. Hesum er hann skyldugur, tá ið minsta lagi helmingurin av tingmonnunum krevur tað, ella lögmaður heitir á tingformannin um tað.

§ 8.)* Løgtingsformaðurin kann í vanligari tingsetu leggja tingfundirnar niður ávísa tíð, tó uttan tingsins samtykt ikki longri enn 2 mánaðir.

§ 9. Løgmaður loysir upp Løgting-

Landsstyrets Ansvarlighed bestemmes nærmere ved Lagtingslov.

§ 6.)* På landsstyremøde behandles alle forslag, som landsstyret forelægger lagtinget og iøvrigt alle vigtigere foranstaltninger.

Ethvert Medlem skal afgive sit Votum til Protokollen. Beslutning tages ved Stemmeflerhed. Ved Stemmeligheid er Lagmandens Stemme afgørende.

§ 7. Lagmanden sammenkalder Lagtinget til ordentlig Samling hvert Aars Olajdag, 29. Juli, efter afholdt Gudstjeneste. Er denne Dag Søndag, sættes Tinget den følgende Dag.

Lagtingets Møder er offentlige, dog kan Tinget i enkelte Tilfælde beslutte Behandling af en Sag for lukkede Døre.

*)Lagtingsformanden træffer bestemmelse om, hvornår en lagtingssamling slutter. Dette kan dog ikke ske, før end lovhjæmmel foreligger for indkrævning af skat til landskassen og for landskassens udgifter.

Lagtingsformanden kan indkalde lagtinget til ekstraordinær samling. Dette er han pligtig til, når mindst halvdelen af lagtingets medlemmer forlanger dette eller lagmanden anmoder tingformanden herom.

§ 8.)* Lagtingsformanden kan i ordinær samling udsætte tingmøderne på bestemt tid, dog uden lagtingets samtykke ikke længere end 2 måneder.

§ 9. Lagmanden opløser Lagtinget,

ið, tá ið tingsamtykt er gjörd tí viðvikjandi, og skripar út nýval beint aftaná.

Tingið kemur saman aftur innan mánað aftan á valið.

§ 10. Landsstýrið kann leggja fyrri Løgtingið uppskot til lógir og aðrar samtyktir.

§ 11. Landsstýrið setir í og loysir úr embæti teir tænaðstúmenn, sum samsvarandi lögtingslóg standa undir føroyska heimastýrinum.

Lønir, eftirlønir o.s.fr. hjá tænaðstúmonnum verða settar við lögtingslóg.

§ 12.*) Valrætt til lögtingið hava tey, ið hava fylt 18 ár, hava heimarrætt og fastan bústað í Føroyum.

2. stk. Valbar eru tey, sum hava valrætt til tingið, uttan so at viðkomandi er straffaður fyrri gerð, sum í vanligum umdømi ger hann óverdán at vera lögtingsmaður, um ikki henda fylgja av dómimum er burturfallin. Straffverð gerð ger ikki hin dómða óverdán, uttan so at hin dómði er dómdu treytaleysan dóm til fongsul í 4 mánaðir ella meir ella varðhald, ella tá ið 5 ár eru gingin aftaná, at hann hevur sitið straffin av, straffurin er avoldaður ella eftirgivin, ella eftir at hann er endaliga leysur av varðhaldi.

3. stk. Eingin kann atkvøða, uttan hann er á vallista.

§ 13. Nærri reglur um lögtingsval verða at áseta við lögtingslóg.

naar der herom foreligger Lagtingsbeslutning, og udskriver straks efter nye Valg.

Tinget træder igen sammen inden een Maaned, efter at Valget har fundet Sted.

§ 10. Landsstyret kan for Lagtinget fremsætte Forslag til Love og andre Beslutninger.

§ 11. Landsstyret udnævner og afskediger de tjenestemænd, som ifølge Lagtingslov er knyttet til det færøske Hjemmestyre.

Tjenestemændenes Lønninger, Pension m.v. bestemmes ved Lagtingslov.

§ 12.*) Valgret til lagtinget har personer, der er fyldt 18 år, har indfødsret og fast bopæl på Færøerne.

Stk. 2. Valgbar til lagtinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af lagtinget, uden at denne virkning af dommen er bortfaldet. En strafbar handling gør ikke den dømte uværdig, medmindre dømfældte er idømt ubetinget straf af fængsel i 4 måneder eller derover eller forvaring, eller når der er forløbet 5 år fra straffens udståelse, forældelse eller eftergivelse eller fra den endelige løsladelse fra forvaring.

Stk. 3. Ingen kan afgive stemme uden at være optaget på valglisten.

§ 13. Nærmere Regler om Lagtingsvalg fastsættes ved Lagtingslov.

§ 14. Løgtingið avger gildi av vali tingmanna.

§ 15.)* Løgtingið velur formann og næstformenn. Valið fer fram við lutfallsvali.

§ 16.)* Løgtingsmenn verða valdir fyri 4 ár.

2. stk. Um lögmaður upploysir lögtingið, missa tingmenn sessirnar, tá ið nýval hevur verið. Tingmenn missa í ongum føri sessirnar fyrr enn nýval hevur verið.

3. stk. Samsýning tingmanna verður ásett við lögtingslóg.

§ 17. Samkomustaður Løgtingsins er Tórshavn. Tá serstakt er áfátt, kann lögmaður tó kalla tingið saman til fundar á øðrum staði í Føroyum.

§ 18. Tingið kann skipa nevndir av tingmonnum at kanna almenn týðandi mál. Tilíkar nevndir hava rætt at krevja skrivligar ella munnligar frágreiðingar frá privatum borgarum eins og frá almennum embætismonnum.

Val av nevndarmonnum og umboðum fer fram við lutfallsvali.

§ 19. Eingin skattur má verða álagdur, broyttur ella avtikin uttan við lögtingslóg. Lán, ið skuldbindur Løgtingið, má ikki verða tikið, og má heldur ikki søla ella onnur latan av hendi av fastognum landsins ella nýtslurætti

§ 14. Lagtinget afgør Gyldigheden af sine Medlemmers Valg.

§ 15.)* Lagtinget vælger formand og næstformand. Valget sker ved forholdstalsvalg.

§ 16.)* Lagtingets medlemmer vælges for 4 år.

Stk. 2. Såfremt lagmanden opløser lagtinget, bortfaldr lagtingsmandaterne, når nyvalg har fundet sted. Lagtingsmandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 3. Tingmedlemmernes vederlag fastsættes ved lov.

§ 17. Lagtingets Samlingssted er Thorshavn. I overordentlige Tilfælde kan dog Lagmanden sammenkalde Tinget til møder paa andet Sted paa Færøerne.

§ 18. Tinget kan af sine Medlemmer nedsætte Kommissioner til at undersøge almen vigtige Sager. Saadanne Kommissioner er berettiget til at fordre sig forelagt skriftlige eller mundtlige Oplysninger, saavel af private Borgere som af offentlige Myndigheder.

Valg af Medlemmer til Kommissioner og Hverv sker ved Forholdstalsvalg.

§ 19. Ingen Skat kan paalægges, forandres eller ophæves uden ved Lagtingslov, ej heller noget Laan, som forpligter Lagtinget, optages eller nogen Lagtinget tilhørende fast Ejendom eller

teirra fara fram utan samsvarandi lögtingslóg.

§ 20.*) Í hvörjari vanligari tingsetu leggur landsstýrið áðrenn 1. september uppskot fram um figgjarlóg fyri komandi figgjarár.

2. stk. Frá 1. januar 1986 verður kalendaraárið figgjarár.

3. stk. Um útlit er til, at uppskot til figgjarlóg ikki er liðugt viðgjørd, áðrenn figgjarársbyrjan, leggur landsstýrið fram uppskot um eina fyribils játtanarlóg.

§ 21. Áðrenn figgjarlóg ella bráðfengis figgjarlóg er samtykt á Løgtingi, má skattur ikki verða kravdur.

Eingin útreiðsla má verða goldin, ið ikki er heimilað í figgjarlóg, galdandi, tá ið útreiðslan verður ávíst, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, ið eru ásettar í figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg, mega bert verða goldnar í tí figgjarári, sum figgjarlógin er galdandi. Tó kann landsstýrið í tíðarskeiði inntil 3 mánaðir, aftan á figgjarárið er endað ávísar pening, ið er játtaður á figgjarlógini fyri árið, ið fór.

§ 22.*) Løgtingið velur ein ella fleiri løntar roknskapargrannskarar. Teir grannska ársroknskapirnar og ansa, at inntøkur landsins allar eru taldar, og at einki er goldið utan heimild í figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg. Teir kunna krevja at fáa allar upplýsingar og øll skjøl, ið teimum tørva. Ársroknskapirnir við viðmerking grannskaranna verða at

Brugsret over saadanne afhændes uden ifølge Lagtingslov.

§ 20.*) I hver ordinær samling forelægger landsstyret inden 1. september forslag om finanslov for det kommende finansår.

Stk. 2. Fra 1. januar 1986 bliver kalenderåret finansåret.

Stk. 3. Kan behandlingen af finanslovsforslag ikke forventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, forelægger landsstyret forslag om en midlertidig bevillingslov.

§ 21. Forinden Finansloven eller en midlertidig Bevillingslov er vedtaget af Lagtinget, maa Skatter ikke opkræves.

Ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i den paa Anvisningstiden gældende Finanslov eller anden gældende Bevillingslov. De ved Finanslov eller ved anden Bevillingslov fastsatte Bevillinger kan kun udbetales i det Finansaar, i hvilket Finansloven gælder. Dog kan Landsstyret i et Tidsrum af indtil 3 Maaneder efter Finansaarets Udløb (Supplementsperioden) anvise Beløb, som maatte være bevilgede paa Finansloven for det forløbne Aar.

§ 22.*) Lagtinget vælger een eller flere lønnede Revisorer. Disse gennemgaar de aarlige Regnskaber og paaser, at samtlige Landets Indtægter er opført deri, og at ingen Udgift uden Hjemmel i Finanslov eller anden Bevillingslov har fundet Sted. De kan fordre sig alle fornødne Oplysninger og Aktstykker meddelt. De aarlige Regnskaber med Revi-

leggja fyrí Lögtingið til viðgerðar og samtyktar.

Grannskoðaraviðurskipti landsins verða at skipa við lóg.

§ 23. Einkí lógaruppskot kann verða endaliga samtykt uttan at hava fingið 3 viðgerðir á tingi.

§ 24. Meðan Lögtingið situr, má lögtingsmaður ikki uttan tingsins samtykt verða á talaður ella settur fastur á nakran hátt, uttan so er, at hann verður tikin í brotsgerð.

Eingin lögtingsmaður kann uttan tingsins samtykt verða kravdur til svars uttantings fyrí tað, hann hevur talað innantings.

§ 25. Landsstýrismenn og ríkisumboðsmaður eiga embætis vegna atgongd til Lögtingið og rætt til á fundum at taka til orða, tá ið teir halda tað vera neyðugt, men skulu annars halda tingskipanina. Atkvøðurætt hava teir bert, tá ið teir eisini eru lögtingsmenn.

§ 26. Lögtingið kann ikki gera samtykt um nakað mál, uttan at meiri enn helmingurin av tingmonnum er á fundi og fyrí málinum.

§ 27. Heimilað er hvørjum lögtingsmanni við tingsins loyvi at leggja fram til viðgerðar almenn mál og hesum viðvíkjandi krevja frágreiðing frá landsstýrinum.

sorernes Bemærkninger forelægges Lagtinget til Behandling og Afgørelse.

Landets revisionsmæssige forhold ordnes ved lov.

§ 23. Intet Lovforslag kan endeligt vedtages, forinden det tre Gange har været behandlet i Lagtinget.

§ 24. Saa længe Lagtinget er samlet, kan ingen Lagtingsmand tiltales eller underkastes Fængsling af nogen Art uden Lagtingets Samtykke, med mindre han er grebet paa fersk Gerning.

For sine Ytringer i Lagtinget kan intet af dets Medlemmer uden Tingets Samtykke drages til Ansvar udenfor samme.

§ 25. Landsstyrets Medlemmer og Rigsombudsmanden har i Embeds Medfør Adgang til Lagtinget og er berettigede til under Forhandlingerne at begære Ordet, saa ofte de skønner det paakrævet, idet de iøvrigt har at iagttage Forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, naar de tillige er Medlemmer af Lagtinget.

§ 26. Lagtinget kan ikke tage nogen Beslutning, naar ikke over Halvdelen af dets Medlemmer er tilstede og stemmer for Forslaget.

§ 27. Enhver Lagtingsmand kan med Lagtingets Samtykke bringe ethvert offentligt Anliggende under Forhandling og derom afæske Landsstyrets Forklaring.

§ 28.)* Eingin umsókn verður lögð fyri Løgtingið, uttan tingmaður ella landsstýrið flytur hana fram.

§ 29. Tingið ásetir nærri reglur tingskipanini viðvíkjandi.

§ 30.)* Um uppskot til broyting av hesi lóg verður samtykt, verður samtyktin útsett til aftaná fyrstkomandi val. Verður samtyktin tá aftur samtykt av tinginum í fyrstu tingsetu aftan á nývalið, er broytingin endaliga samtykt.

2. *stk.* Verður lóg nr. 137 frá 23. mai 1948 „om Færøernes hjemmestyre“ broytt, kann uppskot um broyting av hesi lóg orsakaðar av broytingini í heimastýrslógini samtykkjast av lögtinginum í einari tingsetu. Sama er um reglurnar um immunitet lögtingsmanna verður broyttur, jbr. § 1, punkt 112 í lóg fyri Føroyar nr. 72 frá 5. mars 1979 um „rettens pleje“.

§ 31. Henda lóg fær gildi beinanvegin.

*) Broytt við Ll. nr. 2 frá 03.01.1985.

§ 28.)* Intet Andragende maa overgives Lagtinget uden gennem dets Medlemmer eller Landsstyret.

§ 29. Tinget fastsætter de nærmere Bestemmelser, der vedkommer Forretningssgangen.

§ 30.)* Såfremt forslag til ændring af denne lov vedtages, bliver vedtagelsen udsat til efter førstkommende valg. Bliver vedtagelsen da igen vedtaget af tinget i første samling efter nyvalget, er ændringen endeligt vedtaget.

Stk. 2. Såfremt lov nr. 137 af 23. maj 1948 om Færøernes hjemmestyre ændres, kan forslag om ændring i nærværende lov forårsaget af ændringer i hjemmestyreloven. Det vedtages i en lagtingssamling. Det samme er tilfældet såfremt reglerne om lagtingsmænds immunitet ændres, jfr. § 1, punkt 112 i lov for Færøerne nr. 72 af 5. marts 1979 om rettens pleje.

§ 31. Denne lov træder i kraft straks.

D. Løgtingslóg nr. 2 frá 13.05.1948 um umboðsvald Føroya

§ 1. Umboðsvaldið viðvíkjandi føroyskum sermálum og umsitingin av teimum er hjá landsstýrinum.

§ 2. Sermál eru tey mál og málsøki,

§ 1. Den udøvende Myndighed over og Forvaltningen af Færøernes Særanliggender er hos Landsstyret.

§ 2. Særanliggender er de Sager og

ið samsvarandi ríkislóg nr. 137, 23. mars 1948, og kunngerð nr. 11, 31. mars 1948 um Føroya heimastýri eru lögð undir føroyska heimastýrið.

§ 3. Landsstýrið er skipað við lögmanni, ið er stýrisins formaður, og 2 ella fleiri øðrum landsstýrismönnum.

Landsstýrið velur sín ámillum hann, sum skal vera í lögmannsins stað, tá ið lögmaðurin hevur forfall.

§ 4. Løgtingið velur lögmannin.

Valføtur er hann, ið uppfyllur treytirnar fyri valføri til Løgtingið.

Valið fer fram sum meirilutaval eftir teimum reglum, sum samsvarandi lögtingsins tingskipan galda viðvíkjandi vali av einstakum manni, sbr. tingskipanina, grein 33.

§ 5. Hinir landsstýrismenninir verða valdir av Løgtinginum eftir uppskoti frá lögmanni.

§ 6. Starvstíð landsstýrisins fellur saman við Løgtingsins valskeiði. Aftaná hvørt lögtingsval fer fram val ella afturval av landsstýrinum. Landsstýrið hevur skyldu at virka, inntil nýtt landsstýri er valt.

Um embætið sum lögmaður ella sum annar landsstýrismaður verður ósett í valskeiðinum, velur Løgtingið nýggjan mann í landsstýrið fyri ta tíð, sum eftir er av valskeiðinum, eftir somu reglum,

Sagsomraader, der med Hjemmel i Rigslov Nr. 137 af 23. Marts 1948 og Kundgørelse Nr. 11 af 31. Marts 1948 om Færøernes Hjemmestyre er henlagt til det færøske Hjemmestyre.

§ 3. Landsstyret bestaar af Lagmanden, der er Styrets Formand, samt af to eller flere andre Landsstyresmænd.

Landsstyret udpeger blandt sine Medlemmer den, der i Lagmandens Forfald vil have at udføre Lagmandens Funktioner.

§ 4. Lagmanden vælges af Lagtinget.

Valgbar er enhver, der opfylder Betingelserne for Valgbarhed til Lagtinget.

Valget finder Sted som Flertalsvalg efter de Regler, der ifølge Lagtingets Forretningsorden gælder ved Valg af Enkeltmænd, jfr. Forretningsordenens § 33.

§ 5. De øvrige Landsstyresmænd vælges af Lagtinget efter Forslag fra Lagmanden.

§ 6. Landsstyrets Funktionsperiode falder sammen med Lagtingets Valgperiode. Efter hvert Lagtingsvalg skal Valg eller Genvalg af Landsstyret finde Sted. Landsstyret har Pligt til at fungere, indtil nyt Landsstyre er valgt.

I Tilfælde af, at Stillingen som Lagmand eller som anden Landsstyresmand maatte blive ledig i Løbet af Valgperioden, vælger Lagtinget ny Mand til Landsstyret for Resten af Valgperioden

sum nevndar eru frammanundan í §§ 4 og 5.

§ 7. Løgmaður og hinir landsstýrismenninir fáa lön sum ásett við lögtingslóg, samanber § 11 í lögtingslóg um stýrisskipan Føroya í sermálum.

§ 8. Landsstýrið hevur setur sítt í Tórshavn. Tað kemur saman, so ofta lögmaðurin heldur tað vera neyðugt, ella tá ið ein av hinum landsstýrismönnum krevur tað.

Avgerðir verða tiknar við atkvøðumeiriluta. Um atkvøðurnar standa á jøvnum, er atkvøða lögmannsins avgerandi.

Viðvíkjandi fundunum verður hildin gerðabók, sum, tá ið fundurin er at enda, verður undirskrivað av teim møttu landsstýrismönnum.

§ 9. Hver landsstýrismaður hevur yvir fyri Løgtinginum ábyrgd av at røkja tað umboðsvald og ta umsitan, sum teimum er latin upp í hendur, beint og forsvarliga.

Umboðanina av teimum økjum, ið eru undir landsstýrisins ræði, býta landsstýrismenn sín ámillum.

Løgmaður ávísir allar útreiðslur úr kassa landsins og ansar, at hesar útreiðslur eru ikki størri enn tær játtanir, sum tingið hevur samtykt.

§ 10. Landsstýrið setur teir tænastumenn, sum tøvur er á viðvíkjandi umsiting av heimastýrinum, innanfyri tær játtanir, ið eru givnar av Løgting-

efter samme Regler som ovenfor i §§ 4 og 5 anført.

§ 7. Lagmanden og de andre Landsstyresmænd oppebærer Løn som fastsat ved Lagtingslov, jfr. § 11 i Lagtingslov om Færøernes Styrelsesordning i Særanliggender.

§ 8. Landsstyret har sit Sæde i Thorshavn. Det træder sammen saa hyppigt, Lagmanden skønner dette paakrævet, eller naar en af de øvrige Landsstyresmænd kræver dette.

Beslutninger træffes ved Stemme flerhed. Ved Stemmelighed er Lagmandens Stemme afgørende.

Over Møderne føres Forhandlingsprotokol, der ved Mødets Slutning underskrives af de mødte Landsstyresmænd.

§ 9. Hver Landsstyresmand er ansvarlig overfor Lagtinget for rigtig og forsvarlig Udøvelse af den Administration og Forvaltning, som er betroet ham.

Administrationen af de Omraader, der er underlagt Landsstyret, fordeler Landsstyresmændene imellem sig.

Lagmanden anviser alle Udbetalinger af Landskassen og paaser, at disse ikke overskrider de af Tinget givne Bevillinger.

§ 10. Landsstyret ansætter de til Hjemmestyrets Forvaltning fornødne Tjenestemænd indenfor de Bevillinger, som er vedtaget af Lagtinget. Landssty-

inum. Landsstýrið ásetir við reglugerð umsitingar- og embætisøki tænastru-
manna.

§ 11. Landsstýrið hevur skyldu at leggja fyrí tingið uppskot til figgjarlóg fyrí Føroyar fyrí komandi figgjarár, sam-
anber § 20 í lótingslóg um stýrisskipan fyrí Føroyar í sermálum.

§ 12. Tað er skylda landsstýrisins at ansa, at ongar útreiðslur verða goldnar, sum ikki hava heimild í figgjarlóg, ið er galdandi, tá ávísan fer fram, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, sum eru ásettar við figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg, kunnu bert verða goldnar í tí figgjarári, tá figgjarlógin er galdandi, eins og yvirflytan frá einum posti til annan ikki kann fara fram uttan greiniliga heimild til hetta í lógini. Landsstýrið hevur tó heimild til í einum tíðarskeiði av inntil 3 mánaðar, aftan á at figgjarárið er lokið, at ávísa pening, sum er játtaður í figgjarlógini fyrí farna árið.

§ 13. Roknskapir Lótingsins verða at gera fyrí figgjarárið og verða at greiða á tann hátt og til tær tíðir, sum Lótingið ásetir.

§ 14. Henda lóg kemur í gildi beinan vegin.

ret bestemmer ved Instruks Tjenestemændenes Forvaltnings- og Embeds-
omraade.

§ 11. Det paahviler Landsstyret at forelægge Tinget Forslag til Finanslov for Færøerne for det følgende Finansaar, jfr. § 20 i Lagtingslov om Færøernes Styrelsesordning i Særanliggender.

§ 12. Det paahviler Landsstyret at paase, at ingen Udgift afholdes, som ikke har hjemmel i den paa Anvisningstiden gældende Finanslov eller anden gældende Bevillingslov. De ved Finanslov eller ved anden Bevillingslov fastsatte Bevillinger kan kun udbetales i det Finansaar, i hvilket Finansloven gælder, ligesom Overførsel fra en Post til en anden ikke kan finde Sted uden udtrykkelig Hjemmel hertil i Loven. Landsstyret har dog Ret til i et Tidsrum af indtil 3 Maaneder efter Finansaarets Udløb at anvise Beløb, som maatte være bevilgede paa Finansloven for det forløbne Aar.

§ 13. Lagtingets Regnskaber affattes for Finansaaret og skal aflægges paa den Maade og til den Tid, som er bestemt af Lagtinget.

§ 14. Denne Lov træder straks i Kraft.